

3–10 **KUKORELLY 70**

- 3–6 **KUKORELLY ENDRE** ■
3 Most előrángatja a sufniból
3 Istenem, ne romolj
4 2-hidroxipropánsav
5 Külföldi vizes nő
6 Herbsttag (versek)
- 7 **NÉMETH GÁBOR** ■
„Mindig / a jó van hátra”: INFINITY Q×70, szívből (esszé)
- 11 **RÁKÓCZI ISTVÁN** ■
Klasszikusnak lenni...: Luís de Camões (esszé)
- 14–18 **LUÍS DE CAMÕES** ■
14 Quem pode livre ser, gentil Senhora
14 Se tanta pena tenho merecida
14 Tomou-me vossa vista soberana
15 Tanto de meu estado me acho incerto
15 O fogo que na branda cera ardia
15 Quem presumir, Senhora, de louvar-vos
15 Alma minha gentil, que te partiste
16 Ah! minha Dinamene! Assim deixaste
16 O céu, a terra, o vento sossegado
16 Quando de minhas mágoas a comprida
16 Cá nesta Babilónia, donde mana
17 Posto me tem Fortuna em tal estado
17 No mundo quis o Tempo que se achasse
17 Mudam-se os tempos, mudam-se as vontades
18 Erros meus, má fortuna, amor ardente (versek Mohácsi Árpád fordításában)
- 19 **GÉCZI JÁNOS** ■
Születésnap (regényrészlet)
- 30 **BÓDI PÉTER** ■
Hájp (regényrészlet)
- 37 **SZALAY ZOLTÁN** ■
Ján Katz és az alkotmány (novella)
- 41 **GERŐCS PÉTER** ■
Az! (vers)

■	45	ÁDÁM GERGŐ	■
		IOWA	(elbeszélés)
■	58	TURI MÁRTON	■
		A gombok forradalma	(elbeszélés)
■	66	SZÁSZI ZOLTÁN	■
		Képek Eufóriáról - a segéd úr így látja	(regényrészlet)
■	73-74	HORVÁTH FLORENCIA	■
	73	Határ	
	73	Amikor keltegetni kezdik	
	74	Fordul	
	74	Ophelia	(versek)
■	75-77	IVÁNOVICS BEATRIX	■
	75	Semmi sem az	
	76	Hiánypótló macska	(kiszprózák)
■	78	SZILÁGYI-NAGY ILDIKÓ	■
		Via dolorosa	(elbeszélés)
■	80	OLÁH PÉTER	■
		az ananászok nem hülyék	
		ementáli	(kiszprózák)
■	84	MÁRTON LÁSZLÓ	■
		Változatok tehetségre: Vallomás és emlékezés	(esszé)
■	91	SZILÁGYI MÁRTON	■
		„A' tehetetlen kor jött el" (Vörösmarty Mihály: <i>Zalán futása</i>)	(tanulmány)

KALLIGRAM
Művészet és Gondolat

FŐSZERKESZTŐ: Mészáros Sándor
ms.kalligram@gmail.com

SZERKESZTŐK:
Ágoston Attila (koordinátor)
oz.kalligram@gmail.com
Szász Pál
palika.100@gmail.com

Szilágyi Zsófia
szilagyi73@gmail.com

Tóth-Czifra Júlia
toth.czifra.julia@gmail.com

GRAFIKAI SZERKESZTŐ: Hrapka Tibor
TÖRDELŐ: Róth Andrea

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG ELNÖKE:
Grendel Lajos †

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI:
Földényi F. László,
Keserű József,
Márton László,
Németh Zoltán,
Hizsnyai Zoltán,
Rédey Zoltán

Szerkesztőség:
KALLIGRAM, spol. s r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box: 223
SK-810 00 Bratislava 1
Tel.: 00421/ 2 54415028

FELELŐS KIADÓ: Mészáros Sándor

Szlovákiai megrendelések:

oz.kalligram@gmail.com, valamint
a Szlovák Posta alábbi címén: Slovenská
pošta, a. s.; Stredisko predplatného tlačé;
Uzbecká 4; P. O. Box 164; 820 14 Bratislava
214; e-mail: predplatne@sposta.sk

Magyarországi elérhetőség:
ms.kalligram@gmail.com

Támogatóink:

Kisebbségi Kulturális Alap
(Realizované s finančnou podporou
Fondu na podporu kultúry národnostných
menšín)

Nemzeti Kulturális Alap

Kiadja a Kalligram Polgári Társulás/OZ
Kalligram, Hlavná / Fő utca 37/19,
SK-929 01 Dunajská Streda / Duna-
szerdahely [IČO:42291810] és a
Pesti Kalligram Kft., 1094 Budapest,
Tűzoltó u. 8. sz. fél em. 2. Adószám:
12241273-2-43

Nyomja: Expresprint s.r.o., Partizánske
Példányszám/Náklad: 700 db/ks
Ára / Cena: 700 Ft / 2,5 EUR.

Magyarországon terjeszti
a Relay Hírlapkereskedelmi Rt.
és a regionális részvénytársaságok.

EV 358/08 ISSN 1335-1826

Havilap, megjelenik az adott hónap
10. napjáig.

www.kalligramoz.eu

KUKORELLY ENDRE 70 ÉVES

Most előrángatja a sufnyiból

A nem feltétlenül öregnek,
aki tehát még nem
feltétlenül öreg, nem mindenáron
kell, ami kell. Nem
kell neki semmi minden-

áron, mert még nem
feltétlenül öreg. És ez
így nem is jó,
mivel ez meg az
csak kell neki azért.
Na, így már jó.

Vagy jobb. Szébb. Soroljam,
mi minden? De annyit
biztos ki lehet jelenteni.
hogy nem mindenképp. Vannak
feltételek. Hogy hol vannak?

Most előrángatja a sufnyiból
ahol rátalált, a kerti
létrát sok ez meg
az közül, mert kezd
vésszesen túlérni a meggy.
Még szerencse, hogy észrevette.

Istenem, ne romolj

Szózatnál föláll a székről.
Könnyű esésű, virágmintás vászonruha,
kihozza a fenekét. Hátul
jó mélyen kivágva, látszik

a melltartó keresztpántja. Jó
lába van. Nem nagyon
jó. Eléggé. Kellőképp. Annyira,
hogy az jut eszembe,

ne romolj, Istenem! Himnusznál
is nyilván kiállt a
padból, de akkor másfelé

néztem. Farkas utcai templom.
Szép. Nézz másfelé. Minden
az, beleértve a romlást.

2-hidroxi-propánsav

Ne hordjak orrot.

Aki az utcán él, bűzlik. Az utcán élők bűzlenek.

A tejsavat lemosod. Lactic acid, bűzlenek tőle.

Az ammónia bűzlik.

Propionsav termelődik, és tejsav. Falusi ház szegényszaga, túlfűtött konyha, bűdös van, bűzlik a konyha.

Az ajtó és az ablakok rosszul záródnak, a meleg kimegy, megreked a bűz. Mindenhova beeszi magát a bűz. Beeszi magát a ruhákba.

A falba. A testhajlatokba, a segged vájatába. a hónod alá, lábujjak közé.

Befülled.

Hagymát zabál, tenyeréről a nadrágja szárába törli a szalonna zsírt.

Egy inge van, nem mossa ki. Kell orr? Nem fürdik, csak húsvétkor vagy mikor.

Karácsonykor. Ez fürdik, az nem. Az se.

Belocsolja magát rózsavízzel. Kölni és testszag.

A kölni bűdös. A hajléktalanok bűzlenek.

Nem csak a hajléktalanok bűzlenek.

A szegények bűdösek. Ne legyen

orrom? Nem mosod le

magad, bűzlesz a tejsavtól. E270. Bűzlik

az izzadtságtól. Izzad. Nem mossa ki

a ruháját. Nem mossa ki a száját.

Nem mos haját, nem mossa meg a lábát, alul soha

nem mossa meg magát.

Nincs fürdőszoba, nem fürdik, orrot

nem használ, a képére

paskol egy kis vizet, kész,

minek fürödjön. Van teknő, lavór is van.

Fateknő, vödör, vájdling. Soha nem

megy be a vízbe.

Még soha nem ment be a vízbe.

Pocsolya, összegyűlt esővíz. Nincs tenger.

A tenger sós.

Nem tenger, csak tó vagy folyó.

Patakvíz.

Fél.

Bemegy, sikongat, kirohan.

Külföldi vizes nő

„A levegőben semmi”
Térey János

„A kimosott ruhát oly módon szárítják, hogy éppen csak feldobják a levegőbe, ahol a légmozgás rögvest elszívja nedvességet a finom szövetekből.”
Jakob és Wilhelm Grimm: *A törpék mosnak*.
Márton László fordítása.

„Víz, levegő, tűz, föld. Gyorsan ellobbanó tűz.”
Empedoklész

Levegő, levegő, gépek ráfekszenek,
sokáig tartja az almafa levelét,
levegőnek támaszkodó, meredeken
a járda felé hajló kilenc platánfa,
valami fura rendbe állítja a lomb,
rendezi a faágakat. rendezkedik.
Na, és akkor fújd ki a levegőt.

Fölgyorsulnak a porszemek, belekavarsz
a levegőbe, villanyfűrészből kidőlt
fapor, a padlón forgács, konyha, szűk szoba,
akármit nézel, a levegőt nézed,
előbb a levegőt, aztán azt, ami ott van,
nem nézed, hanem látod, nem is látod.
A víz alatt fújd ki a levegőt.

Állott, kesernyés illat, férfitestek
szaga, a kályha ruhákba ivódott
füstje, köd, felhő, semmi, füst és felhő,
a szigeti kanyarnál az ülésről
majdnem lebillen egy részeg, lepottyan
a sapkája, valahogy megkapaszkodik.
Na, és akkor fújd ki a levegőt.

Megfogja a levegő, tartja még,
fölhúzott ablakok, a bőrfogantyúk
himbálóznak a nehéz levegőben,
könnyű levegő, súlyos levegőég,
ezer méter után a föld felé
húzza a Kalasnyikov lövedékét.
A víz alatt fújd ki a levegőt.

Herbsttag

A földön itt mindenféle
 bogár mászkál le-föl. Ez is, az is.
 Vagyis
 a fűben, a fű közt mindenféle.
 Csorba a fűnyíróm éle,
 vágdos, de nem nagyon. Nem vág belé.

A helyzet ez. Rosszabb lehetne,
 nyárvégies elágazás,
 szezonvégi leárazás,
 télszerű, és ha még meleg van
 is, már rég elment végképp a kedve.
 Ül sz a napon kalapban.

*

Kék, okkersárga,
 bágyadtzöld, bordó, vagy ötvenféle
 levél, inognak, mintha mind a nagy
 bukásra várna.

Az éjjel hideg,
 délben elég jó, üres az ég, nincs
 semmi hiba rajta. Nem hiányzik
 senki senkinek.

Egy lány a rózsát
 vagdossa vadul, összeszurkálja
 mindenét vele. Szép száj, szép mell, szép
 így a valóság.

Valahol fúrnak,
 kiabálnak egymásra gorombán,
 hallod, nem érted, nem érted jól – ez
 tetszik az Úrnak.

„MINDIG / *INFINITY Q×70*, szívből* A JÓ VAN HÁTRA”

Tényleg:

állunk kétezer évvel ezelőtt 1

L. nevű helyen, némileg falunak látszó, dél-tiroli városka girbegurba utcácskáján, itt, ebben a bekezdésben gyakorlatilag mindent kicsinyítőképzővel lehetne ellátni, tehát árkocská fut le az úgynevezett, én nevezem így, hegyecskeről, állunk a szélén, K-vel és K-val, mi több, Q-val és Q-vel, és akkor azt mondja, találd ki, melyikük, hogy *„én ilyen szép öntözőcsatornát még nem basztam”*, de addigra már

tényleg

napok óta utaztunk egy narancssárga vagy téglavörös ford tranzitban irodalmi okokból, konkrétan, mert közös barátunk, G díjat kapott, finom, decens díj, és kíséretnek egy antológia belőlünk, azaz G-ből, Q-ból, SZ-ből és N-ből, akik társnőinkkel (copyright T) bezúfolódtunk a buszba, ezután majd mindig így lesz, látszott 1990 nyarán nyilvánvalónak, szerpentin, azon olykor föl, olykor le, mint valami buszban, irodalmi okokból, alapvetően két eséllyel, vagy egészen a Nobel-díjig, vagy a Filatori gátig

„umgebung ungarn”

szóval eléggé össze voltunk hangolódva addigra az utazástól, ezért

mindhárman egyszerre, mégis teljesen aránytalanul nevetni kezdtünk, mintegy feloldódtunk ugyanabban a nevetésben, hogy a 3ságból egy pillanatra létrejön valami 1ség, ami 2ségtelenül az élet ritka és real time-ban észrevehetetlen ajándékai közé tartozik, nem beszélve arról, hogy valójában egyébként már négyen voltunk, mert Q, szerinted melyik, akkor már S-t hordta, ahogy mondani szokás, a szíve alatt.

* AN INSPIRING LEGACY!

„*Halálfontos nüansz*”, tényleg, ahogy F szerint N fogalmazni méltóztatott.

Miért ez, miért pont egy ilyen pillanat marad meg pokoli vagy mennyei élességgel, miért csak az ilyen semmiségek, ezt a kérdést teszi föl egy életen át az efféle költészet, hogy miért ezeken akad fönn.

Az imént az „efféle” szót alkalmaztam, noha nincs *másféle* ilyen költészet, nincs még egy, tehát *páratlan*, legalábbis az én olvasatomban, azaz csak egyvel, ebben a konkrét esetben önmagával osztható, ez itt már a dicséző rész lenne, úgyhogy azt javaslom, most álljunk meg, *térdig ezüstben*, amíg lehet, közvetlenül a visszatetsző galopp előtt.

„*Mindig milyen jó egy ünnepélyen pimaszkodni*”

ezt például mindenképpen be akartam ide írni fejből, előre el lett határozva, hogy beírom, beidézem, ha a fene fenét eszik, akkor is, pedig egyúttal, egy kossal, úgymond, azt is elhatároztam, hogy megtartóztatom magam az efféle (na, megint) túlságosan könnyű megoldásoktól. Idézni szép. Túl szép, ezért idézem.

„*Szép. Nézz másfelé. Minden az, beleértve a romlást.*”

Mi az, hogy szép, legyél ezzel elfoglalva ezentúl, mitől szép vagy csúnya, példának okáért, I öntözőcsatorna, ez tényleg csak megállapodás kérdése, csak nem állapodsz meg soha, ez a helyzet, aki él, az nem állapodik, legalábbis, ha a meg-nem-állást, a változás állandóságát nevezzük életnek, és miért ne neveznénk, *az új neve élet, a műve pedig halál, avagy elérkezünk ehhez a befedett barlanghoz*. Amit csinálsz, azért változik folyton, mert hozzád igazodik.

Ráadásul készült is ott, a csatornácska szélén egy fénykép, amit nem találok.

Q készítette még analóg eljárással, állunk a képen Q-val, akkorra már, szelfi még nem lévén, kettesben, tehát nézzük, ahogy Q fényképez, és továbbra is rendkívül mulatságosnak találjuk az éppen az előbb, egy egész pillanattal korábban eltűnt időt, örökre, vagyis még egy hosszabb-rövidebb ideig,

ebből állna a barátság, közös mulatságokból, noha (megint!) voltak azért olyan pillanatok is, amikor, hogy úgy mondjam, ahogy ő mondaná, kijött kevéske víz a szemből, előfordultak, ha nem is említhető számban,

például az úgynevezett alkotóház szintén girbegurba ösvényén 1 alkalommal,

de hogy miért, azt nem mondhatom el, például ilyen nemekből is áll,

viszont ha ezekből összeáll, akkor miért távolodsz aztán, el és hova, miért élsz külön, miért él külön mindenki, végül is a járványtól, illetve tulajdonképpen mindentől függetlenül, egyebek mellett például ez is *elengedhetetlen* tárgya

– csak kimondom: –

ennek a *nagy* költészetnek.

(Nem föltétlenül csak az a költészet, ami nem ér el a margóig, és a lapok soronként fizetnek érte, hanem, ahogy nézem, Q esetében valójában minden az, amikor prózában beszél, az is, függetlenül attól, tud-e róla, vagy sem, hogy prózában beszél, ez például *afféle(!)*, légy erős, olvasó, intertextuális tréfa volt.)

Úgy *nagy*, ahogy egy bort neveznek nagynak a borhoz értők a borhoz értő szövegekben.

Nagy, tehát igazából valamiképpen túl van az egyszerű jón és rosszon, pontosabban, nem az a kategória, hibái például gyakran érdekesebbek mások erényeinél, íródik ide számomra is váratlanul.

Csak a végtelenül kicsiről és végtelenül nagyról esik szó, ami közte van, az jelentéktelen, nincsen bejelentve, ami pedig marad, semmi több: isten, bogarak, madár üvöltözése, haza, fémlapát zaja betonon, család, szerelem, leendő új csikkek, ilyesmi éppen elegendők.

Elég, de mire.

Eltelt vagy harminc év a fénykép után, de hogy mivel, arról gyakorlatilag fogalmam sincs, egyszerűen elment, „*a létezés zörög, / lovagon túl nagy páncél*”, elment a picsába az érett férfikor.

„*Hetven, rettenetes*”, mondja a telefonba, „*ezt nem hiszem el, bazmeg.*”

Tegnap születél meg, na jó, legyen tegnapelőtt, még nem volt semmiből se elég, csak a kevésből, ahogy a magyarod mondja, elég kevés, noha (3) már előfordult, hogy a buszon, khm, udvarlás helyett, mintegy ráparancsoltál, még ha suttogva is, egy más élethelyzetben amúgy egészen más szempontból életmentőnek tetsző honfitársadra, hogy azonnal adja át a helyét, konkrétan abból az okból, hogy halálosan és kibírhatatlanul el vagy fáradva.

Mindezt egy úgynevezett költeményből deriváltam ide, mert Q költészete, *Istenem, ne romolj!*, efféle (4) darabokból van összeszerkesztve, én pedig szétszedem és összerakom ezeket a darabokat a saját szavaimmal, a vicc kedvéért.

Ha távol érzed magad attól, ami van, és attól is, ami lehetségesnek látszik, nem nagyon van más esélyed, mint kimerészkedni a lehetetlenbe, és pontosan ezt csinálta (meg) Q, olyan helyen kereste a lehetőséget, ahol a fény volt, javítás: ahol égett a lámpa, nem ott, ahol valójában elveszett – ott kereste, ahol a tökéletes tréfában a részeg a kapukulcsát, a magá-

nyos gázlámpa alatt, a bizonytalan körvonalú fénytócsában a feneketlen sötét helyett, ahová valójában ejtette.

Elmagyarázni, mitől jó egy költemény, ennél viccesebbet kitalálni se lehet, sajnos vagy szerencsére nem vagyok tréfás kedvemben, noha (4 vagy 5?) viccelődöm, ugye, de ez ne tévessen meg, hanem találjon el.

Persze azt is lehetne állítani, hogy mi sem egyszerűbb ennél, „kölni”, (a padosorokban qncogás), mindössze annyit jelent, hogy a nem-költői elemeket ki kell a költészetből hurcolni, azt’ annyi meg egy bambi, *egyfelől nagyon el kell határozni, másfelől el kell róla felejtkezni, hogy éppen vers íródik*, így E, vagy nagyjából így, csak éppen hogy mi költői, mi nem, azt, fájdalom, nem egészen rögzíti a hagyomány, tehát önmagában a hagyatkozással nem mész gyakorlatilag semmire, nincs semmilyen aranyalap, amire hagyatkozhatnál, vö. konkrétan A-nyal vagy éppen D-vel, el kell rugaszkodni, és természetesen az teszi igazán nehéz-zé, tehát egyáltalán érdekessé az efféle (5) elrugaszkodást, hogy közben mégis folyton beszél hozzád ez a hagyomány.

Ezért egy bizonyos érzéket épségben megőrizni, mondjuk, ez volna valójában az Ietlen feladat, *tulajdon-képpen*, egész életen át, ez az, ami folytonos re-vízióra készítet, a költészetnek tetsző vagy éppen nem tetsző dolgok ellen-örzésére, *csodálatos* és *undorító* tevékenység, legalábbis B és Q szerint, annak tudatában persze, hogy ezt a bizonyos érzéket *mint talált tárgyat satöbbi*, így J, hogy őt is idekeverjem, ahol egyébként amúgy is *tartózkodna*.

Ekkor, a vers abbahagyásának pillanatában, tehát a hurcolkodás után az a kevés, ami vég(e)-zetül a költeményben marad, mintegy ajándékként vagy büntetésként, hirtelenül és meglepően súlyossá válik. és ez az, ami elég a mire.

Quod erat demonstrandum.

(Mi nehezebb, *merül föl* a kérdés, egy tonna vas vagy egy tonna lepke hullája, az eredetiben ugyan csak simán „toll” van a lepkék hullája helyén, de valamiért kicseréltem, talán mert ezúttal ezt javasolta az érzék a hagyomány ellenében.)

Az efféle (6) szövegek végén általában némi emelkedettség tapasztalható, a rossz beidegződés következményeképpen, de „*M.s oldal.l.f.l.sleges azonnal el.rz.kenyülni, ha k.t sz. a sz. vegez.s folyam.n v.ratlanul egym.sra borul.*”, ezt így szedte ki a gép, *koppar köldüs*, a pdf-ből.

Annyit talán mégis, hogy így a vége felé, (*szomcsi*), N határozottan úgy érzi, a Q által előállított súlyok nélkül, tehát végső elemzésben Q nélkül jóval, (*szmájli*), nehezebb volna senkivel sem .ld.g.lni. ■ ■ ■

■ XXXXXXXXXX
Németh Gábor (1956) író.

Klasszikusnak lenni...

LUÍS DE CAMÕES

Olvassom Roger Crowley-nak a portugál világbirodalomról jó tollal megírt népszerűsítő munkáját, és egyszer csak megakad a szemem a hátsó borítón Luís de Camões nevén. Felette ezt találok: „Ha a világ nagyobb lett volna, a portugál kalandorok akkor is felfedezik minden zugát”. Idézőjel bezárva, ám a homlokom csupa ránc. Felütöm *A Lusiadák* VII. énekét, a 14. strófában pedig, Hárs Ernő tudós fordításában ezt olvasom:

„Afrika partján gyökeret vert;
mindenkinél nagyobb úr Ázsiában;
a föld új negyedének művelője
s ha még egy lenne azon is kikötne.”

Persze, hogy megnézem az eredetit, megnyugtatom magamat, hogy én tudtam jól a szállóigévé lett utolsó sort, ami – tartalmilag a magyarnak még megfelel: 'hogy ha volna még új világ, oda is elérne a portugál.' Három dolgot érzékelek: a textus önkényes, magyarázó átíratát először, a magyar fordítás döccenését utóbb, majd arra gondolok, hogy klasszikusnak lenni nem is olyan könnyű dolog... Igaz, Camõesnak poszthumusz így is jobb sorsa volt, mint életében, még ha időnként el is bánunk soraival.

A portugál reneszánsz klasszikusa életéről vajmi keveset tudunk: egy királyi kegyelmi döntés, amelynek értelmében elhagyhatja a börtönt, ahová az udvar és a bohémtanyák züllött fenegyerekeit kötekedő természetűe juttatta, és egy királyi kegydíj, amit kevéssel halála után az anyja javára írnak át. Nem tudjuk születési idejét (1524-25?), tanulmányai helyét, kismemesi

származására is fogva tartása helyéből éppen csak következtetünk, mint iskolázottságára verseinek rendszeres, sokszínű és mély kulturális referenciáiból. Írt két – nem tudjuk kinek címzett – levelet és életében, *A Lusiadák* című nagy nemzeti eposzán kívül (1572), csak egy patrónusához írt óda és egy brazil krónika előszavához illesztett laudáció jelenik meg. Mégis, fikatív életrajza fordítottan arányos a filológus forrásainak szűk körével, nemzeti költő jogállása az irodalmi panteonban pedig megkérdőjelezhetetlen. A romantika óta különösen felturbózott mítosz-elemek és az élet-toposzok héjától megfosztva, nem marad más eszközünk, mint életművéből hajazni ki az összetett szó első felét. Igen ám, csak hogy a művekkel is pironkodó gondban vagyunk: mármint a szerzőséggel. Ellentétben Petrarccal vagy Dantéval, ő nem szerkeszti-szervezi kötetbe szerelmi költészetét egy-egy műzsája vagy ciklusa köré, de még csak meg se számozzuk, mint Shakespeare-nek a szonettjeit. Ez a *Rythmas* poszthumusz kiadása, 1595 óta nem kevés kritikai gondot okozott. Történt ugyanis, hogy Indiából a hazautján, 17 hosszú év száműzetése után előbb csak Mozambik szigetéig jut el, ahol hajója és kínos pénzügyei szélcsendjében áttelel, de itt ellopják tőle a *Parnasszus* néven hagyományozódott munkáját, amit ifjúkori barátja és útítársa, a krónikaíró Diogo do Couto „igencsak tudós műnek” nevezett, és ami tartalmazott „filozófiai és más tudományt, de főleg verseket, sok és jó költeményeket.” Ezt a nyomdakész (?) /kézíratos (?) könyvet sohasem találták meg, így ugyanarra vagyunk ítélve ma, mint lírai költeményei első kiadói, pl. Fernão Rodrigues Soropita, aki újabb kiadásában (1598) listába szedni kénytelen a bizonyítottan az ő Költője műveit. Korai biográfusai és egyben hőskölteménye első spanyol fordítói és kommentátorai, Pedro Mariz és Manuel de Faria e Sousa (majd a Romantika kora) „beleszeretnek” kalandos életébe és mind, mint „*mi poeta*” interiorizálják, kisajátítják: Camões az övék. A XVII. században – amikor Camões eposza már számos fordítást él meg és európai hírnévre tesz szert, sőt, nem csak a hazája, de maga Tasso is a „költészet fejlődelmé” trónusára ülteti –, lírai költeményeinek a száma már hatalmasra duzzadt és teljes káosz állapotába került, egészen a XIX. századig. Mára a szövegkritika, a kettős XVI. századi bizonyítottság, az ún. külső és belső ismérvek alapján az ún. apokrifeket is mind kiszűri, és a Camões-kánont pusztán 65 szonettben, 10 canzonében, 6 ódában, 6 tercinában, illetve sextinában, 3 „nyolcasokban” írt kompozícióban, 5 eklogában és 37 redondilhában (a régi hiszán verselés metrumában) írt versben állapítja meg. Az így nyert modern korpusz homogén és hihető – állapítja meg Azevedo Filho, miközben nem tagadja, hogy lehetnek még olyan költemények, amelynek ő, Camões a szerzője, és kora kézíratos és/vagy kollektív, sőt, esetleg végleg elveszett dalszövegeiben lappanganak.

1527-ben, amikor sor kerül a *Sacco di Rómára*, Camões még tipeg vagy totyog, de elődje és az előtte járt újító nemzedékből pályatársa, Sá de Miranda (1481-1558) már „kirabolta” Itáliát, és óriási lépést tett a portugál vers forradalma felé. Meghonosítja Portugáliában az „itáliai módi” verselést, a Petrarcat követő kor és kartársak ízlésvilágát, strofa- és rímkészletét. Más-hogyan kezdik számolni a verslábát, hosszabbak lettek a verssorok: háttérbe szorulnak az öt- vagy hétszótagos „hagyományos” népies udvari költemények, hogy a dá mákat ezen túl szonettekben énekeljék meg, és elmélkedjenek koruk értékvesztéséről, az idő mindig megállíthatatlan múlásáról, a vak szerencse forgandóságáról, amitől és ahogyan ’tótágast állt a világ’. A manierizmus, a kételkedés esztétikája Camões tollán már egyáltalán nem dadog. Ugyan írt a régi versmértékben is számos és kitűnő verset, ami azért is csemege, mert elsőként tekint a fekete bőrű asszonyideálra teljesen természetesen módon, nem egyfajta egzotikus kellék gyanánt és nem is az ókori reminiscenciákat feltámasztó céllal, amivel első az európai költészetben, és megelőzi korát: *black woman lives matter*.

Camões jó lírikushoz méltón vallja meg, hogy „én nem is írok, csak lefordítom a lelkemet” – állítja –, amivel meg is határozza ki is ő: lírai költeményei tárgya és eszköze: önnön maga és baja szenvedő hordozója, aki nem is él, csak vegetál. Ezzel jelen válogatás szonettjeinek a körét is meghatározza, amit rendezhetünk pl. az anagrammákba rejtett szerelmei szerint: Natércia-Catarina egy udvari dáma, Violante egy üde falusi lány, Barbara fekete és érzéki szépség, és persze számtalan más asszony és utcalány. Ők mind meghihletik, mígnem felolvad mindegyikük az újplatonista, még Marsilio Ficinótól és Leone Hebreo eszméiből felépített egyetlen Asszonyban, az eszményi Nőben, aki bennük rész szerint és hajdan élően létezett. Rózsa Zoltán, a Poéta honi újra felfedezője írja: „Nála a transzcendens női eszményeket megtestesítő Laura helyett maga Vénusz van jelen, és nem is egy, de számos asszony földi valóságában. Nála nem égi, de földi élmény, valós szenvedés és szenvedély a szerelem.” Egyikükre külön is kitérünk. Amikor a már idézett krónikás az „Ázsiai Dekászok” VIII. könyvében Luís de Camões egy nevezetes hajótörését eleveníti fel, amely a kambodzsai partok mentén, a Mekong deltája táján érte az indiai Goába tartó hányattatott sorsú Költőt. Ezt írja: „Itt fulladt bele a habokba az a kínai leányszó, akivel útra kelt, mert szeretett, és akit verseiben Dinamene-nek nevezett, s a parton elsíratta *Alma minha gentil* kezdetű szonettjében.” Rögzítsük a képet – egyikét a portugál romantika valós zsánerképeinek – és lássuk a költeményt, de előbb tűnődjünk el erkölcsi paradox voltán: ropog a hajó, vízbe fulladnak az utasok, tombol a vihar és mi kit is mentsünk most meg? A nevünknek örök dicsőséget szerző Költemény kéziratát vagy

azt, akit szeretünk? Vagy melyiket előbb, és miért? Döntésünket meghozva, a kéziratot szárítgatva, amikor a lányt hiába keressük, akit talán tényleg szeretünk, miért is nem a saját kínunk hangján és kútfőnk-ből siratjuk el, és miért hívjuk kölcsön ehhez Petrarca vendégsorát? Nos, akárhogy is, a kíméletlen filosz először máshogyan teszi fel a kérdést, és más válaszokat kap. Az 1558 végén vagy 1559 elején esett hajótörés idejére *A Lusíádák* kézírata már volt olyan terjedelmű (alkalmasint ez azért fontos, mert nem ismerjük keletkezésének és fejlődésének belső történetét), hogy a vízben ázott Ének („canto molhado”) kapjon elsőséget:

„Itt várja szelíd, nyugalmas fővény-öl
a hullámoktól ázott éneket, mely
menekvést lelt a bús hajótörésből
mit a viharos szirteken szenvedett el”

(X. ének, 128. 1-4, ford. Hárs Ernő)

Luciana Stegagno Picchio minden esetre – igen találóan – egy másfajta szimbólumot lát benne, amikor azt állítja, hogy ez a „vízjegy” a kéziratban olyan, mint a papírok vízjele, és ez nyom hitelesítő pecsétet a vízben keresztelt Költeményre: igaz és igazi, mert Camões maga is megélte ott és azt, amit a hősei. No, igen, de az alá és el is merült Diamene? Ő nem jött fel s született újjá a viharban: ő maga tán nem volna eléggé autentikus? Létezett, vagy ő is csak reflexió? Kérem, döntse el az olvasó. Támpontként itt legyen szabad nevének kettős jelentését hozni fel. Van ugyanis, aki valós nevet lát benne, ő kínaiul Ti-nam-men, és van, aki a tengeri nimfák, az ötven „nereida” egyikét, akikről jól tudjuk, hogy a hősi ének allegóriái között fontos szereplő. Mi hajlunk nevének kínai és nem a görög verziója felé, és ezzel most szolidárisak vagyunk a portugál középiskolásokkal is, akik azt tartják, hogy tuti érdemesebb lett volna a leányt menteni, igaz, így nem volna a szonett sem, de kevesebb lenne egy hosszú kötelező olvasmánnyal!

Ebből is látni, hogy nem könnyű a klasszikusoknak. Klasszikusnak lenni, valójában mindenkor modern dolog, se nem pre-, se nem posztmodern, ugyanis az a szerző vagy Mű – ami objektívalódoma túlél minden biológiai szerzőt –, olvasóiban újra meg újra át- és átírja maga-magát, s ezzel valójában időtlen, bár mindig más kortól (is) determinált – éppen újabb befogadónak köszönhetően. Van egy másik, fonák viszonyulásunk is ugyanakkor a klasszikusokhoz, amikor a tértől és időtől megfosztjuk és önmagában látjuk szellemi, elvonatkoztatott figurájukat. Úgy járunk, mint amikor az ókor „klasszikus” szobrainak a kivételes tisztaságát az anyaghoz, a kő hófehér márványához kötjük. Mutatis mutandis a szonett letisztult formájához. Ezek a szobrok valójában nem is voltak fehérek, csak lekoptak a színek róluk, valaha ríktóan polikróm volt

az, ami ma „klasszikusan” fehér. Mohácsi Árpád fordításai éppen azzal tűnnek ki számtalan kiváló magyar fordítójának válogatásából (Camões: *Mit vársz remény?* ford. Hárs Ernő, Európa Kiadó, 1992 vagy a kétnyelvű *Poemas/Költemények*, szerk. Rózsa Zoltán, Kráter, 1993, vagy Luís de Camões *77 szonett*, ford. Jánosházy György, Íbisz-Prae, 2007), hogy visszaadják az igazi színeit. Mohácsi Árpád ugyanis nemcsak „versül tud”, mint költő, hanem portugálul is, mint bölcsész, amivel visszaadja a Költőhöz való hű és egyszerre diakritikus viszonyulást.

„Csak az olvassa versemet, ki ismer engem és szeret” – kéri 1937-ben József Attila, amire rímelnek a portugál Luís de Camões sorai: „Tudd, ahogyan te magad szeretsz, úgy értheted csak meg versemet.” Nosza, jó ismerkedést! ■■■

Dr. Rákóczi István 1982-ben szerzett diplomát az ELTE BTK történelem–spanyol–portugál szakán. A Portugál Nyelvi és Irodalmi Tanszék munkatársa, 1996 óta egyetemi docensként, miközben elnyerte az OM Széchenyi Professzori, utóbb Széchenyi István Ösztöndíját. Egyetemi tanár, tanszékvezető.

Quem pode livre ser, gentil Senhora

Ki lenne elég szabad, hölgyem drága,
hogy téged józanul értéken mérne,
ha a Fiú, kinek nincs szeme fénye,
beköltözik hozzád a szembogárba?

Kacérkodik, hódításban nincs párja,
itt él, és tiszteli udvari népe;
csupa tűz s finom báj megjelenése,
melyben Ámor saját magát csodálja.

Ki a szűz hóban rózsát látni képes,
melyet göndör aranyfürt tart kordában,
ha átnéz e fényes glórián túlra,

aranyszálat fog látni, mely a kétes
lelkek szívét középen szúrja által,
ahogy a nap a kristályt általszúrja.

Se tanta pena tenho merecida

Ha ennyi sok fájdalmat érdemeltem,
ha ez kitartó kínom viszonzása,
úrnőm, tegyél könyörtelen próbára,
felajánlom neked, íme, a lelkem.

Érezzed csak, hogy szolgálni születtem,
megvetés, nemtetszés, durvaság járja,
állhatatosság és gyötrelmek árja,
hogy a létharcba szolgálni bementem.

De szemed tükrétől van-e oltalom?
Kényszerből ám mindenki engedékeny,
de nekem majd a szívem lesz a pajzsom.

Mert ahogy küzdök vadul és keményen,
még csak nem is védekezés a harcom,
ahogyan táncolok itt pengeélen.

Tomou-me vossa vista soberana

Elragadott a felséges kinézet,
a kezemtől fegyveremet elzárta,
hogy bizonyítsa, ki védelmet várna
e csodás szemektől, az bizony téved.

A még nagyobb győzelem érdekében,
ott volt nekem a józan ész mentsvára;
mentettem magam, de minden hiába,
az Ég ellen ember semmit sem ér el.

Ám még hogyha volt is ilyen ígélet,
hogy nagyságod a babért learatja,
arról mindenki tudta, mit sem érhet.

De mivel ezt én már nagyon is értem,
nem nagy szó fölöttem a diadalja,
míg nekem a legyőzetésem érdem.

Tanto de meu estado me acho incerto

Olyan furcsán ingatag a kedélyem,
didergek, mégis felszökik a lázam;
csak sírok és nevetek egyfolytában;
fog, de semmit sem ér az ölelésem.

A világot zűrzavarosnak érzem;
lelkemből tűz, szememből folyó árad;
egyszer remény, egyszer meg kétely támad,
egyszer ráhibázom, egyszer elvétem.

A földön állva az ég felé tartok;
egy óra ezer év, habár fordítva,
ezer év alatt nem juthat egy óra.

Ha megkérdezik, hogy miért andalgok,
nem tudom; talán az a titok nyitja,
hogy megláttalak téged, drága Donna.

*Quem presumir, Senhora,
de louvar-vos*

Ki merne, Hölgem, téged rímbe szedni,
aki nem Isten, csak földi halandó,
kinek legnagyobb büntetés adandó,
ha merészeli szemét rád emelni.

Ne akarjon senki rólad verselni
még ha ritka is, mint holmi csavargó:
a szépséged annyira kimagasló,
hogy csak Istennel lehet összevetni.

Áldott a te lelked, hogy azt akartad
ilyen nemes adomány birtokában,
mint tiéd, Hölgem, szíved nekem adjad.

Lelkem belsejében foglak rejteni;
nekem a kegyes arcodat mutattad,
én téged nem tudlak elfelejteni.

O fogo que na branda cera ardia

Látta a puha viaszgyertya lángja
a bájos arcot, mit látok lelkemben.
A vágy más tüze szítja hevesebben,
hogy a napon győztes fényt leigázza.

Ahogy felgyullad a két hó szív vágya,
már szemtelenség, milyen türelmetlen,
roppant dühvel tör kedvese ellen,
hogy csókolja a helyet, ahol látja.

Szerencsés az a láng, mely kiapasztja
vakmerőn a hó vágyat és gyötrelmet
a szemben, mely a világot uralja.

Hölgem, itt minden Elem arra termett,
hogy szeressen, azt a havat tűz marja,
mely tüzeli az észet és a szerelmet.

Alma minha gentil, que te partiste

Nemes lelkem, ki oly korán elhagytad
ezt az életet beteljesületlen,
nyugodj az Égben örök kegyelemben,
én leszek a Földön bús ittmaradtad.

Ha odafent, hol helyed elfoglaltad,
szabad még egyáltalán emlékezned,
ne felejtse el az égő szerelmet,
ahogy szememben tisztán tapasztaltad.

Ha egyszer téged részesítne kegyben
a kín, melyből amúgy bőven volt részem,
a könny... most hogy elmentél, semmi lettem.

Kérd, ki élted félbe törte, ítéljen,
hogy lássalak hamar, vigyen most engem,
mint tőlem elvitt oly hamar, hadd kérjem.

Ah! minha Dinamene! Assim deixaste O céu, a terra, o vento sossegado

Ó, Dinamené*! Most magára hagytad,
ki nem hagy fel soha téged imádni.
Ó, nimfa, már nem foglak soha látni,
Az életet olyan hamar feladtad.

Örökre itt hagytál, hogy akartad,
aki nem tudott téged nem csodálni?
A hullám tudott volna ellenállni,
ha nem látod, mennyire megbánthattad?

Így nem szólhat más, csak a vad enyészet
halálomról, mert téged szemfedélbe
takart korán, mit túrsz áldozatkészen.

Ó tenger, ó ég, ó keserű végzet!
Annyit milyen eljövendő bú érne,
hogy e rút keveset bánatban éljem?

*Quando de minhas mágoas
a comprida*

Ha a bánat okozta délibábom
szemem unos-untalan megigézi,
álomban ezt egy fantom úgy tetézi,
hogy az életet álomnak találom.

A vágyakozásban, hol pillantásom
a tágas mezőt elterülve nézi,
futok felé, de ő kényszernek érzi,
s csak távolodik tőlem egyre, látom.

Kiáltok – Ne fuss el jámbor tünemény! –,
ő meg álomban a szégyentől égve,
mintha szólna, bár nincs testi mivolta,

megint elfut, üvöltök: Dina... remény...
mire kimondom, látom feleszmélve,
nincs itt az embernek illúziója.

Az ég, a föld együtt a lány széllel;
hullám, mely a homokon szétterült,
sok hal, mely mély álomba szenderült,
a nyugalmas, lecsöndesült éjjel...

Aónio halász, ki most széjjel
a parton szórja könnyeit, leült,
nevén nevezve azt, kit elkerült,
ki nem kel már életre a névvel.

„Hullám – mondta –, míg Amor meg nem öl,
add vissza a Nimfát, kit oly korán
elragadtál, ki oly keveset élt.”

Válasz nincs. Moraj a tenger felől;
lány remegés a rezgő fák során...
Hang a szélben, csak a szélnek beszélt.

Cá nesta Babilónia, donde mana

Itt, e Babilonban, hol csak silány
földünk rossz kincsének nyílik a tér;
itt hol még Ámornak sem jut babér,
s Venus anya pénzéhes utcalány;

itt, hol nincs jóság, rosszból sincs hiány,
és az önkény erénynél többet ér,
itt, hol álnevekből a vak s ledér
állam szerint nem lehet viszály;

itt, e labirintban, hol bölcs, vitéz
lovag hiába kéreget bizony,
mit sem ád a hitvány s a kapzsi kéz;

itt, e sötétben tombol az iszony,
a dolgom teszem, mit a sors kimér,
sosem felejtlek el téged, Sion.

Posto me tem Fortuna em tal estado

Fortuna tette, hogy ilyen a múltam,
habár mindent lába elé vettem.
nincs mit veszítsek, annyit veszítettem,
nincs hogy idomuljak, úgy idomultam.

Ami jó volt, azt ennyivel letudtam;
az életből a részemet kivettem;
itt annyi gonoszságot megismertem,
hogy az életet egészen meguntam.

Ha elég a vágy, a halálra vágyom,
semmilyen más remény nincs az ínyemre;
gonoszsággal felelek a gonoszra.

Hogy a jót immár kevésbé kívánom,
a gonosz lesz egyedül ír sebemre,
s hogy ez a gyógyír, senki fel ne rója.

No mundo quis o Tempo que se achasse

Arra vágytam, az Idő megtalálja
a jót, hozza jósors vagy balszerencse;
s a próba kedvéért jó móka lenne,
ha a sors így tenne egyszer próbára.

De a sors mért adna olyan szavára,
ki a reménnyel soha be nem telne,
mert e keservesen hosszú életbe',
nem mutatkozott a vágy csalfa tárgya.

Szokást, hazát, hivatást cseréltem,
hátha még valahogy fordul a kocka,
az életemet egy sajkára vittem.

Követtem hűen égi jelenésem,
ám hiába vadászom a jósorsra
csak akkor lehet enyém, ha már nincsen.

Mudam-se os tempos, mudam-se as vontades

Fordul az idő, fordul a kedély,
fordul a lét, fordul a bizalom;
a világ múlik a fordulaton,
mindig új minőség a nyeremény.

Folyton történik egy új esemény,
más reménnyel kecsegtet szabadon;
a múlt emléke lesz a fájdalom,
a jó, ha volt, sóvárgó szenvedély.

Az idő tavaszi zöld leplet terít
oda, hol imént tél hava vont tetőt,
e fordulat engem most elkeserít.

Hányszor láttam fordulni az időt,
de a legnagyobb fordulat az itt:
semmi nem fordul úgy, mint azelőtt.

*Erros meus, má fortuna,
amor ardente*

Vétkek, balsors, szerelmek ostora,
szörnyű vesztemben ellenemre kelt;
vétkek vagy balsors sosem érdekelt,
épp csak a szerelem volt mostoha.

A próbát álltam, fáj az ostoba
kín mégis, mi régen próbára tett,
hiszen oly sok keserű könny nevelt,
nem keresek boldogságot soha.

Az életben hibáztam túl sokat;
hogy büntet a Sors, magamnak s merész
reményeimnek megköszönhetem.

A szerelem csalóka kárhozat!
Ó, kiben van hatalmas szenvedély,
mely kész lebírni vak balvégzetem?

Megállj, Dalom, megállj, csak beszélek
majd mindig szenvtelen. Ha még nehéz,
súlyos vétekekkel vádol valaki,
feleld, hogy kis pohárba önteni
tengert nem képes semmiféle kéz.
Boldogságról nem lesz tőlem ének
hírnévre vágyva; arról mesélek,
ami igaz s velem meg is esett.
Bár volna álom s nem való eset!

(Részlet a Vinde cá, meu tão certo
secretário//Gyere hamar, hűsé-
ges cimborám kezdősorú dalból.)

Mohácsi Árpád fordítása

Luís de Camões (1524–1580) portugál költő, a portugál nemzeti eposz (Os Lusíadas) szerzője. Életrajzában meglehetősen sok a bizonytalanság, a közkeletű feltételezés, a hagyomány. Egyesek szerint Coimbrában tanul teológiát az egyetemen, de inkább költő és katona szeretne lenni. Egy költői szócsata miatt tényleges párbajra kerül sor, Camões börtönbe kerül, de végül kegyelmet kap, és Lisszabonba száműzik egy évre. Az udvarban számos intrika áldozata lesz, 1547-ben katonaként behajózik, és két évig Ceután szolgál. Az egyik mórok elleni ütközetben elveszti a jobb szeme világát. Ettől kezdve a szem és a látás Camões költészetének alapvető szimbóluma lesz. 1549-ben hazatér, és feltehetően a gátlástalan udvari bonvivánok életét éli. 1553-ban megsebesít egy udvaroncot. Letartóztatják, és egy évre börtönbe kerül. Ekkortájt kezdi írni a Luiziádákat. 1554-ben szabadlábra kerül, és elhajózik Indiába. Goába megy, számos katonai akcióban vesz részt. Majd Makaóban hivatalt kap, árvák és özvegyek vagyongazdálkodója lesz; folytatja az eposzt, de a jövedelmét, mint mondják, elkártyázza. 1556-ban elindul vissza Goába, de hajótörést szenved a Mekong deltájánál. Itt történt az az állítólagos eset, hogy Camões a kéziratát kimentí, de az őt útjára elkísérő kínai szerelmét nem. Amikor végül megérkezik Goára, intrikák miatt újfent letartóztatják. 1569-ben elindul haza, a hajón maga mellé vesz egy rabszolgát, aki élete végéig mellette marad. 1570-ben érkezik haza, 16 évnyi távollét után. 1572-ben jelenik meg az eposz. Komoly elismerést és kegydíjat remél a munkáért, de csak mellőzésben van része. 1580-ban hal meg teljesen elszegényedve.

Mohácsi Árpád (1966) magyar–német–portugál szakon végzett az ELTE-n, verseket és prózai műveket alkot, műfordító. Kötetei a Kalligramnál: *Portugál tenger* (Fernando Pessoa válogatott versei), *Kígyóból a kanyar* (Gottfried Benn válogatott versei), *Hannibál búcsúja* (saját versek). *Párizsi befutó* című regénye hamarosan megjelenik a kiadónál.

Születésnap

A Perseidák éjszakánként hosszú fénycsíkokkal és fényfelvillanásokkal jelzik, hogy túljutottunk a hónap közepén, s hamarosan vége augusztusnak. Az utoljára eléggő kozmikus por mutatja, merre található az ég és a föld határa.

Pápká születésnapját nem ünnepeljük. Egyetlen alkalom kivételével. Amikor ötvenéves lett. A barátai mintha összebeszélnének, a negyvenötödik évére köszöntik. Pápká nem néz ki negyvenkettőnél többnek. Naponta edz a konditeremben, tüskésre nyíratja a haját, reggelente borotválkozik, hiszen gyorsan nő a szakálla, ollóval igazítja a hernyóbajszát, s talán pusztán a tarkóján jelentkeznek ceruzavékony ráncok.

Az új lakásban, az óvárosban tartjuk az összejövetelt. Pápká az ünnepélyes alkalmakra szolgáló egyenruháját húzza magára, annak ellenére, hogy legtöbbször munkában sem visel egyenruhát. Néhány éve, mióta visszakerült a katonasághoz, a korábbinál rendszerebb napirend szerint él, ám nem látszik rajta, hogy katonatiszt. Állítása szerint az irodában, ahova jár, senki sem hord egyenruhát, s miként ő, a többiek is fenntartják korábbi üzleti érdekeltségeiket.

Pápká, azt állítják az őt köszöntők, sikeres és befolyásos ember. Az utóbbival magyarázható, hogy annyian jönnek a házukba, hogy a vendégek számára ki kell nyitni a nagy teraszt, s oda asztalokat helyezünk. A kis teraszon hűtőládákban hevernek az italospalackok, s amúgy ott sütik a pincérek a húsokat. A sikerrel úgy van, hogy azt senkinek sem szükséges az orrára kötni, úgysis kiszagolják.

Nem ismerek mindenkit. A legtöbbjükéről tudok valamit. Némelyikről annyit, hogy találkoztam már velük, másokról annyit sem, azon túl, hogy régebben megfordultak nálunk, csak nem hagytak bennem semmit, ami alapján azonosítani tudnám őket. Hogy találkoztak velem, azt az jelzi, hogy tegeznek és arra figyelmeztetnek, hogy immár én is tegezzem őket. Ha nem találkoztunk sosem, akkor magáznak. Megkérdik, jól tudok-e magyarul, érdeklődnek, mennyire éreztem hasznosnak a középiskolát, hogyan érettségiztem, illetve hol fogok tovább tanulni. Persze, egyetemen, persze, nem az apám nyomdokaiban, persze, persze, persze.

Ami szokatlan, hogy a néhány agglegényt és özvegyet kivéve a férfiak feleséggel együtt érkeznek. A diplomáták, a katona- és a rendőrtisztek némelyike egyenruhában, sőt, egy pénzügyőr is abban, mindegyike magával hozza a párját, s némi téblábolás és fecsegés után a hölgyek a Jerma ízlését tükröző szalonban üldögélnek, koktélokot szüröcsölnek, méztől ragacsos sütemények között válogatnak és szüntelenül kacarásznak. Akad azért magányos nő,

az egyiküket Lizetta régi barátnőjeként emlegeti Pápká, valóban káprázatos. S Marija valóban néhány gesztus révén a társaság középpontjába kerül, egyetlen mosollyal képes maga mellé invitálni a helyiségbe belépőt, s úgy szólítja meg a nála ifjabb tisztet, hogy azok rögvest teljesítik apró kívánságait. Pezsgőt emelnek le számára a tálcáról, s átadják, elveszik a kezéből a kiürült poharat, odanyújtják a hamutartót, hogy elnyomja aranyfilteres cigarettáját, majd távolabb viszik vagy átadják a sürgő-forgó pincérfiúk egyikének. Marija franciául társalog az École Normale Supérieure vegyészstanárával, angolul egy félvér diplomatával és perzsául azzal a burnuszos úrral, akinek azeri a kíséretje, s azt válaszolja érdeklődésére, hogy a főváros szépen megépített, impozáns város, de számára semmiképpen nem olyan megkapó, mint Dubaj. Dubajban áll olyan palota, amelyben egész éven át síelni lehet, túl azon, hogy a síelők a trópusi hangulatú kertből megbámulhatnak. Hogy hol tett szert sízési ismereteire? Drezdában tanult, elég alkalma volt az osztrák-svájci határ hegyeit megismerni. Ott. S ekkor Marija németre vált, hogy a hozzájuk érkező, fényes öltönyében páncélos lovagnak tűnő, ámbár ékszerrel viselő német olajszakembert bevonja a társalgásba. A németnek az egyik füléből ékszer lóg alá. Fekete, sokoldalú kő himbálózik az alján. Hallom, hogy a dubaji az azeri kíséretjének távoztukban azt súgja, a német buzi. Marija pedig, úgy hallja városszerte, Pápká üzleti partnereinek egyike. Miért beszél többes számban, csicsereg a dallamos szíriai arabot beszélő úr füléhez hajoló azeri szépség. Hát, tudod, a katonatisztek esetében rendjén való, ha több nő van talonban. Meg hát teheti, nem tart feleséget.

A nőknél érdektelenebbek a férfiak. A nagy teraszon esznek, cigarettáznak vagy szivaroznak, koccintanak és hangosan beszélgetnek. Arra gondolok, jó, hogy a szomszédos házakban nem élnek lakók. Itt is, ott is négy-öt férfi összehajol, az egyikük katona, a másik valami külföldi, a többiek, akik alig szólalnak meg, vagy sokkal idősebbek náluk, vagy jóval fiatalabbak. Akadnak párban állók, akik politikai probléma taglalásába mélyednek, s olyanok is, akik egyedül sétálgatnak, arra kutakodva, hogy megszólítsa őket valaki. S létezik egy író is, a művét állítólag olvastatták velem a középiskolában. Szivart ropogtat az ujjai között, levadász magának, és arról érdeklődik, hogy milyennek látom a magam korabeliek életlehetőségeit Azerbajdzsánban. Kifejtem a tapasztalataimat, amelyek szegényesek, hiszen én többnyire az orosz kolónián éltem, onnan való a társaságom. No meg az iskolából, korrigálja a mondandómat. Ugye, tudom, hogy bárki embernek az élete során körülbelül hat-hétszáz ember az ismerőse, ők azok, akik így vagy úgy, de befolyással vannak rá? Szóval mindenkinek ekkora tömegből áll az ismeretszolgáltató hálóját: ennyi az az ember, akikkel, legyünk velük jóban vagy rosszban, fenn kell tartanunk a kapcsolatot. Természetesen ez átlagszám! – mert alkalom akad arra, hogy kekeckedjek. Természetesen. Majd Esze felől érdeklődik, nyilván ismerem, mivel magyar és Pápká barátainak egyike. Ő ismeri, küldöttséggel járt a Magyar Írószövetség vendégeként Budapesten, ezer és egy jó ivótársra lelt. Extrém figura, a tevék iránt érdeklődik, és kibrusztolja, hogy az Azerbajdzsánba látogató magyar delegáció eljusson egy sivatagi tevévásárra. Meglehet, a közép-európaiak különösen vonzódnak a *Camelus bactrianus*hoz, azaz a baktriánhoz? Valami atavisztikus dolog ez, s talán a bizonyítéka annak, hogy a magyaroknak olyan őshazájuk volt, ahol kétpúpú tevé élt. S leemel rólam a tekintetét. Aztán visszacsúsztat rám a szemé, az egyik inkább halványárga, a másik pedig borostyánárga, s a borostyánárgától balra húz a feje, nehezen tartja függőlegesen. Ismertem, közli váratlanul, ismertem egy rovarászt, ő ugyancsak magyar, aki ugyancsak vonzódik a tevékhez. Őt is el kellett vinnem a sivatagig, hogy találkozzon velük. Igaz, ő legalább magyarázatot ad az érdeklődésére. Az az ok, hogy szerinte a tevék körül olyan ízeltlábúak élnek (legyek, bolhák, ilyesmik), amiket könnyen begyűjthet. Abban reménykedik, hogy felfedezhet köztük egy új fajt. Mármint olyat, amit a tudomány nem ismer. Tehát nem is nevezheti meg. – Felém billenti a poharát, s a nők elfoglalta szalonba igyekvő francia tagot célozza be. Nem tudhatja, hogy vegyész, mekkorát fog csalódni, hogy nem irodalmár!

Valaki rekedten zenét követel. Egy másik nagyhangú átszól hozzám, s arra kéri, hogy ne hogy ő legyen az, aki dalra fakad. Ettől menten felcsattan a nevetés. Pápkának hatalmas a bakelitlemezz-gyűjteménye, kitűnő a lemezjátszója, de csak komolyzenével tud szolgálni. Erre senki sem vevő a férfiak közül. A nők méltánytalannak minősítik a helyzetet. Aztán megoldódik a probléma. A nőkre zárul a szalon sokszárnyú üveges ajtaja, hamarosan

könnyed, tizenkilencedik századi német tánczenét hallgatnak, a férfiak pedig a CD-jeim közül taláломra válogatnak. A Beatles és a Rolling Stones és a Uriah Heep lesznek a nők, éppen azok, amiket magam évek óta meg nem hallgatnék. Sosem hallottak a REM-ről.

A zenéink elől sokan a teraszokra menekülnek. Egytől egyik férfiak. A kisebbik teraszt a falatozók töltik meg, a nagy teraszra, amelyet dézsás növények árnyékolnak, maguk után székeket húzva érkeznek a politikára vágyók. Egy szerb üzletember, jól beszél oroszul, Hegyi-Karabah lakóinak sorsáról érdeklődik, ismerni szeretné, ha létezik olyan, a velük kapcsolatos hivatalos álláspontot. A kérés fölött eltöprengenek a katonatisztek, aztán megegyeznek, hogy a tábornok vezesse be az érdeklődőt a fegyveres konfliktus történetébe. A tábornok, aki a felesége oldalán felszegnek tűnik, elemébe kerül. A kezdethez magába dönt egy pohár vodkát, csettint, és az asztalszélre, elérhető távolságba helyezi úgy az üveget, mint a poharát.

Valójában 1988 februárjától 1994 májusáig tart a hegyi-karabahi háború. Erőtéljes a hangja, a távolabb állók is tisztán érthetik. A szemben álló felek pedig Azerbajdzsán és Örményország. Mindkettő birtokolni szeretné, az egyik joggal, a másik jogtalanul a hegyi-karabahi enklávé. A Hegyi-Karabah Köztársaság, helyesebben: az Arcah Köztársaság (örményül Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետություն *Lernajin Garabagi Hanrapetutjun* vagy másként Արցախի Հանրապետություն *Arcahi Hanrapetutjun*) államiságát csak három másik, korlátozottan elismert állam ismeri el, hivatalosan Azerbajdzsán részének minősül. Amúgy tíz város és háromszázhuszonkét falu lakott benne. A lakossága nem nagy, 140 ezer főből áll, ami nem csoda, hiszen a magashegyi környezet nehezé teszi a civilizáció fenntartását. A lakosok kilencvenöt százaléka örmény. A Hegyi-Karabah Köztársaság a szovjet időkbeli Hegyi-Karabah Autonóm Terület nagyobb részét, illetve a környező területek egy részét ellenőrzi, emiatt Örményországgal és Iránnal határos. Területe akkora, sugja nekem Pápká, aki időközben beáll a teraszra kényszerült férfiak közé, mint Borsod-Abaúj-Zemplén és Heves megye együtt, de lakossága csak egyhatoda e két magyar megyének.

A konfliktus előrehaladtával, ahogy Azerbajdzsán megpróbálja megfékezni az elszakadási mozgalmat, a két korábbi szovjet köztársaság elhúzódo, hadüzenet nélküli háborúba bonyolódik a hegyekben. A területi parlament megszavazza az Örményországgal való egyesülést, és ezt népszavazással erősíti meg, amit a terület azeri lakossága bojkottál. Az Örményországgal való egyesülés vágya, ami az 1980-as években erősödik újból fel, régi probléma. A sztálini időszakról kezdve hol előtérbe kerül, hol pedig tiltott az unió felemlegetése, Sztálin mindenestre ellenzi. Az ellentétek felszínre kerülése békés módon indul, azonban az elkövetkező hónapokban, ahogy a Szovjetunió szétesése közeledik, növekvő erőszakosságú konfliktussá fajul az örmények és az azeriek között, ami végül mindkét félnél etnikai tisztogatásba torkollik. Jellemzően, hiszen az ehhez hasonló vérengzések nem ritkák az elmúlt száz évben a térségben.

A két népcsoport között azután kezdődtek meg az etnikai harcok, hogy az autonóm terület parlamentje 1988. február 20-án megszavazza az Örményországgal való egyesülést, majd ezzel a kéréssel fordultak a szovjet központi kormányzathoz. A Szovjetunió felbomlása miatt előálló körülmények, ismétlem – emeli fel a hangját a tábornok –, segítik az elszakadási mozgalmat. Az Azerbajdzsántól való elszakadás bejelentése a területért folytatott hosszú konfliktus eredménye volt. Miután Azerbajdzsán 1991. augusztus 30-án kikiáltja függetlenségét, szeptember 2-án Hegyi-Karabah szintén így cselekszik. A konfliktus 1992-re háborúvá növi ki magát. 1992–1993-ban az örmény és karabahi csapatok nemcsak Hegyi-Karabah területét, de több más környező vidéket is az ellenőrzésük alá vonnak, összességében Azerbajdzsán területének mintegy ötödét (Hegyi-Karabah nélkül 9 százalékát), melyeknek lakosságát erőszakkal elűzték onnan. A háború 1994. május 16-án Moszkvában kötött fegyverszünettel zárul le, de a két állam azóta sem köt békét egymással. Mintegy harmincezer ember hal meg, és a harcok, valamint az etnikai tisztogatások miatt 230 ezer örmény és nyolcszáz ezer azeri menekül el. 2009-ben még mindig legalább 573 ezer menekült él Azerbajdzsánban. Örményország továbbra is igényt tart az Azerbajdzsán nemzetközileg elismert területén lévő Hegyi-Karabah tartományra. Emiatt az örmény–azeri határ lezárt, nemritkán fegyveres összecsapásokra is sor kerül. Az Örményország és Azerbajdzsán között Hegyi-Karabah helyzetéről folyó vita egyik érve, hogy ez volt az utolsó örmény hercegség, amely autonómiával rendelkezett – fejezi be a tábornok, önt magának a keze ügyé-

ben maradt üvegből, s egy hajtással kiissza a poharát. A figyelmesen hallgató szerb megköszöni az érthető összefoglalást, s nem tudja, miként zárja le az egyre komorabb témát.

A férfiak vedelnek. Poharakkal és falatkákkal foglalatoskodnak. Pápká jobbnak látja, ha hallgat.

Marija oldja meg a helyzetet. A terasz ajtajából integet, s arra kéri a táborno­kot, hogy neki is juttasson a vodkából. Aztán narancslevet követel, s a tábornok imbolyogva a kis teraszon összegyűlt pincérek egyike után indul. A terasz fér­fijainak csoportja azonnal feloszlik, a rekedt hangú valaki zenét követel, majd válasz híján dúdolni kezd. A fekete szemű lányról, akinek a szeme olyan, mint a vadon nőtt cseresznye. Népdal. Valóban ret­tenetes az énekhangja. Ezért Marija odabilleg hozzá, felajánlja neki a kezében tartott megke­zdetlen sört, és odaül mellé, szóval tartja. Látom, hogy látja, mint könnyebbül meg az ér­zékeny fülű Pápká. Azt hiszem, mondom félhangosan, kedvelni fogom ezt a nőt. S látom, hogy Pápká leolvassa a számról a szavakat.

Idegennek érzem magam a saját házunkban, vagy ha nem is annak, de feleslegesnek. Fel­hevült, fényes, az estéli világítástól átrajzolt arcokat látok, hihetetlen történeteket hallok, vallomások és élcek fültanúja vagyok, titkokba avatnak be, érthetetlen egyezségek köttet­nek előttem, és egy felhúzott térd­del ülő, a fotel oldalához dülő asszony arról elmélkedik félhangosan, hogy miként fog élni, ha jöte­vője, s ennek nagy a valószínűsége, kegyvesztet­té válik, s kipenderítik a pozíciójából, rosszabb esetben az állásából. Úgy találom, minden­ki felszerelkezett erre az alkalomra egy-két nyilvánosságra hozható történettel, amely, leg­alábbis vélhetően, ráirányítja a figyelmet. Marija kiszámolja, hogy negyvenöt ember tar­tozkodik nálunk, ennyien vagyunk egyetlen fedél alatt, éppen annyi, amennyit a gyertyá­ból formázott szám ír fel a tortára. S amelyik leég. A tortát éppenséggel ő hozta, mert ott, ahol nevelkedik, tortával köszöntik az ünnepeket. Talán azért, mert bármekkora is az, min­dig annyi részre lehet vágni, ahányan meg akarják kóstolni. Morfondíroz, ha elvileg min­denki a párjával érkezett, akkor csak egy fő az, aki magányos. Én arra gondolok, hogy az csakis én lehetek. Ő pedig arra, hogy ez az egyedüllét az övé. Úgy villan a mosolya, mint­ha szkanderezés győztese lenne.

Pápká Marija és közém tolja magát, úgy foglal a kanapén helyet, hogy egyik combjával az én combomat taszítja odább, a másikkal Marijáét. A lakás naprendszerének határáról érkezik, onnan, ahová a mi kanapénkról el sem lehet látni, a kis teraszról, kezében darab bécsi szelettel, azt tömködi a szájába. Üstökösként csapódik közénk. Lenyeli az utolsó fa­latot és felrobban. Fény ömlik belőle elő, nagyon heves és nagyon fehér fény. S ezzel a szer­teáradó energiával magát porszemnyi darabokká osztja, maga is szétoszlik, felhője sok ezer kilométerre beborítja a vidéket, magamagával teríti le a parlagon maradt veteményesker­teket, az őszi szántásra váró gabonaföldeket, a gátak közé fogott folyamokat, nyomorúsá­gos falvakat és kivilágított városokat, az egész bolond világot, hogy aztán rátaláljon a leg­kedvesebb helyszínére, arra az erdőre, amely annyira vén, árnyas és buja, hogy az erdőla­kóknak önzetlenül és bőségesen savanyítani és szárítani való gombákat és mindenféle ehe­ző bogycákat ad. Amely erdőben álldogál a ház, és amely házban él a világtól éppen vissza­vonulóban lévő öreg. A tanára. A legkedvesebbek legkedvesebbje.

Borisz Vasziljevics Dromov hatvanéves korában dönt úgy, hogy otthagyja az akadémi­át, amelynek a professzora, többé nem foglalkozik katonai ügyekkel, sem hadtest irányí­tásával, sem pedig a fiatal kadétek hadtudományba történő bevezetésével. Azt mondják rá sokan, kegyvesztett.

Borisz Vasziljevics rég elvált a feleségétől – aki tanítónőként dolgozik egy iskolában, még akkor is, amikor a férje karrierje fölível, és nemcsak harcászati terepen csillogtatja szakér­telmét, amennyiben csillogónak lehet mondani az álcázás miatt terepszínűre festett tankok, fegyverek és járművek páncélját, hanem kormányzati eseményeken is részt vesz, mígnem az álláspontja meghatározza a kormány döntéseit –, s nem kíván többé ismét megnősül­ni, elkülöníti az életét a tanítónőnek megmaradó asszonytól, aki nem szül gyermeket, úgy dönt, hogy az életét egyetlen szenvedélynek, a munkának adja. Felkínálja, miként állítja, odaáldozza magát a véleménye szerint legproduktívabb, a leginkább hasznosuló munká­nak, amely sehol máshol, csakis a hadügyben végezhető. Tanítványok tömege veszi körül, egyik tehetségesebb és céltudatosabb, mint a másik, közülük válogatja ki azokat, akiknek

engedi, hogy a közelében tevékenykedhessenek, úgy az akadémián, mint a büroban s a magánéletében. Nincsenek sokan, de akik lehetnek, azok hamar megtapasztalják, milyen előnyöket rejt az, ha bejáratosak a professzor házába és az irodáiba, utasításokat adhatnak az alkalmazottaknak, és nem kell hosszasan ügyködni azért, hogy a térképtárból átküldjenek egy okfejtés ellenőrzésére szolgáló mappát. A híveiből szervezett raj gondoskodik Borisz Vasziljevics mindennapjairól, a tiszta fehérneműtől az előadások lejegyzéséig, a repülőtérről a szállítástól a kül- és belpolitikai válságok értelmezéséig. Jól szervezett és kitűnően irányított, strapabíró és hűséges bandát nevel ki és telepít maga köré az öreg, mondja Pápká, s az öreg, meg kell hagyni, a stratégia és a taktika nagymestere.

Hát éppen ő az, aki hatvanévesen, a környezete számára váratlanul, akként dönt, hogy visszavonul, s a dácájában a továbbiakban egyébbel sem foglalatoskodik, mint emlékirata elkészítésével.

Pápká, aki mind az apja révén, mind saját tehetsége folytán egy ideje Borisz Vasziljevics munkatársa, sejtí, hogy nem politikai küzdelmek okozzák a mester életmódváltását, hanem pusztán emberiek, s ő ebben talán a tanítványok egyetlene, aki megértí, hogy egy katonának is léteznek személyes érdekei. S van olyan helyzet, meglehet, az életkor miatt, amikor a személyes sors húzza le legnagyobb súlyként a mérleg serpenyőjét.

– Borisz Vacsiljevics hatvanadik születésnapjára tucatnyi tanítványát hívja el a dácájára. Szeptemberben az erdő színes, ha nincs is őszi. Itt-ott pirul a galagonya és sárgul a nyír, tömegével bújík elő a nedves avarból a vargánya, nem dűlják fel a veteményest a vaddisznók, s ha hét ágra süt a nap, dél felé fürödni lehet a lápos közeli tavában. Hát képzeljük el, hogy a tizenkét fiatal, meztelen tanítvány előtt üget a meztelen mester, lóg a töke, és hallható, hogyan csattog hozzá a combjához, és belevetik magukat a titántartalma miatt áttetsző, türkizzöld vízbe, s úgy hangoskodnak, mint a nyolcéves gyermekek szokása. – Pápká kuncog, s Maríja Pápká kuncogása mellé odahelyezi a maga kuncogását. – Akkor tudtuk meg, legalábbis mi, a fogadott fiai, hogy az öregnek hiányzik az egyik golyója. Az okára soha nem kérdezzük rá.

Úszás után visszatérünk a házba, közben az 1968. március 21-én lezajló, a Jordániai Fegyveres Erők, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet és az Izraeli Védelmi Erők között folyó karamehi csatára terelődik a beszélgetés, amelyben csakis az öreg beszél, s mi a hallgatásunkkal vagyunk jelen. A csatáról, amelyben az izraeli hadsereg megpróbálja elfoglalni a Jordán folyótól keletre eső területet, hogy így az egész Jordán-völgy izraeli ellenőrzés alá kerüljön. A hat napon át tartó háború utóregzéseire utalva a palesztinok nemzettudatának megerősödéséről s az ebben betöltött szovjet szerepről szól. Valójában ez az egyetlen momentum az öreg ünneplése alatt, amikor a hivatása s egyben a katonai és hadászati kérdés fölemlítődik. Néhány falást eszünk, az öreg feltárcsáz valakit, röviden telefonál, a beszélgetés végén elégedetten teszi le a kagylót, és elővesz egy szépen faragott fejű sétatálcát. Megjegyzí, hogy a bajoroktól kapta, s ha valaha kapcsolatba kerülök velük, tudjam, a megbecsülés jele, ha ők bárkinek is ilyesmit ajándékoznak.

A szekéraljra, amely a dácsa elé állt, két hosszú padot rögzítettek. A szekéroldal a pad hátlapja. Négy ló áll a rúdnál, soványak és barnák. Prűszkölnek, de jó teherhúzók. Tökéletes, egészében békés a délután, estig járjuk a környéket. Olykor megállunk, bemegyünk a sűrűbe, leheveredünk. Nincs senki, akiből emlékek nem hívódnak elő. Remények, álmok, meggyőződések, elképzelések, abbaahagyott séták, Piroska és a farkas, békés örületek, őrtüzek, magányosan eltöltött éjszakák, köd és gyógyír, szomorúság egyvelege sereglik elő, mint egy többszekciós konferencián, amelyek hallgatásából sok és hasznos tanulság szűrhető le. Az erdő egyre-másra gazdagabbá, jelentésektől teljesebbé válik. Azt hiszem, Borisz Vasziljevics büszkélkedik a birodalmával.

Besötétedik, amikorra a ház elé gördül a szekér. A férfiak a fészerből előhozzák az asztalokat, üllőalkalmatosságokat, a lányok terítenek és kihordják az ételeket.

Ezekről a dolgokról esik szó este héttől hajnali egyig: az erdőben élő szarvasokról, amelyeket fiatal korukban a vadgazdálkodási szakemberek telepeken nevelnek fel, s egyéves koruk előtt engedik őket szabadon; a szarvashúsról, amelyhez nem csak a vadászati idényben lehet hozzájutni, hanem az év bármelyik szakaszában; a tavakról, amelyekben bőven él hal; a vaddisznókról, amelyek lassan háziállatokká nemesednek, hiszen inkább élnek a vetésben

és a konyhakertekben, mint az erdőkben, s a régmúlt időket kivéve akkor sem támadják meg az embert, ha malacokat nevelnek; az időjárási anomáliákról; a városokban elviselhetetlen nyári hőségről, amely elől a legtöbb ember nem menekülhet el, legfeljebb arra a két-három hétre, s oda, ahová a családi üdülőjegy szól; a fiatalságról, amely nem szeret egy hónapos építőtáborba járni, sem a Bajkálhoz, sem a Szir-darja mellé, Kirgizisztánba, de még az Urálba sem, ami aztán igazán közel fekszik a fővároshoz, annyira, hogy nem repülővel, hanem vonattal szokás odautazni; a leningrádi írókról, akiknek semmi sem jó, ami Moszkvában történik, és az úgynevezett leningrádi irodalomról, amelynek az alkotói mélyen megvetik a fővárosi irodalmat, koszos társbérletekben nyomorognak és nem sóvárognak a moszkvai jó hírű negyedek lakásaira, amelyeket a kommunizmus eredményeiről regényeket írók számára utalnak, róluk hosszan; és azokról az értelmiségieknek mondott egyetemet végzetekről, akik nem tudnak a modern társadalom eszméivel azonosulni; az irodalmi Nobel-díjról, s azokról az emigráns vagy belső emigrációba visszahúzódó tollforgatókról, akiket a nyugati sajtó gyakorta felemliget, de sosem a műveik, hanem a magánéletük alakulása kapcsán; arról a dilemmáról, mely szerint valamilyen mértékben mindenki együttműködik az állammal, használja a tömegközlekedést, fizeti az adót, betartatja a gyermekeivel a tankötelezettség szabályait, igénybe veszi a betegbiztosítást, zsebében tartja a személyazonosításra szolgáló abszurd iratait. Betartjuk az alkotmányellenes, a nemzetközi jogot sértő törvényeket. Ugyanakkor erkölcsi kötelességnek tartjuk a tehetetlenségünk fölemletését, azt, hogy kételyeinknek hangot adjunk, csalódottságunkat nyilvánossá tegyük; és arról az esetről, amelynek a főszereplője Borisz Vasziljevics talán legközelebbi tanítványnöje, aki magánál Borisz Vasziljevicsnél jut albérlethez, s aki nemrégén számol be elhatározásáról, hogy megtagadja a szüleit, rendszerellenesek, állítja, tiltott irodalmat olvasnak, bonyolult módon külföldiekkel tartanak kapcsolatot, és az összetettsége miatt nehezen megcáfолható filozófiai fejtegetésekbe bocsátkoznak a barátaikkal, oly nevekkal dobálóznak, akikről lábjegyzetnyi említés sem hangzott el a katonai főiskolán, de az öreg sem ismeri őket, egy szóval felforgató hatást gyakorolnak a környezetükre. Mindenesetre ez a Nagyvezda kérelmezi a családneve megváltoztatását, s afölött hezitál, gyermeki érzelmeit kövesse vagy állampolgári kötelességét, amely szerint fel kellene jelentse a szüleit. Valaki azt kérdi tőle – Aljosa, aki azóta rigai vezérkari tiszt, nagy szó, orosz létére –, miért nem megy férjhez, azáltal megváltozott volna a neve, de hogy Nagyvezda elvörösödik s lopva a lámpa lángját vizsgáló Borisz Vasziljevicsre pillant, felhagy az ajánlata kifejtésével; aztán majd' mindenki beszámol a felmenőiről, s kiderül, hogy Borisz Vasziljevics valamennyi közeli tanítványa, mondhatni lassan, hogy ifjú barátja egyke, s szülei révén valamennyi mély traumákat hordoz magában. A családi beszámolót tartók között azonban nincs ott Pápká, hiszen Pápká apja Borisz Vasziljevics legjobb barátja és közeli munkatársa, ezáltal Pápká anyját közelről, egészen baráti módon megismerhette, így semmiképpen nem lenne ildomos a szüleiről bármit is mondania, ámbar ő csakis pozitív élményekről számolna be (amúgy pedig azt, hogy Pápká apja és az öreg ilyen régi és szoros kapcsolatot tartanak fenn, Pápká úgy hiszi, nem említheti meg, mert azzal oly intim dologról lebbentené fel a fátylat, amihez neki nincs, csak Borisz Vasziljevicsnek lenne joga) – miközben száll a cigarettafüst, és az udvaron nem érezhető az erdő avar- és gombaillata, szó esik még a világorradalom győzelméről, amely közeledik; azokról a pletykákról, hogy egyes rosszindulatúak szerint nyilvánosságra kerülnek a sztálini és a hruscsovi időket túlélők memoárjai, amelyeket egy archívumban őriznek, sokszor a megírójuk, illetve az örökösök akarata ellenére, s amelyek az egyéni keserveket hangsúlyozzák, s nem a kollektíven elért eredményeket; s arról, hogy a Pravdában olyan olvasói levelek kerülnek nyilvánosságra, amelyek a vidéki politikai visszaélések fennmaradásáról, a családit leváltó intézeti nevelésről, a dalkörök fesztiváljairól éppúgy tudósítanak, mint az úrkutatásban elért eredmények lélekfelszabadító hatásáról; bohém társakról, akiknek hatalmasra nő a májuk, amely időnek előtt sírba viszi majd őket, és nagy természetű katonanőkről, akik a szemükkel képesek levetkeztetni a férfiembert, és igazán nem a fasz mérete számít nekik, hanem az, hogy felszabadító hatást gyakoroljanak rájuk, s a negyedik ejakuláció után is tudjanak beléjük életet lehelni; szakító levelekről, amelyeket a maguk fajtájának oly sokat kell megírni, ha áthelyezésre kerül sor az újabb, távoli telephely tisztí szállására; azokról az erényekről, amelyekről mindegyikük azt állítja, hogy sar-

kalatosak, s melyek egyszerű szavakkal fejezhető ki, de a mélyükre ásva kibomlik a bonyolultságuk, s amelyek a kor jövőt alkotó részében találhatók, mint a kötelességtudás, az érettség, a hallgatni tudás, a megfelelő pillanatban való cselekvés, a túlzott, másokat feszélyező műveltség elkerülése, a leleményesség, az észszerűség, a kompromisszumokra, sőt, olykor az opportunizmusra törekvés, a mértékkel adagolt rokonszenveség, a barátságok ápolása s az olyan alávaló megnyilvánulások kerülése, mint a csámcsogás, a bőfögés, a tisztátalanság és a fingás; arról, hogy miképpen kell a vágyálmokból valóságot csinálni; joga-e minden embernek megváltoztatni a történelmet; arról, hogy nem lehet olyan tévesztést, sőt, vétséget elkövetni, amelyet ne tehetnénk jóvá, vagy ha arra mi magunk nem is lennénk képesek, akként csürni-csavarni, átfofozni, hogy legalább félig ne tévesztésnek vagy vétségnek tűnjék; arról, hogyan lehet azt számításba venni, hogy bár minden tett létrejöttében a mának szól, s kisszerű körülmények között formálódik ki, de az értelme a jövő számára nemhogy nyilvánvaló kell legyen, hanem magáért a jövőért jön létre, azaz érte való; a tojásról és a csirkéről, amely kérdés lehetséges megoldásaként a tükörtojás is fölkinálkozik, a tükörtojás igenis lehet a gordiuszi csomó megoldása; arról, hogy olykor miért, ha az ember magában üldögél elnyúlva a nyugágyban egy elhagyatott, magas fallal bekerített kertben, és azt hallja, a kövekben csobban a víz, mintha valaki belevetette volna magát; és szóba kerül, maga Borisz Vasziljevics révén, hogy kinek-kinek milyen elvetélt vágyai voltak: ő regényíró akart lenni, úgy mondja, attól a pillanattól, amikor rájött, mire használhatja a pöcsét, és tizenhét évesen megírja az első és egyetlen regényét, arról a szigetről vagy inkább arról a szigetre vetődött hajótöröttről, amit és akit tanmeséje helyszínül és hőstül választ (s komiszkodva maga szúrja a beszámolójába, hogy bizonyosan olvasta ekkor Defoe *Robinson Crusoe*-ját, amely kamaszoknak való könyv), mindenféle hasznos okításra szolgáló eseménnyel és az ökonomikus gondolkodáshoz később is hasznosítható ismerettel, továbbá azzal a madárral, amelyet ha megfelelő módon táplál, akkor ellátja éppen elegendő mennyiségű táplálékkal, tojással, vízből fogott halakkal s egyéb, nem gusztusos, ámde újrahasznosítható szekrétrumokkal, s kiókumlálja, hogy a két szigetlakó élőlény viszonyát tekintve huszonnégy életstratégia valósítható meg, ezért maga a kézirat ennek a huszonnégy élethelyzetnek a kifejlését mutatja be, mindenféle párbeszéd nélkül, mígnem egy váratlan fordulattal a vegyes táplálkozású, némelykor szarevő férfi, ideájától üzve felfalja a madarat; maga a kézirat megsemmisül, merthogy iskolatársai kifigyelik, amikor naponta félrevonulva füzetbe írdogál, ezt a füzetet keresik, megtalálják, elolvassák, s büntetésből vagy pusztán szórakozásból elpusztítják; vagy a kitekert nyakú és felfalt madár iránt érzett részvétebből; az olyan szenvedélyek, mint a kártyajátékok, löverseny, szánhajtás, alkoholizmus, bagorágás, ópium, szadizmus és mazochizmus (akár külön, akár egybekötve), baszódüh, káromkodás, sakk, hosszútávfutás, fecsegés, kleptománia, édességfüggés, küzdősportok, gyógyszerekhez kötődés okozta személyiségtorzulások felhasználhatók-e a rosszhiszemű, célját vesztett, agresszív tömeg befolyásolására, illetve a helyes társadalmi célok felé átirányítására; az ember miért hiszi, hogy a sajátosságai közé tartozik az a hajlam, miszerint magyarázatot keres minden eseményre, amely az életében bekövetkezik, mégpedig a legegyszerűbbet, mintha irtózna a bonyolultságtól; a filozófusok fölismerik-e a filozófiák töredékességét, vagy megelégszenek azzal, hogy elfogadják és kimondják, egyetlen eszmerendszer sem képes a saját korán túli időkre útmutatást adni, az univerzális megoldások éppen a dialektikus gondolkodás eljárásai miatt lehetetlenek; ez utóbbi felvetésnél Borisz Vasziljevics elhagyta a beszélgetést, a ház mögötti budiban hatalmasat hugyozik, majd szarik, végül, a budi előtt állva, elégedetten megszemléli az aznapi zodiákus csillagait, megrajzolja az Androméda alakját, széles mozdulatokkal visszaegyensúlyozza magát a tanítványai köréhez, bár nem a korábbi széknél foglal helyet, hanem Mása és Nagyvezsda között, az egyikől cigarettát fogad el, a másiktól tüzet, nagyban pöfékel, amint megszólal a kuvik, a félig szívott dekket a földre hajítja és cipője talpával szétmorzsolja; Borisz Vasziljevics ürítkezése alkalmat ad arra, hogy e testi funkció okozta élvezet tematizálódjék, s kiderül, hogy a társaság tagjai esetében a legkisebb közös többszörös, hogy a szex után a hugyozást, majd a szarást tartjuk – ha azokat vissza kellett korábban tartani – az élvezetek elejének. Borisz Vasziljevics elégedetten mocorog, az őt közrefogó két lány vihogásából arra következtetünk, hogy mesterünk visszatért előszeretettel előadott indoklásai egyikéhez. Szerinte ugyanis a problémák rögzí-

téséhez és a cselekvési lehetőségek közti döntéshez az szükséges, hogy szem előtt tartsuk pro primo az ember biológiai szükségleteit, pro secundo az ember közösségeinek a képze- teit, pro tertio az emberi közösséget alakító állam meghatározta kereteket. A katona, legyen az férfi vagy nő, akkor tudja ellátni szakszerűen a feladatát, csakis akkor, ha elévzett és hugyozott. Ismertek olyan népcsoportok, nem a primitívebbek között, akik a törzsi csaták előtt kollektíven dugnak, majd hugyoznak, no nem azért, mert a tömegszex alapvetően hozzátartozik a kultúrájuk rendszeréhez, nem azért, mert kommunisztikus elveket vallána- nak, hanem mert így, nyilvánosság előtt ellenőrzik, a társak mennyiben állnak készen a fel- adatuk ellátására. Persze, mellékesen, ilyenkor, mondjuk úgy, a szimbolikus tanúsítványok keresésére is lehetőség nyílik, például a zsidók és az arabok – nem tudom, miért az a nagy ellenségeskedés köztük, veti közbe Borisz Vasziljevics, amikor a legfontosabb pontjukon, a péniszük végén egyformák – ilyenkor szokták azt ellenőrizni, hogy metéltek, azaz eléggé megbízhatóak-e a harcostársaik; s amíg az öreg köré gyülekezett s az öreg asztalához ülte- tett tanítványok számba vesszük a hihetetlenül komplex világ összes részletét, s egymásra figyelve enciklopédikus katalógusát állítjuk elő, nem vesszük észre, hogy másik társnőnk, a zabszalmaszóke Mása magába fordul, s ahányszor Nagyezsdához kerül a szó, szétveti a düh.

Egyvalamiről az öreg hatvanadik születésnapján biztosan nem esik szó, talán mivel nem vagyunk valóban járatosak az eseményekben, talán mert nem biztos, hogy minden esemény- ről értesültünk, mivel akkor egyikőnk sem akart politizálni, esetleg mert ugyan jól értesü- lünk a belső információs csatornákon mindazokról, ismerjük az események előzményeit és lezajlásukat, politizálni is szeretünk, de tiszteletben tartjuk Borisz Vasziljevics döntését, aki azt vallja, a bölcs a lezajlott eseményekről hiába beszélne, mindig a jövőről szól. És őt, amint a múlt, nem érdekli a jövő sem.

Nem esik szó arról, hogy amíg 1789, a nagy francia forradalom vagy 1848 csak Európát forgatja fel, 1968 az egész világot. Egyetlen szélsőbaloldali csoport lázongása a nanterre-i egye- temen váratlanul lángba borít egy országot, majd a kontinenst, és végül a Földet. Elsőként Franciaország bénul le. Az a generáció, amely megúsza a második világháborút, a hábo- rú utáni nélkülözést, a hatvanas évek végére ért el oda, hogy kikövetelje magának a helyét a világban. Erről szóltak a zenék, a könyvek, a színdarabok. Az új generáció a hála legki- sebb jele nélkül támadta meg a szülők összes tradícióját.

1968-ban az a különleges (de ezt csak utólag látom, később, évek után pontosodik ben- nem), hogy az emberek teljesen különböző ügyek miatt lázadnak fel, a közös pont a láza- dás iránti vágy, a meglevő rend és minden tekintélyelvűség elutasítása. Meglehet, arról van szó, hogy Európa nagyon veszélyes politikai betegségben szenved, amelynek neve unalom.

Sok helyen, Spanyolországtól az Egyesült Államokig a diákok a háború meg a szabad- ságjogok miatt tüntetnek. Igaz, a francia diákok éppenséggel azzal vannak elfoglalva, hogy fogadhatnak-e lány látogatókat a kollégiumi szobájukban, ami, valljuk meg őszintén, a sza- badságjogoknak nagyon korlátozott értelmezése, de éppen ez az, ami bizonyítja, milyen pimf, apró dolog is elég ahhoz, hogy a tömeg föllázadjon. A francia események indítják el az egységes világfelfordulást. Március 22-re Cohn-Bendit és társai a szabad szex mellett újabb témát találnak tüntetéseik és ellenállásuk tárgyául: a vietnámi háborút. Sztrájk zilál- ja szét az országot. A sztrájkokat a fiatal munkások első körben a szakszervezetek támoga- tása nélkül kezdik el, az egyetemisták melletti szolidaritási akcióként. Ezt követően azon- ban a szakszervezetek általános leállást hirdetnek, az összes francia gyárban leteszik a mun- kát, magasabb béreket, kevesebb munkaórát követelve. De Gaulle tábornok elhagyja az országot, és a nyugat-németországi Baden-Badenben található francia támaszpontonra repül, hogy Jacques Massu tábornokkal találkozzon. Némi malíciával azt lehetne mondani, hogy De Gaulle gyakorlott abban, hogy külföldön szervezze meg az ellenállást. Az elnök felosz- latja a Nemzetgyűlést, és június végére választásokat ír ki. A voksolásból a gaulle-ista párt megerősödve kerül ki.

Eközben Magyarországon elkezdődnek az „új gazdasági mechanizmus” összefoglaló ne- vű gazdaságpolitikai reformok. Memphis városában agyonlövik Martin Luther Kinget, az afroamerikai polgárjogi politikust. Diáklázadás Belgrádban és más jugoszláv egyetemi vá- rosokban. Szovjet érdekelttségű területen megkezdik a Coca-Cola gyártását, éppenséggel a Magyar Likőripari Vállalat kőbányai üzemében. A Varsói Szerződés csapatai szovjet veze-

téssel kétszázézer katonával, ötezer harcocsival lerohanják Csehszlovákiát, hogy véget vessenek a demokratizálódási folyamatnak. Az invázióban a szovjet csapatok mellett jelentősebb lengyel, magyar és – inkább jelképesen – bolgár erők vesznek részt. Az NDK csapatai a Varsói Szerződés főparancsnokának utolsó pillanatban hozott döntése alapján maradnak ki a hadműveletből. Az Egyesült Államok elnökválasztásán a republikánus Richard M. Nixon arat győzelmet. Októberben megtartják a XIX. nyári olimpiai játékokat, Mexikóvárosban, 112 ország részvételével.

Maríja Pápkának a combján heverő kezére helyezi a sajátját. Mindegyik ujján gyűrű csillog, a kisujján kék köves, a hüvelykujján oly vastag, mintha karperecnek készült volna, ám bár egy magzat pálcika-vékony kezére.

– Te valóban azt hiszed, hogy a párizsi diákok tüntetéséről, a prágai tavaszról, egy pekingi nagygyűlésről, Mao Ce-tungról és kijelölt utódjáról, dél-vietnámi óvóhelyről, Martin Luther King temetéséről, valamint Robert Kennedyről lett volna jó beszélgetek? Yoko Ono és John Lennon ágyban tartott sajtótájékoztatójáról, George Harrisonnak, a Beatles tagjának a Krisna-tudatú hívők társaságában töltött napjairól, Andy Warholról, a pop-art atyjáról, Muhammad Ali nehézsúlyú ökölvívóbajnok edzéséről és az amerikai lázadó diákok egyik kedvenc zenekaráról, a Doorsról? Miközben ott van veletek az öreg?

– Nem, dehogy. De mégis az volt az az év, amely megrontotta a világot.

– Akkor miért lamentálsz?

– Azt hiszem, hogy akkor, abban a tucat tanítványban együttesen volt annyi elszántság és buzgalom, hogy akár megváltoztathattuk volna a világot. Hogy más irányba menjen.

– Nem lehet, hogy az öreg éppen ezt ismerte föl? S hogy ne történjen meg...

– ...megakadályozza?

– Akár.

– Mindenesetre elmúlt a sorsfordításra alkalmas pillanat.

– Az ilyen percek mindig elmúlnak. – Maríja elunja a térdére nehezedő férfitenyeret, s határozott mozdulattal, de nem bántóan, lesodorja magáról. Ahogyan leseprik a bőrről a hangyát.

Pápkának a szeme sem rebben. Visszakanyarodik a korábban felvetett gondolatához.

– Miért, ha az elvadult kertjében a tisztán hallott csobbanás nyomát keresve kinyitja az ember a szemét, és rálel a hang helyére, a meglátott kőben fölfedezi a hullámok közé becsapódó s a kő mélyébe alámerülő testet? Szóval ezen az estén és éjszakán a világ valamennyi, ha pedig nem valamennyi, akkor minden számba vehető dologról szó kerül, és azt hihetjük, hatalmunk lehet az univerzum fölött. – Pápká aztán magára húz egy láthatatlan pokrócot, s fejét jól elrejt, szürkeségbe borul, ahogy lehunyja a szemét, s hosszabb időre úgy felejt, látható, mekkora szürkeség veszi most körül. Aztán, mint amikor a hamvadni látszó zsátránokból új láng csap ki, szemhéjai felpattannak, és a szeme messzire világító tűztől lángol.

– Azonban én csupán egyetlen dologról beszélek most – tapad Pápká Borisz Vasziljevics hatvanadik születésnapjának eseményeihez. – Mivel annyiszor vissza-visszarémlik, s egyre keserűbben és a legkevésbé bízva abban, hogy az emléktől valaha is megszabadulok. Ám bár nem mondhatom, hogy ez az emlék csak rossz vagy csak jó, elkeveredett benne a rossz a jóval, a kellemetlen a kellemessel, szóval minden olyan benne, amelyet a napok során megszokott az ember.

Maríja alkalmasnak találja a pillanatot arra, hogy mindhármunk számára nyugtató italokat keressen. Pápká egész pohárnyi falernumi borhoz jut, a magunk számára, mert nincs több a palackban, elfelezi a maradékot. – Falernumi! – sóhajt Pápká, ettől aztán komor a viselkedése. – Az, falernumi! – ismétli Maríja. Ilyet iszik Poncius Pilátus *A Mester és Margaritában*. S amióta olvasható, hogy ez az itala, azóta a jeles alkalmakon bárki moszkvai erre vágyik. Található is a piacon kétféle bor, de hogy bármelyik is valódi lenne, azt soha senki nem tudja meg. Sosem gondoltam volna, hogy egy regénynek ekkora hatása lehet. Azt hiszem, ezt nevezük sikernek.

– Félreérthettem valamit. Valamiért azt képzelem, hogy az ünneplés a dácsában, a fürdés a tóban, a szekerelés az erdőben, a szolid, de bőséges vacsora, a szerteágazó, keszekusza és mégis tartalmas beszélgetés az öreg és a tanítványok között, az éjjelbe nyúló együttlét, egyáltalán az, hogy éppen mi vagyunk ott, egyszóval azt hittem, hogy az összefüggésnek más

célja is lesz. Az, hogy megtudjuk, mi a további feladatunk. És megtudjuk, mik a teendőink, illetve lesznek a mesterünk mellett. Példaként hozakodom elő a kérdéssel, kik fognak segédkezni az emlékiratok megírásában. Mármost Borisz Vasziljevics kit szemelt ki erre a feladatra. Darázsfészekbe nyúlok. S ennek a darázsfészeknek a két legveszedelmesebb lakója Mása és Nagyezsda. Jellemzően ők ketten azok, akik a társaságunkban egyenruhát viselnek. Még Borisz Vasziljevicsen is kényelmes, vállpántos overall van, még ha olyasmi is az, amelyet a hadsereg repülőgép-szerelői viselnek. Mirajtunk, ifjú titánokon terepjárára alkalmas nadrág, s rajtam éppenséggel tréningruha. A két darázs királynő egyszerre haragos, haragjuk pedig a másik haragját visszhangozza. Dongnak, köröznek, ott zúgnak a hirtelen fellobbant tűz körül, haragjuk egyre korbácsolódik, hihetnénk, nem is két marásra készülő szárnyas jószág csapkódik közöttünk, hanem két, sok ezer darászból álló, fékezhetetlen indulatú raj. Borisz Vasziljevics, nincs mit titkolni, élvezi a helyzetet. Kajánsága átragad ránk is. Éreztem már ilyesféle érzést, egy S8-as film nézése közben, amely nők iszapbirkózását mutatta be. A nők összecsapásából kiderült ez-az, amire mi, fiúk, soha nem gondolhattunk. Az öreg nemhogy alkalmilag jár tehát rájuk, kvázi évek óta úgy élnek hármában, hogy a két nő tisztában van azzal, hogy az ágyat s vele együtt Borisz Vasziljevicset megosztják egymással. Az öreg mindenben nagy természetű, korántsem az az aszkéta – amit hiszünk róla, nem egyéb képzeletünk játékánál. Igényli a megfelelő kosztot, a munkabírást, a háztartásban adódó gondok megoldását és a munkahelyen – az irodájában – való stabil szolgálattevényt. A gondolatai kitalálását, az ügyek vitelét, a feladatok bonyolítását talán öt nő sem bírná ellátni, nemhogy kettő. S hogy nincs döntés, Borisz Vasziljevics hol Mására mosolyog, hol Nagyezsdát biztatja derűsen egy kézmozdulattal – ahogyan hozzájuk hajol és súg valamit a fülükbe, be kell a nőknek látniuk, hogy ezt a helyzetet nem képesek döntésre vinni. A helyzetük megmásíthatatlan.

A két lány, mintha összebeszélné, aznap éjjel, akivel csak tehetik, lefekszenek. Borisz Vasziljevicsbe együttes akarattal annyi vodkát és pezsgőt öntenek, hogy hajnali két órakor bejelenti, visszavonul, s betámolyog a dácába. A vendégsereg az asztalnál marad, együtt mulatnak, mindaddig, amíg Mása is és Nagyezsda is nem vonszol magával valakit. Akad bennük annyi illem, nevezzük szeméremnek, hogy a ház mögé húzódnak. Mása a szérűre, Nagyezsda az almafák alá kaszált fűcsomóra teríti le meghökkent áldozatát. A két pár olyan hangosan baszik, hogy a hátramaradottak nem győzik hangoskodással. Aztán Mása előkerül a fiújával, aki, hogy menten lehajt néhány kupicával, a társaság derűségére az asztalra borulva elalszik, Mása pedig az újonnan kiválasztott kannal felkeresi a már szét-hempergett, mondjam úgy, előmelegített szérűt. Nagyezsda éppen csak szabadjára engedi, de nem vezeti vissza a fiúját, térül-fordul, s vonszolja magával a következőt, az asztalvégen ülőt. Úgy basznak, ahogy 1968-ban szerte a világon basznak a lányok, akiknek, ha egy régi világba születtek volna, régen férjhez kellett volna menniük, de nem teszik, sikkantanak, nyüszítenek, kiabálnak és azt visítják, hogy rátaláltak az igazi szerelemre. Hajnalra nincs senki, aki lemaradna a valamelyik lánnyal való ölelkezéstről. A két lány, nem kétséges számunkra, vetélkedik egymással. Másodjára is sorra kerülnek a fiúk, akik megtapasztalták ugyan a jót, csak éppen nem Másával, illetve nem Nagyezsdával, hanem Nagyezsdával vagy Másával, már ha addigra nem isszák magukat az asztal alá, és az újabb nagy meneteléshez elegendő férfierejük marad.

A reggeli nap sugarában Nagyezsda magányosan táncol a lepusztított asztal körül, kombinéja rojtos, szakadt, cafatjai a térdét verdesik. Mása önelégült mosollyal üldögél a farakáson, cigarettázik, s hogy meztelen fenekébe ne menjen szálka, maga alá egy konyharuhát terít. A pináján nincs egyetlen szőrszál sem. A férfiak elmennek a tóra, és akkora ordítózást csapnak, hogy azzal felébresztik, így hát utánuk indul Borisz Vasziljevics is. A Nap pirosuló tükörképébe akarja mindegyikük belevetni magát, s mivel valamennyiüknek sikerül, végül vetekszenek, ki tud mélyebbre merülni a vízben. Mély a víz, s minél mélyebbre úsznak, annál hidegebb.

Marija azt állítja, nem tud szóhoz jutni. Fénylő arcát papírszalvétával törölgeti. Én pedig megyek aludni, visszahúzódok a második emeletre, egy félig-meddig berendezett szobába. A sajátomat ugyanis zárva találom.

Arra ébredek, hogy szomjas vagyok. Kitámolygok a folyosóra, keresem a fürdőszobát. Ahová először megyek, az a gardrób. Azt követően a tisztítószerek kamrája tárul elém. Akkor nyitok rá egy párra. Szikráznak a villanykörtek a kristályfüggők között, az állólámpa felkapcsolva, a gyertyaizzós olvasólámpák is, sőt, a szoba ablaka előtt álló hatalmas íróasztal banklámppája is ég, az üvegbúrája miatt akváriumzölden úszik a szoba. A pár sajátos pozícióba gabalyodott. Első pillanatban az sem egyértelmű, hogy ketten vannak, nem tudom összeszámolni a karokat és a lábakat. A férfi felül, szőrös a karja, szőrös a lába, a segge szőrös, csak a háta csupasz. Úgy mozog föl s alá, ahogyan antik metrumokban szokása a tengernek. A nő alatta, kétrét hajtva. A lábait úgy feszíti szét s emeli a magasba a férfi, hogy a nő csípője ugyan a hátára nehezedik, de szinte függőlegesen áll. A férfi karjaival tartja a nő lábszárát, ahová a keze markol, ott ragadta meg a nő is. A nő feje olykor felemelkedik, a széttárt lábak között hánykolódik. A férfi fasza hol a nő pinájába, hol a segge lyukába hatol, váltakozva lökődik ebbe és abba, vagy hörgéstől, vagy sikkantásoktól követve. Miután fölismerem a némely részletében összecsomagolt, néhány részletében pedig kibontott Maríját, Pápkát is megismerem. Nem tudom, mit tegyek. Rájuk csukom a szoba ajtaját.

Szomjasan megyek vissza a szobámba. Befekszem az ágyba, a pléd az ágy mellé csúszott, a lepedőm összegyűrve, félig az is lelóg a padlóra, és a párnám egyre több verítéket gyűjt magába. Aztán újból felkelek, az elmondhatóság határán kavargó érzések között – mivel ebben a katyvaszban, amelyet érzésnek szükséges nevezni, ott a szégyen, a kíváncsiság, az izgalom és az izgatottság, a szemérmetlen tudatlanság, a pirulás, a vágyakozás és megannyi szívdobogtató zabolátlanság – visszaóvatokodom a Maríjára és Pápkára visszazárt ajtóig, megfogom a kilincset, lenyomom, de résnyinél nagyobbra nem nyitom az ajtót, és az ajtó hasadékan át benézek a szobába, ahol amit látok, az változatlanul mutatkozik. Pápká továbbra is Maríját bassza, csak most Maríja könyökben behajló keze feltámasztja Pápká mellkasát, valahol a rekeszizom fölött. Pápká zihál.

Ismét visszatérek a szobámba, rázuhanok a mindennek, csak nem vetettnek mondható ágyamra, kiverem a farkamat, és képtelen vagyok Maríját felidézni. Egy másik alak bontakozik ki felettem, a szőke Mása, a táncos Nagyzezsda, mígnem az ondóm kifröccsenése pillanatában megtudom, nem más, mint Lizetta van velem, különböző színű síkokból áll össze az arca, miként Picasso nőinek. Többször visszatérek a nyitva felejtett ajtóhoz, a világosodó szobában újabb és újabb, korábban rejtve maradt részleteket figyelhetek meg, oly dolgokat észlelek, amelyek, úgy sejtem, időközben kerültek a szobába. Több üres üveg hever a földön, egy szék felborult, karfáján törülköző lóg, s két szétmorzsolt cigarettacsikk hever a hamutartóban. Maríja állandó szereplő, de Pápká minden pápkását elveszti, a karja, a válla, a segge, a combja szőrtelen, ványadt, lóg a bőre, ahogyan az ötvenévesnél idősebb férfiaknak szokott lógni, nem marad egyéb Pápká helyén, csak egy merev fasz, amely ide-oda járkál Maríja testnyílásai között, olykor feszesen, olykor félig puhán, de kitaróan végezve a feladatát. Maríja rendíthetetlenül, bár egyre elaléltabban mozdul és nyúl utána, hogy megválassza, éppenséggel hol lenne számára a legmegfelelőbb hely. ■ ■ ■

Géczi János (1954) költő, író, Veszprémben él. A Kalligramnál megjelent könyvei: *Tárlat* (képzőművészeti írások, 2001), *Viotti négy vagy öt élete* (regény, 2011), *Kívül* (kisregény, 2014), *Törek* (versek, 2016), *Szűz a gyermekkel, Szent Annával és egy számmal* (versek, 2020).

Fotó: Adam Tesarski

HÁJP_ _ _ _ _

c s e t r e g é n y

BORISZ

H vagy?

PETRA

Csak a szokásos...

Tanulnom kéne, néhány szóbelit elcsesztem, emlékszel. Most vannak a pótvizsgák. Jó előre szóltam is mindenkinek, hogy kussoljanak el erre a két hétre... Este hat és nyolc között lehet jönni, am nem érek rá... Jöhetnének mindennap, csak várniuk kéne kora estig, de nem ☹️ Hívogatnak a mobilon, sőt a másikon is, amit meg sem adtam senkinek, csak néhány barátoknak... Jönnek ezekkel a szövegekkel, hogy „csak néhány percre ugranék föl”, és akkor persze az én kurva nagy szívem megesik rajtuk, gyertek, és feljönnek, leülnek, elkezdnek cigit tekerni, mintha otthon lennének... ☹️ Alig tudom kirakni őket, és jó, ha vesznek két-három grammot. Egyszerűen nem éri meg!

Ha néhány óráig nem nézek fel facebookra, kapok vagy húsz üzenetet, hogy „mikor lehet menni?”, meg, „tudsz segíteni, ugye?”. Tegnap is hajnalig írtam egy beadandót, ráadásul Sade márki szimbólumrendszeréről, szóval még tisztának is kellett maradnom, hogy egyáltalán értsem az egészet, erre reggel nyolckor kiver az ágyból az, hogy valaki ököllel üti azt a kurva ajtót... ☹️ Komolyan azt hittem, a rendőrség az!! ☹️ De persze csak az egyik faszfej évfolyamtársam volt, neki még sulis előtt KELLETT a cucc... ☹️ Hát én nem hiszem el, hogy reggel nyolckor (jó, inkább kilenc volt az) ne legyen jobb dolga valakinek, mint betépní.

Nem fogod elhinni, de lementem egy doboz cigiért, és a kapualjban várt az a raszta faszi, akit még néhány éve azért basztak ki az egyetemről, mert a koleszszobájából szórta a zöldet, még ült is szűk két évet, érted, erre így odaszól nekem fényes nappal, hogy „hé, Petrácskám, nincs egy kis segítséged?”... ☹️ A rendes nevét sem tudom! Mi van, ha figyelik? Mi van, ha csak azért engedték ki, mert feldob néhány arcot? Teljesen kivagyok... ☹️ Komolyan, néha megirigylem Angélat, aki csak átmegy egy-egy faszhoz, leápolja őket, és megkeres annyit, amennyit én fél hét ilyen baszakodással, pedig ez sincs messze a szopástól!! ☹️ Ez a sok idióta mindig csak az aznapra tud gondolni, heti háromszor hívnak, hogy kéne nekik egy egyes, mert ha egyszerre vennék meg a hármát, két nap alatt elszívják a hülye fejükkel... ☹️

Semmi kedvem úgy jární, mint a raszta faszi, én nem fogok lebukni!! Csak nem tudom, mit csináljak... legszívesebben elterjeszteném, hogy egy-két hét múlva leállok, akkor elkezdené mindenki bevásárolni, de közben húznám a dolgot néhány hónapig, folyton azt mondva, hogy jövő héttől már valszeg tényleg nem lesz nálam zöld, aztán igazából is leállnék, és csak nagyban szórnám. Henriktől vennék fél-egy kilókat, majd százasaival, kétszázasaival adogatnám tovább, csak zöldet, mást meg nem szórnék szerintem

BORISZ

A raszta srácnak nem a haverját ültették le végül?

PETRA

Ajj, nemtom... valamelyiket

BORISZ

Most is passzolsz át nagyobb pakkokat, miért nem tolod csak azt?

PETRA

Igen... de csak néhány lúzernek. Lehet, hogy tényleg jobb lenne szintet lépni. Csak akkor meg kizárólag olyan arcokkal kéne üzletelnem, akik már lebuktak, vagy majd le fognak, mert akik ügyesen és okosan csinálják, mint Henrik, már mind be vannak biztosítva egy stabil hálózatba... ami kb kihalásos alapon működik. Szóval néhány év pengeélen való táncolás után lehetek csak biztonságban...

Összesen három embernek adok el nagyobb tételben, de azok is mind azt hiszik magukról, hogy újgenerációs drogbárók. Annak a faszinak pl, aki másfél megyényi területen szórja a füvem (illetve Henrikét), az a mániája, hogy kizárólag vörös ruhát hord!... Most képzeld el!! Rádásul akármikor jön, különböző árnyalatú cuccokat aggat magára, és így a színek még csak nem is illenek egymáshoz!! 😊 Milyen kurva gyerekes már! Még a barátnője is vörös!!! 😊 😊

Egyszer másfél kiló füvet kért tőlem csak azért, mert hallotta, hogy valaki „nagy tételben” kezdett el terjeszkedni Szeged környékén, ami „az ő területe”. Egyből felül akart kerekedni rajta, és meg is verte (vagy verette) a srácot, elég rendesen. Ahelyett, hogy szólt volna neki, esetleg beveszi a buliba, akár úgy, hogy közben lehúzza... Nem sokkal később az új fiú le is bukott, de nem tudom, hogy az én vörös báróm köpte-e be, vagy csak ennyire szar hetei voltak

Érted. Ennek a faszinak teljesen mindegy, mivel jár, ha egyszer elhatározta, hogy vörös lesz minden ruhája, a tükörbenzésnél az árnyalatokat sem látja, csak azt, hogy „minden piros”

BORISZ

Arra utalsz h vele még parább üzletelni mint az egygrammos egyetemistákkal?

PETRA

Hát valahogy úgy. Egy ilyen embernek én is lehetek bármikor csak egy akadály az úton. Egy kék póló, vagy ilyesmi, érted. Szar az egész, de egyszerre a kettőt nem kéne csinálni, vagy kicsiben, vagy nagyban, együtt sok ez nagyon...

BORISZ

Engedd ki a gőzt

Komolyan mondtam h gyere le ide vmikor

Bármikor 😊

PETRA

Aranyos vagy... tényleg 😊 Még meggondolom, jó lenne

BORISZ

Nekem még elég furá itt, de jó értelemben

PETRA

Miért?

BORISZ

A bloghoz most nincs semmi ötletem... Nemhogy írni, még olvasni is alig tudok. Pasolinit félbehagytam, azokba meg amiket kölcsönadtál, nem tudok belekezdeni... Túl sok új impulzus ér mostanában ahhoz h elmélyüljek ezekben

Első nap is pl mikor megérkeztem Andival csináltunk egy cigit, dumáltunk meg ilyesmi. Tényleg jófej ez a csaj, jól ki fogunk jönni. Nade a lényeg h mesélt a másik három lakótársunkról. Ők épp vmi diákfesztiválon segítenek a szervezőknek Anconában, Andreának hivatalos ügyek miatt kellett Maceratán maradnia. Egy román lány + két török, egy lány és egy fiú

PETRA

Mondta Andi, hogy voltatok egy buliban

BORISZ

Én nem. Ő elment vmi filmet befejezni míg én kipakoltam a cuccom. Mikor a tusfürdőből szedtem elő a nyálkás alucsomagokat, eszembe jutott h itt van a tenger, kábé félóra vonattal. Úgyh előszedtem az egyik bélyeget, egy kevés hasist és meg akartam kérdezni Andit h merre van a vonat, de tudod... bent volt a szobájában. Én meg alig ismerem, nem akartam rányitni

PETRA

Kopoghattál volna 😊

BORISZ

Áh nem tudom. Nem akartam bunkó lenni

PETRA

Az ilyenekre ne parázz rá. Meg Andi kifejezetten jóarc am is

Vagy szedd le végre a Google mapst 😊

BORISZ

A lényeg h nem akartam zavarni szóval csak úgy elindultam. Találtam egy boltot, vettem csokit + üdítőt. A bejáratnál állt egy srác és pénzt kért. Kurva jó ruhái voltak, minden márkás. Úgy akart koldulni tőlem h közben az iphone-ján dumált. Beszélgettem vele egy keveset angolul, elmondtam neki h csóró diák vagyok, nem is kért utána pénzt. Aztán amíg dumáltunk, másoktól sem kért. Furcsa de tök elfelejtettem miről beszélünk, pedig nagyon jólesett a társasága. Azt nyilván megkérdeztem h merre van az állomás. Csak mikor eljöttem vettem észre h leizzadtam és ki is pirultam. Egyszerűen még mindig képtelen vagyok elengedni magam ha idegennel dumálok 😊 Még így is h kifejezetten bírtam a srácot

PETRA

Tudom... pont ezért tesz majd jót ez a külföldi félév meg a blogolás stb... kicsit tudatosítod ezeket

BORISZ

A vonattal amúgy mákom volt, alig kellett húsz percet várnom pedig nem járnak gyakran. És képzeld szűk 30 perc alatt tényleg lent lehet lenni Civitanován, az állomásról meg kb 10 perc a part. Már a vonaton feltettem a bélyeget. Mikor a vízhez értem még full tiszta

voltam, már a cigi is kiment belőlem. A tenger persze gyönyörű volt, még így márciusban is, pedig a hullámokon látszik h szinte még jegesek

Hatalmas ez a kékség. Van ott egy kisebb kikötő, sziklával körbevéve. Persze fel is másztam rájuk. Baromira zavart h nem volt nálam fényképező mert le szerettem vna fotózni neked, a telefonomon meg szar a kamera. Sosem láttam még a tengert úgy h nincs tele a part napozóágyakkal, ordibáló árusokkal, kövér turistákkal és visítózó gyerekekkel. Mintha még a szállodák is messzebb lettek vna a parttól

Nem tudom miért de rámjött a rajzolhatnék. Elővettem a jegyzetfüzetem és elkezdtem csak úgy... nem a tengert, hanem össze-vissza formákat, alakzatokat...

PETRA

Akkor nincs panasz a papírra 😊

BORISZ

Nincs... Ebben a pillanatban rá is jöttem h be vagyok állva 😊

Tudod h nem szoktam kint vagy az utcán zenét hallgatni, utálok a fülhallgatós zombikat de mikor a táskámba nyúltam egy második pulóverért, megtaláltam az egyik fülesem, szóval az elkövetkező órákban nyomtam a Sigur Róst és azt hiszem még sosem értettem meg ezt a zenét ennyire. Aztán persze a színek elkezdtek elmosódni, átalakulni, de nem láttam, inkább csak éreztem. A víz fodrozódásai olyanok voltak mint a vízszintesen elnyúló füstcsóvák amik megtáncoltatják magukat egy tükrön. A szikla amin ültem mintha mozgott vna, nem is próbáltam meg lemászni, inkább mégjobban elengedtem magam. Tudtam h ha megpróbálok lejönni, be fogok pánikolni és a végén még beleesem a vízbe. De idővel sikerült ellazulni, teljes nyugalom. De nem jó egyedül papírozni

PETRA

Nemám 🗣️

BORISZ

Folyton kontrollálnom kellett a gondolataim. Képtelen voltam hétköznapi dolgokon agyalni, esetleg a magam baromságain. Csakis „az univerzum nagy kérdései” foglalkoztattak. Például az h a mi kis csökönyös érzékszerveinkkel a világegyetemnek csak egy egészen apró darabkáját látjuk és ebből következtetünk (valszeg full hibásan) a többire. Persze ilyesmin máskor is elgondolkodik az ember de így, ebben az állapotban képes vagyok belefulladásni a legalapvetőbb és mégis legösszetettebb kérdésekbe, mert képtelenség megoldást találni rájuk, hiába tartom mindennél fontosabbnak a megválaszolását

PETRA

Ez az állapot az, ami miatt sokan úgy gondolják, hogy kapcsolatba léptek a világegyetemmel, meg a többi kozmikus faszság

BORISZ

Igen, pont erre gondoltam. Teljesen félreértik a bélyeget. Szerintem bepapírozva nem párhuzamos univerzumokat látunk + ilyesmi, hanem szimplán érezzük a lehetőségét annak h vmi más legyen, mint amit az érzékszerveinkkel korábban megtapasztaltunk. Nem felébredsz, mint Neo a Mátrixban, hanem csak eszedbe jut h eddig talán aludtál

PETRA

Valami ilyesmi. Érdekes am, hogy mostanában egyre többen keresnek nálam papírt, mintha megint népszerűbb lenne

Remélem, nem estél bele a vízbe 😊

BORISZ

Nem... de még sötétedés előtt tekertem egy cigit és miközben betéptem mintha a papír ismét full beszagott volna. Nem láttam zöldnek de annak éreztem a naplementét. Aztán ahogy egyre sötétedett, hűvösebb is lett és lassan a csokimmal is végeztem. Kedvet kaptam az én kényelmes, új szobámhoz, szóval lemasztam a szikláról. Sétáltam egy keveset a városban majd kimentem az állomásra, tők üres volt, pedig még tíz óra sem volt. Van kint egy menetrend, azt nézegettem és beszarás, de kilenckor elmegy az utolsó vonat. Ezen kicsit kezdtem kiakadni. Útközben láttam egy buszmegállót, megcéloztam de az utolsó busz is akkor ment el kábé negyedórája...

Kimentem egy közeli benzinkúthoz és mindenkit megkérdeztem, aki arra jött h nem Maceratára megy-e. A poén az h körülbelül tíz emberrel beszéltem és egyik sem tudott egy szót sem angolul. Ráadásul senki sem ment arra, legalábbis nekem ezt mondták, mutogatták. Aztán egy középkorú figura segíteni próbált. Mint kiderült, Urbinóba ment, legalábbis azt hiszem ezt mondhatta. És képzeld mikor látta h nem értem, legyintett egyet és rámutatott az anyósülésre. Jobb híján beültem, legrosszabb esetben megnézzük azt az Urbinót, gondoltam. A figura végül nem Urbinóba vitt hanem a maceratai állomásra. Még azt is megpróbálta megkérdezni merre lakom, legalábbis sztem

Csak miután kitétt jöttem rá arra h ez számára mekkora idővesztés lehetett (Maceratára csak kerülővel lehet kitérni mert egy dombon van, pont elég távot az autópályától). Elő is vettem a tárcám de nem fogadott el pénzt. Mielőtt elhajtott annyit mondott h „Welcome Italy amico”

PETRA

Nem amiGo?

BORISZ

Nem, én sem értettem de a Google szerint spanyolul amiGo, olaszul amiCo

Tudod, ezután jöttem rá h akármikor mesélek el az embereknek egy történetet, mindig vmi szomorú a vége vagy arról szól h vmi úgy szar ahogy van. És akkor itt van ez a full átlagos figura aki minden ellenszolgáltatás nélkül tesz egy bő órás kitérőt csak miattam, pedig valszeg a családjához vagy a barátaihoz tartott... „Welcome Italy amico”

És képzeld, már pár perce sétáltam mikor rájöttem h a fura, többnyelvű „beszélgetés” alatt nem izzadtam le, még csak nem is éreztem magam kellemetlenül. Észre sem vettem h a szükség eltüntette a gátlásaim, amit a papír meg a fű csak erősíteni szokott

PETRA

BORISZ

El is ment a kedvem attól h hazamenjek. Gondoltam inkább bejárom a várost. Azt hittem h egy semmilyen kis hely lesz de igazából ha nyitott az ember hamar meg lehet találni benne a szépséget. Macerata szinte minden ablakából havas hegytetőket és zöld mezőket látni. Persze csak nappal. Éjszaka inkább olyan mintha nem is lenne más város a világon. Minden csillag látszik, semmi fényszennyezés nincs a környéken

A várfalban lakások vannak + egy kollégium is. Mindenképp össze akarok haverkodni vkivel aki abban a kollégiumban lakik. Aztán azok a szűk, apró kis utcák... ahogy az olaszok építkeznek, az a teljes ellentéte a számunkra megszokottnak. Nálunk mintha mindentől nagobbat akarnánk építeni de aztán mégis mintha minden csak kisebb lenne, itt meg mintha mindent kisebbre szeretnének építeni h vmivel még kedvesebb, még barátságosabb legyen

FANNI

Szia!! 😊 milyen volt a buli??

ELEK

szia 😊

semmi különös... nagyon kevesen voltak

FANNI

És inkább külföldiek vagy olaszok?

ELEK

ez is, az is. többnyire fiúk voltak, de elég furcsán viselkedtek. otthon, ha elmegyek egy ilyen buliba, mindig marhára élvezem, hogy az emberek fos részegek. tudod, hogy én jól bírom, és a mértékeim is ismerem. kifejezetten kedvelem, mikor egy összeakadt nyelvű marha nekiáll valami hülyeség mellett érvelni, hogy aztán tömönatokkal elintézhessem. de itt, hallod, mindenki tök józan volt

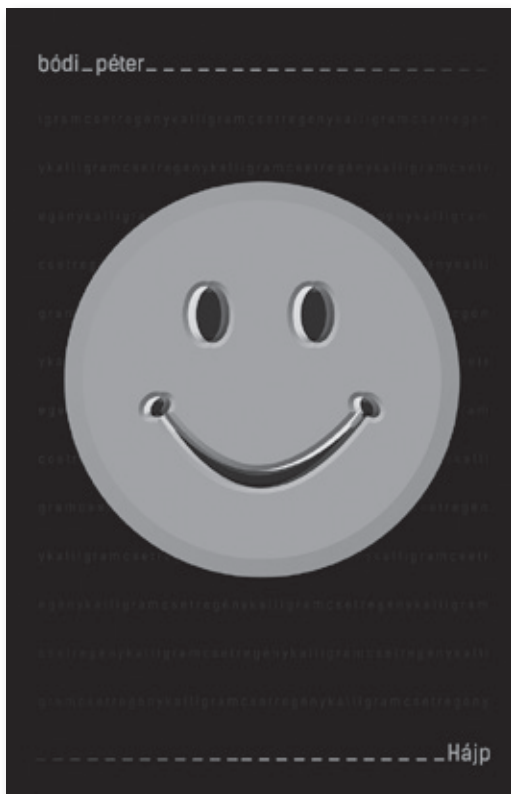
FANNI

Az a lényeg h ismerkedni tudj

ELEK

persze. csak érdekes, hogy itt más a buli fogalma, mint nálunk

te hogy vagy?

Bódi Péter (1991, Miskolc) író, képzőművész, a CTRL+V egyesület elnökségi tagja. A közösség rendszeresen szervez nemzetközi projekteket és művésztelepeket a kortárs képzőművészet és a társadalmi aktivizmus témaköreiben. Idén jelenik meg a harmadik regénye a Kalligram Kiadó gondozásában.

Ján Katz és az alkotmány

Pályája csúcán, fiatal, keresett jogásként Ján Katz egy szemernyi sem hitt abban a történelmi tudatnak nevezett valamiben, amiről akkoriban heves, hajnalba nyúló vitákat folytatott borzas hajú barátaival a fővárosi kávéházak füstös mélyén. Ján Katz nem volt ugyan merev és pedáns, de sokkal rendezettebb volt a fizimiskája, mint azoknak a kissé holdkóros képű bölcsészeknek, akik azt állították, hiába véli úgy, nem emlékszik semmire ősei örökségéből, az mégis ott dolgozik az elméjében. Nem a dohos pszichoanalitikus kísérteteket hívogatták elő Ján Katz barátai, ezektől épphogy hangosan elhatárolódtak, az viszont nem zavarta őket, amikor egzakt agykutatási eredményeket homályos animista mítoszokkal elegyítettek akár egyetlen hosszúra nyúlt, sok mellérendeléses mondatukban. Látszott rajtuk a gyötrődés, hogy nem tudnak hatással lenni a mindenki által körberajongott Ján Katzra, aki rendíthetetlen nyugalommal állította, az ő gondolkodását csakis az határozza meg, amivel a saját életében találkozott, ami a saját emlékeinek tárházába bekerült. Látszott rajtuk a gyötrődés, hogy sosem lesz olyan kifinomult megjelenésük, kiegyensúlyozott életük és ragyogó kilátásaik, mint Ján Katznak.

Beszéltek róla, hogy röviddel korábban, a rendszerváltás valószerűtlen hónapjai alatt, amikor egyfolytában olyan hópelyhek pilinkéltek a városra, amelyeknek mintha elektromos töltésük lett volna, Ján Katz szerelmes lett egy boldogtalan, vöröshajú lányba, aki nagy feltűnést keltett a diákklubokban. Ahol felbukkant a mindig kissé fátyolos, elvágódó tekintetű, lángoló vörös lány, ott volt Ján Katz is, aki mindent megtett, hogy felhívja magára a lány figyelmét. Végül a lány eltűnt: elbukta a vizsgáit az egyetemen, elfogyott minden pénze, és visszatért vidékre, ahol állítólag a vőlegénye várta, akitől később Nyugat-Európába szökött. Ján Katz pedig évfolyamelsőként végzett az egyetemen, és fényes karrier várta.

A nagybátyja ügyvédi irodáját a kilencvenes évek elején mindenki ismerte a városban, de Ján Katz hamar túllépett nagybátyja árnyékán, és saját kapcsolati hálót épített ki. Ő volt a legfiatalabb tagja annak a szűk csapatnak, amelyet a történelmi országosztódás előestéjén hívtak össze; Ján Katz ugyan ellenezte a csehekkel való szakítást, ám mivel a történelem útjába nem állhatott, végül engedelmesen teljesítette a rá kirótt feladatot. Két hétre egy tárai luxusszálloda tágas termeiben zárták össze a válogatott jogászokból álló elit csapatot; mindennap kora reggeltől késő estig az alkotmány normaszövegén dolgoztak, és késhegyre menő vitákat folytattak akár egy-egy vessző és kötőszó ügyében is – már amennyire a határidő engedte. Többen megerősítették később, hogy Ján Katz volt az, aki megfogalmazta az első cikk első bekezdésének második mondatát, mely szerint az új, fiatal állam nem va-

zallusa semmiféle ideológiának vagy vallásnak. Benne volt a levegőben ennek a mondatnak a szükségszerűsége, hiszen le kellett vetni minden béklyót, ami visszahúzhatta volna az újszülöttet a sötétségbe, és Ján Katznak, a huszonöt éves ifjú jogásznak sikerült a legkifinomultabban szavakba foglalnia ezt a homályos vágyképet. Később, jóval később már azt állította, az első pillanattól fogva pontosan tudta, hogy ez egy teljes mértékben téves állítás, de egyetlen kor sem diktálja azt, amit egy korok feletti nézőpont netán hamisnak talál.

Gyorsan elterjedt a híre, hogy az alkotmányt megfogalmazó jogászcsapatnak volt egy huszonöt éves tagja, aki rendkívül kényesen ügyelt rá, hogy a szent normaszöveg a kijelölt vágányokon maradjon. Ján Katz nem lépett a politika csalfa ingoványára; ügyvédként azonban a legmagasabb helyekről kérték ki a tanácsait, és a legbonyolultabb közjogi gordiuszi csomók elvágásában segédkezett, mikor még harminc sem volt. Gyakorlatilag bármit kérhetett volna, annyival és annyian tartoztak neki: akármerre tekintett szét a várdomb exkluzív kiszögellésén lévő irodájának ablakán, mindenfelé csak az adósait látta. Az irodája nem volt messze a parlamenttől, amelybe nemrégiben költöztek be a fiatal, most eszmélő állam új kismesei, akik mind tartottak ettől a lány mosolyú, finom modorú, halk szavú, de a végsőkig határozott fiútól. Azt kérdezték, vajon hogyan csinálja, egyáltalán, hogy jutott el idáig? A nagybátyja, akit gyakran faggattak róla, csak szélesen mosolygott ilyenkor, és az apját emlegette, a boltost, akit már senki nem ismert a városba újonnan betelepültek közül. Ezek az idegenek népies, brindzaízű nyelvjárásokat hoztak a mogyorva koronázótemplom árnyékába, és nem igazán szerették, ha valaki nem a katolikus hegyvidék hitét vallja.

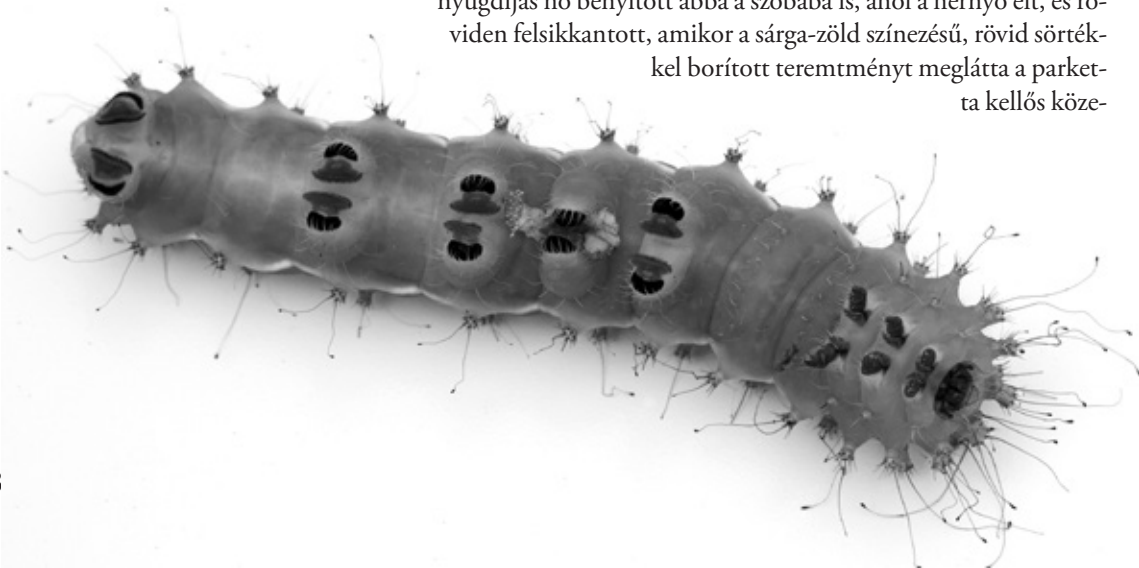
Amikor Ján Katz eltűnt, egy ideig arról beszéltek, biztosan a nagy dobására készül. Nem járt be az irodába, nem szólt senkinek, de ez eleinte senkit nem rázott meg különösebben: az iroda gépezetét ő maga állította be, és precízebb nem is lehetett volna. Hónapokig nem gyanakodott senki, és csak utólag derült ki, hogy Ján Katz valójában egész végig nem fogadott egyetlen látogatót sem.

Alig múlt harminc, amikor a főváros egyik legfelkapottabb ügyvédje egyik napról a másikra visszavonult, és senki még csak nem is sejtette, miért.

Egy hernyót kezdett nevelni százötven négyzetméteres, újépítésű lakásának egyik szobájában, amelynek a Kis-Kárpátok hamvas lankáira nyílt egyenes kilátása. A fényviszonyokat úgy állította, hogy az a hernyónak mindig a legmegfelelőbb legyen; pontosan ügyelt a szoba hőmérsékletének és páratartalmának szabályozására, és minden felesleges bútort és egyéb holmit eltávolított a hernyó útjából. Soha nem derült ki, hogyan tett szert a hernyóra, és miért vette gondjaiba; soha nem derült ki, mi járt a fejében azoknak az óráknak a százaiban, amikor szobája padlóján ülve a hernyó mozgását figyelte. Csak arról készített hevenyészett feljegyzéseket egy egyszerű kis jegyzetfüzetbe, melyik napszakban milyen szögben kell beesnie a fénynek a szoba padlójára; ennek megfelelően állította be a redőnyöket. Semmi mást nem írt fel, és senkinek nem beszélt a hernyóról.

Először az egyik szomszéd figyelte ki; kikényszerítette, hogy Ján Katz behívja őt a lakásába, arra hivatkozva, hogy ellenőrizték, nála is meghibásodott-e a fűtés a lakás egyik felében. A szomszéd, egy ötvenes évei végén járó, jó családból származó, de rég elzüllött, rokkant-

nyugdíjas nő benyitott abba a szobába is, ahol a hernyó élt, és röviden felsikkantott, amikor a sárga-zöld színezésű, rövid sörtékkel borított teremtményt meglátta a parketta kellős köze-

pén. Ján Katz kitessékelte a szomszédasszonyt, de ő másnap ismét megjelent, és összerakta magában, hogy Ján Katz épp abból a szobából jött ki ajtót nyitni, ahol megint ott találta ugyanazt a fürmedvényt a parkettán.

Később több látogató is látta őket együtt, de Ján Katz senkinek nem árulta el, miért gondolzza a hernyót. Alig érintkezett bárkivel, a környezete pedig mindezt tartózkodó megértéssel fogadta. A nagybátyja gyakran hívta őt magukhoz, vacsorára, családi összejövetelekre, lóversenyre, vagy csak úgy, egy korsó sörre. Ján Katz mindig úgy válaszolt, hogy abból tudni lehetett, nem mehet, hiszen dolga van.

Tapintatosan elfelejtették, ki volt egykor Ján Katz, a feltörekvő jogászszeni.

Arról beszéltek, kiégett, és pihenésre van szüksége. Minden elrendeződött körülötte, a telefonhívások elmaradoztak, a baráti és rokon érdeklődésre már senki nem várt választ.

Ján Katz aztán mindenkit meglepett – hónapok, talán évek teltek el azóta, hogy utoljára megjelent a nyilvánosság előtt –, amikor versei jelentek meg az egyik régi fővárosi irodalmi lapban. Rövid, legfeljebb tízsoros versek voltak, és a Romboid egyik szerkesztője rövid bevezetőt is mellékelte az első szövegekhez, amelyből kiderült, nem sejtette, hogy a költő Ján Katz ugyanaz, aki az alkotmány egyik szerzője volt. A szerkesztő a banalitás érzékeny struktúráiról írt néhány semmitmondó sort, mintha csak egy száraz viccnek szánta volna. Ján Katz a következő hónapokban több más lapban is publikált; a versei általában tárgyacról szóltak: egy szappan kiszámíthatatlan mozgásáról, egy olvasólámpa erotikus íveiről, egy ceruza elfogyásának szomorúságáról. Néhány versben elsőre oda nem illőnek tűnő szavak is szerepeltek: elévülés, kisajátítás, elbirtoklás. Az egyik versnek az volt a címe, hogy Fogásos kérdés, amit a szerkesztő a korrektúrában Fogós kérdésre akart átírní, de Ján Katz inkább úgy döntött, máshol jelenteti meg ezt a szöveget; végül átírta a címet Kapciózus kérdésre. Egyes kritikusi felrótták neki ezeknek a jogi szakkifejezéseknek a használatát, de azok egyre csak elburjánzottak a verseiben. A legutolsó vers, amit közölt, az Alkotmány címet viselte.

Ez volt a leghosszabb verse, és nagyban különbözött az addigiaktól. Esszészzerű volt, ugyanakkor személyes hangvételű is. Felbukkant benne egy fiatalember, aki részt vett az alkotmány megszövegezésében, és aki tudatosan csalt, amikor azt írta bele a normaszövegbe, hogy az mentes minden teheről: ideológiáktól, vallásoktól, régimódi filozófiák nyűgétől. Önmagát akarta megfosztani minden gondolattól, és úgy gondolta, a törvényt hívja segítségül. Ha pedig önmagát megfosztja minden gondolattól, miért ne fosztana meg minden gondolattól egy egész népet, egy egész fiatal országot. Ezért kellett kiiktatni a narratívákat az alkotmányból, hogy önmagát felszabadítsa a gondolkodás terhéstől; ez pedig imponált a fiatal állam alkotmányozóinak, akik naivan (vagy talán nagyon is számítón) azt hitték, ezennel minden átkos ideológiát egy csapásra levetnek magukról, és a történelem szakadékába hajítanak. A fiatalember átverte őket, hogy saját magát átverhesse; de nem tudott messzire szökni.

Ján Katz hosszabb időre eltűnt, miután ezt a versét leköszölte az egyik lap. Valójában az Alkotmány csak fordításban jelent meg, a Kalligram című magyar folyóiratban, amely azokban az években a város demokratikus értelmiségének a menedéke volt. A fordítónak viszont csak a monogramját közölte a lap (N. Z.), s ebből a mintegy szándékosan hagyott nyomból sokan arra következtettek, Ján Katz valójában magyarul írta a verset – hiszen családja még a „háromnyelvű Pressburg” hagyományai szerint nevelte. Várták, hogy kilépjen végre a rivaldafényre, de Ján Katz sosem mutatkozott a szerkesztőségekben, a könyvbemutatókon vagy a díjkiosztókon.

Évekre eltűnt, utazgatott, több kontinenst is bejárta, de ezekről a kalandjairól később sosem beszélt. Nem sokkal a hazatérése után meghalt a nagybátyja; Ján Katz méltóságteljes, szikár arccal állt a sírja mellett. A nagybátyja, akinek nem voltak gyerekei, bénítóan tetemes vagyont hagyott rá, aminek nagy részét egy alapítványba helyezte, fiatal természetudósoknak osztottak belőle ösztöndíjakat. Ján Katz százötven négyzetméteres lakását egy feleakkorára cserélte, közel a belvároshoz, és jobbára visszahúzódó életet élt. Időnként fel-felbukkant egy-egy közéleti témájú nyilvános vitán a kávéházakban, de soha nem maradt soká. Egykori barátai, kollégái azt mondták, nem ismernek rá: annak idején sosem volt ilyen sá-

padt az arca és kifürkészhetetlen a tekintete. Néhány barátjával viszont újra felvette a kapcsolatot. Például Jaro Husszal, a könyvkiadóval, aki a rendszerváltás körüli években folytatott végeérhetetlen kávéházi viták egyik állandó résztvevője volt. E-mailben kereste meg Jarót azzal, hogy eszébe jutott néhány dolog az egyik régi témájuk kapcsán.

Abban az évben, amikor rákot diagnosztizáltak nála, megjelent az első eszékötete. Ezt az első további kettő követte; főként visszaemlékezéseket tartalmaztak, azokra az időkre, amelyekre valójában nem emlékezhetett. A kritikusok azt írták róluk, nem is szabályos esszék ezek, valószínűleg inkább fikciós prózáként kellene kezelni őket; egyikük sem vette viszont a fáradságot, hogy tényszerűen cáfolja a bennük leírt eseményeket. Ján Katz a gyerekkorával kezdte a visszaemlékezéseket, azzal az idővel, amikor az apja már elszegényedett, elaggott munkás volt, az egyik állami cérnagyár alkalmazottja. Ján Katz sokat sétált az apjával a városban, de ilyenkor soha nem beszélgettek, mintha tilos lett volna. Az apja végül ötvenévesen meghalt rákban, amikor Ján Katz tízéves volt. Mintha egy pók szívta volna ki a nedveket a testéből, olvashatjuk az első kötetben. Ján Katz öt éves volt, amikor átadták a forgalomnak az új hidat, a város és az ország büszkeségét. A hidat először a szlovák nemzeti felkelésről nevezték el, később, amikor az ország maga mögött hagyott minden régi, terhes történetet, szimplán Új hídnak nevezték át, majd megint visszaadták neki az eredeti nevét. Emiatt az építkezés miatt rombolták le azokat az utcákat, amelyekben Ján Katz családja élt. Az egyik ilyen utcában volt az apja szabósága, amelyről a nagybátyja később csak úgy beszélt, mint egy egyszerű boltról. Hott ez volt a környék legismertebb és legnépszerűbb szabóműhelye, amelyet a Katz család már több nemzedék óta vezetett. Ezt a műhelyt sokáig meghagyták az apjának, nem vették el tőle a kommunisták a hatalomátvételkor, de végül lebontották, mindenestül, kárpótlás nélkül. Ján Katz a műhely minden egyes szegletét pontosan leírta, hosszan mesélt a kuncsafokról, szokásairól, küllemükről, életmódjukról. A vénséges Schneider tanítóról, aki mindennap benézett hozzájuk, a Zsidó utca legnagyobb verekedőjéről, Gabo Schwerről, vagy épp a szépséges Singhofer ikrekről, akik soha nem vetették le a selyemkesztyűjüket. Leírta, a város egyes pontjairól hogyan lehetett megközelíteni a műhelyt, és milyen akadályokba ütközhetett az érkező. Leírta a munkafolyamatokat, még az alkalmazottak bérezéséről is beszámolt. Ján Katz nem ismerte az édesanyját, aki gyakorlatilag a műhelyben élte le az életét. Megszülte a fiukat, lerombolták a műhelyüket, ő pedig eltűnt valahol a romok között.

Ján Katz egészen édesapja születéséig követte vissza a történetüket. A kritikák rámutattak, hogy számos közölt esemény pontosan fedi a levéltári adatokat, mások pedig feltételezhetően fedik őket; mégis, csak ímmel-ámmal fogadták el, hogy Ján Katz, a költő tényirodalmat írt.

Jaro Husnak címzett legutolsó levelében, amely halála után jelent meg a levelezésüket közreadó kötetben, Ján Katz derűsen jegyzi meg, hogy úgy érzi, már nem mozgolódnak azok a bizonyos hangyák a bőre alatt. Úgy tört elő belőle a szó, írja, mint valami utálatos váladék, csak ez mozgatta, nem hagyta nyugodni, amíg nem találja meg a formát, amelybe beleillik. Most, hogy hagyta kifolyni magából, végre megnyugodott. Elvégezte a rá kiszabott munkát, zárja a levelet, és úgy érzi, talán jóvátett valamit léha ifjúkorának vétkeiből is.

A levelezéskötetről egyetlen érdemi kritika jelent meg az egyik negyedéves irodalmi lapban, amely nem túlságosan méltányolta Ján Katz igyekezetét örökségének számbavételére. Katzot talán homályos lelkiismeret-furdalás hajtotta, ám valódi motivációját mindvégig elhallgatta előlünk, így egész törekvése csak felszínes próbálkozásnak hat, írta kritikusa, akinek csak a monogramját tüntették fel a cikk alatt. Végkövetkeztetése az volt, Ján Katz élete olyannyira kibogozhatatlan, mint egy nyomasztó, elhúzódó, megfjezhetetlen polgárjogi per, amelyben már senki nem emlékszik az eredeti szándékokra. Halálával viszont ez a per végre lezárható. Jobb lesz úgy tenni, mintha nem is létezett volna. ■ ■ ■

Szalay Zoltán (1985) író, legutóbbi kötete a *Faustus kisöccse* című regény (Kalligram, 2019) és a *Rómer Flóris, a mesék megmentője* című mesekönyv (Pozsonyi Kifli Pt., 2019). Pozsonyban él.

Az!

Csak azt ne mondd megint, hogy a szerelmes máshogy van ezzel!
Persze, az mindig elégedett a párjával.

Csakhogy a mai házasságok (amiknek a többsége szerelmi házasság), öt éven belül felbomlanak, nyilván tudod te is.

De úgy, hogy aztán csak ügyvéden keresztül kommunikálnak.
Na most akkor hogy is van ez?

Nem lehet, hogy én csak egyszerűen kimondom,
amit mindenki tud, de senki nem mer mondani?

Gyötörtem magam sok éven át, hogy talán
nem tudok szeretni. Dehogynem!

De mit csináljak, ha ez a kurva a szerelem összefügg a genitáliával?

Igen, én a testbe vagyok szerelmes, és nyilván minden férfi -

- csak hozzászertjük a test viselőjét,

aki, ha szerencsénk van, még kedves is.

Kapjuk is a pofonokat húszas éveinkben,

ha már ágyba könyörögtük a kedvest:

„te is csak *azt* akarod.”

Most mit mondjak? Minek hazudjak!

Persze hazudni kell. Ez a közegyezmény.

Nyilván, hogy a combod belső ívét akarom a nyelvemmel
birtokba venni, ha tetszik, a nyakszirterre ráélni.

A mellbimbódat harapni, azt, ami úgy pattog

a feszes melleden, bocsánat: kebleden.

Most tagadjam? Azt nem tudom megmondani, hogy
miért van ez így.

De épp ezért nem is lehetek bűnös az ügyben.

Nézd, ha mondjuk betörnék egy gazdag emberhez,
ha megölném, miközben alszik, értenék az indítékot,
de itt az indíték, hogy úgy mondjam, önmagára vonatkozik.

És persze nem csak azt nem lehet mondani,

hogy igen, elsősorban dugni óhajtok, hanem azt sem,

vagy azt még kevésbé, hogy siessünk, siessünk, mert

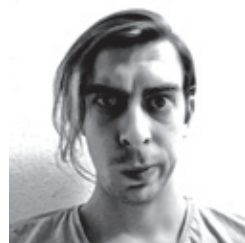
tíz év múlva már a te combod sem fogja korbácsolni vágyaim.

A vágyaim ablakán az az orsószerű ív dörömböl
– így is tudom mondani – az a Möbius-szalag az öledben,
a csípőd és a derekad fonata, a bordázott lábad, az inaid, a bőröd,
a kezed, a karod, de ez mind hamar meggyűrődik,
holnaputánra elhervad, elfogy, ennyi!
És hogy még szarabb legyen ez az egész, újra
megjelenik, épp a te egykori... micsodázhatóságod,
csak nem rajtad, hanem a huszonöt éves hasonmásodon.
Te akkor leszel negyvenöt, és majd gyűlölöd a világot,
hogy ez a rendje, és gyűlölsz majd engem,
hogy ad egy, ezt előtted felfedtem, ad kettő,
én is ennek a börtönébe vagyok zárva.
Pedig te is tudtad akkor – most, hogy ez ilyen.
Ne aggódj, más is így csinálja, csak ő letagadja.
Azt mondja tíz év után, nehéz szívvel,
édesem, váljunk el, már nem érzem *azt*.
(Ez egy másik *az*, csak a hangsúly nem ugyanaz.)
Hát röhögnöm kell.
Nem érzed? Dehogynem!
Érzed te *azt*, csak nem a hitvesi ágyban,
hanem a villamos üres kocijában,
amikor leül melléd az a kicsi szőke.
Neked meg mindjárt feláll.
Nehéz ezt újabb harminc éven át viselni.
De ne hazudj már, hogy nem érzed *azt*!
Nincs mit érezni; hát mindenkire ugyanaz vár.
A pasi? Szégyen és önmarcangolás,
lelkiismeret-furdalás, titkos onániák, ilyesmi.
A nő? Hát, az se jobb. Ócska magány,
kétségbeesés, csöndes gyűlölet, hogy
nincs semmi, amiért – persze csak részben –
„megteremtett”.
Mít csináljak? Nem én találtam ki az embert.
Én is elszenvedem. Csak én mondom is.
Hogy ez sovinizmus? A legócskább vád!
Mondd ki, hogy te is ezt szenveded,
csak a másik oldalon!
Mekkorákat dugtunk annak idején!
Most meg itt nyaggatsz áldühösen,
de ma már bottal nem nyúlnék hozzád.
Sajnálom. Ez van. Ez is csak egy kurva tény.
Nem te tehetsz róla. Nem is én.
Nevezd, aminek nevezni akarod,
de tény az is, hogy a férfi szíve a faszában dobog.
A nők meg próbálják letörni ezt a büszkeséget,
a pasi szájába tömni, ellenbüszkeséggel –

de tévedtek: ez nem önkéntes dominancia,
nem a *jó* vagy a *rossz* kérdése,
ez csak *van*: kibaszott antropológia.
Ugyanannyira fáj nekem, mint neked.
De ugyan, mondd már meg, hogy ki
akarna beleharapni egy hatvanéves nyakába!
Ezt mindenki tudja, csak nincs kimondva.
Nem gondolod?
Na jó, és akkor most fordítsuk meg!
Ki ne akarna beleharapni egy huszonéves szépke nyakába?
Mondjuk ott ül a pasas a villamoson, Akárki.
Üres a kocsi, felszáll az egyetemista szöszske.
Feszis is, puha is, hol, minek kell lennie;
szép az arca, pillog a szeme, kicsit ki is
fedí az anatómiáját, és leül az X férfival szemben.
Nézi, búvöli. Aztán közel hajol.
Igen, tudom – ne szakíts félbe! –, hogy ilyen nincs,
de épp azért mondom – gondolati igazolás, vagy mi.
Ki lenne az az akárki, mondjuk ötvenes pali,
aki felemelt kézzel háritaná, hogy
köszönöm, kisasszony, engem otthon vár az Erzsike,
és most hívott, hogy kész a krumplifőzelék.
Meg még – ha jobban meggondolom –
a közértbe is be kell ugranom.
És ha a kis feszes egyetemista megnyálná az elhárító kezét,
aztán fogná, és becsúsztatná a melltartó alá?
Hajjaj!
X persze feláll, kihúzza magát, meghajol,
mint ki jól szerepelt, vészfék, aztán leszáll,
mint a tökeim, miután rám ijesztenek.
Szóval ostobaság, amit mondasz!
Ezt szajkózza mindenki.
Ebből van az összes tabu és tévképzet, fogd fel!
Senki nem tárgyiasít senkit. Baromság!
Prüdéria, álérzékenység, vagyis – hazugság.
A test nem egy tárgy, ezt nem is mondom,
csak éppen az a valami, amiben lakunk.
Abban laknak hát a vágyaink is, és a másik testre vonatkoznak,
többnyire.
Nem mondom, hogy csak arra, mert mondjuk
X tényleg szereti Erzsikéjét a krumplifőzelékével együtt.
Szereti, ahogy hallgatag, vagy épp anyázik,
szereti, ahogy a gyerekeket neveli, szereti, ahogy... nem tudom,
mondjuk ahogy a szüleiről gondoskodik,
de a testi vágy, lásd már be végre, az teljesen más!
Nem csak egy a fentiek közül.

És tudod, miért nem?
Hát azért, mert a kiválasztáskor is ez a szempont ül legelől.
Van, akinél kizárólagos, van, akinél csak elsődleges,
de egy olyan sincs, akinél másodlagos lenne.
Erről biztosíthatlak. Nincs, nem is volt, és soha nem lesz.
A kibaszás a dologban nyilván az, hogy a test rohadatul változik.
De ezt már mondtam.
Ja, és a házasság! Na, az aztán a...!
Ki akarja intézményesíteni a lehetetlent?
Ezt a keresztények találták ki.
Főleg a katkók.
Ha már a felszentelt papjaik nem dughatnak,
legalább más is csak egy emberrel csinálja.
Ennyi a dolog, az ügy, a megfontolás.
Meg ha minden pár szétesik, akkor beszarik az egész társadalom,
és mindent új alapokra kell helyezni, ezt elismerem.
De én nem erről beszélek!
Lehet éheztetni magad, de azt elismered,
remélem, hogy ez nem egy természetes állapot!
Ne törvényt adj egy működésnek, mert beteg és boldogtalan leszel!
Inkább próbáld mindenekelőtt leírni, kimondani,
aztán megérteni a meglévőket!
Az sem igazolás, ha férj és feleség harminc éve együtt,
és neked tudomásod volna arról, hogy soha egyik se mással.
Jó, hát ezt egyrészt nem tudhatjuk, de másrészt –!
...ha így is volna, a vágyak domesztikálása megint csak
szar dolog.
Ha ketrebe zársz egy farkast, nem fog elkóborolni,
ez igaz, de hogy boldogtalan lesz, az is biztos.
Sőt, tudod mit: hétszentség!
Fogalmam sincs, mi a megoldás. Nem tudom.
Egyelőre az is elég, ha hagysz gondolkozni,
és nem fújod te is a hazugság dudáját.
Kezdjük el – apránként – csak kimondani,
amit érdemes, ami van, ami tény;
én már ettől boldog vagyok.
Na jó, azt azért nem,
de legalább nem baszod fel az agyam.

■ Gerőcs Péter (1985) író, esszéista. Eddig három regénye és három elbeszéléskötete jelent meg.

IOWA

Amikor Erzsi már éppen élvezett volna, Tibor a másik kezét is szorosán a nyaka köré fonta, és gyorsított. A nő úgy érezte, beszakad a gégeje. Krahácsolását elnyomta a bőrük csattogása. Vörösödő fejjel intett Tibornak, hogy álljon le, de a férfi nem látott ki a kéjből. Erzsi rácsapott Tibor mindkét karjára, és amikor látta, hogy ez sem használ, a férfi húsába vájta a körmét. A világ egyre sötétebb lett előtte. Mintha egy csövön keresztül nézte volna Tibor vörösödő arcát. A csattogás akárha egy üvegbúra mögül jött volna. Aztán Tibor fújtatott, és hosszan felnyögött. Az izzadsága Erzsi mellére csöpögött.

Vége elengedte a nő nyakát, és a kezével Erzsi feje mellett támaszkodott meg.

– Bazmeg – lihegte Erzsi könnyes szemmel. – Majdnem megfojtottál!

– Mih?

Erzsi lekevert egyet Tibornak, majd zokogni kezdett. A kezével úgy takarta el az arcát, mint egy bölcsődés, aki el akar bújni.

– Azt hittem, tetszik – felelte Tibor, de még mindig nem tért egészen magához az élvezéstől. Úgy érezte, az alhasát teljesen átjárja a bizsergés. – Még karmolásztál is – intett a fejével az egyik vállán lévő apró pontok felé; bár a bőre elvörösödött, de vér nem serkent belőle.

– Mert nem vetted észre, hogy nem kapok levegőt, te fasz!

– Jól van, na, ne haragudj!

Tibor végigcírógatta Erzsi hasát, oldalát és nyakát. A nő ettől egy kicsit megenyhült, de még mindig szipogott. Az állatszörös, szűk műtőasztalon Tibor a nő mellé feküdt. Igaz, hogy csak oldalt fordulva fértek el, és kissé úgy is lelógtak, de a férfi tudta, hogy a kiflipóz megnyugtatja Erzsit. Ahogy fészkelődtek, lelöktek egy gumikesztyűvel teli papírdobozt, egy fertőtlenítő sprayt és néhány tekercs gézt.

A nő összerезent, de rögtön le is nézett a padlóra, közben hátranyúlt Tibor kezéért.

– Telefonod nem esett le? – kérdezte a férfitől.

Tibor elmosolyodott. Úgy gondolta, ha a nő az ő telefonja épségéért aggódik, akkor már nem is haragszik. Lecsúsztatta Erzsi hasára a kezét.

– Nem, az a pulton van.

Még lentebb siklott a keze. Az ujjai ügyesen nyújtóztak egész a csiklóig.

Erzsi hasa összerándult. Hátrakapott Tibor fenekéhez, és erősen belemarkolt. Becsukta a száját, és halkán szuszogott. Elnevette magát, aztán csiklandósan ficánkolni kezdett, de nem állította le a férfit. Inkább az ölébe fúrta a fenekét, és körkörösén járatni kezdte a csipőjét.

Odakint csattant valami, majd beszédhang szűrődött be. Valaki ütközésig lenyomta a kilincset, és ha Erzszi nem zárta volna magukra az ajtót, be is lépett volna. Tibor és Erzszi egy pillanatra ledermedt, aztán a lehető leghalkabban lemásztak a műtőasztalról, és felkapkodták a ruháikat. Erzszi már volt fehérenemű, és éppen a nadrágot húzta fel, amikor Tibor elkészült. A férfi a lehúzott, becsomózott óvszert egy zsebkendőbe csavarta, és a zsebébe tömte. Intett a nőnek, hogy kimászik az ablakon, és majd körbe jön vissza. Erzszi csak bólintott, majd belebújt az ingébe is.

Odakint rémesen hideg volt. Tibor ellépett az ablak elől, felhúzta a cipzárt a kabátján, és a karját összekulcsolta a mellén. Az épület mellett sétált a bejárat felé. Az jutott eszébe, amikor a feleségével a nászútról visszaérve wellnessezni mentek. A kinti medence körül finom ételek illata szállt. Gyerekek futkároztak nevetve, páran labdát dobáltak egymásnak, mások csak süttették magukat. Az úszómedence viszont tele volt. Tibornak nem is volt kedve bemenni a vízbe. Inkább a fűben fekvé olvasott. A fejezet vége felé haladva egyre többször bóbiskolt el néhány másodpercre, de akkor sem hagyta abba az olvasást. Az oldal végére érve lapozott, és megkönnyebbülve látta, hogy már csak két bekezdés van hátra. Sóhajtott egyet, és nagyokat pislogva elközdötte magát a végéig, majd becsukta a könyvet, betette a törölköző alá, és felállt. Nyújtózkodott. Készítést érzett, hogy bemenjen a termálfürdőbe, ahol csak pár öregember ücsörgött. Elsétált a nagymedencéig, figyelte, hol lehet Anna, és amikor megtalálta, odakiáltott. *Anna!*, a nő körbenézett, de nem látta meg rögtön, honnan szólították, ezért Tibor megint elkiáltotta magát, *Anna, nem jössz?*, aztán jött a baleset. Tibor biztos volt benne, hogy Anna meghalt.

A bejáráshoz ért. Akkor eszmélt fel, amikor parányi sötét foltokat vett észre a hóban. Késő volt már. Arra gondolt, hogy már régen otthon kellene lennie. Anna biztosan kérdezősködni fog. Közelebb lépett a foltokhoz. Vércseppek voltak. Elvezettek az ajtóig. Tibor követte őket. Odabent folytatódta a nyomok.

– Ez most kicsit fájni fog neki – hallotta bentől Erzszi hangját.

A férfi mögött lefékezett, majd egy halk koccanással becsukódott az ajtó.

– Tibor! – kiáltott ki Erzszi. – Te vagy?

Erzszi egy fekete macskának adott be injekciót. Az állat több sebből vérzett. Az ajtó mellett egy középkorú, kócos férfi állt, mellette egy nő, aki rögtön Tiborhoz fordult.

– Bocsanat, hogy ilyen későn jöttünk, de egy állatorvos sem vette fel. A macskánk...

– A lányunk macskája – vágott közbe a férfi, és a hajába túrt.

A nő bólintott.

– A lányunk macs... doktor úr, véletlen volt. Kifutott a kocsira. A lányunk azóta sír. Ő is a kocsiban ült. – Az asztal felé fordult, aztán vissza Tiborhoz, és szétártta a karját. – Túléli?

Tibor végignézett az állaton. Sok vért vesztett. Sokkos állapotban volt. Nyávogni sem nyávogott. Láthatóan nem sok esélye volt arra, hogy megérje a holnapot. Tibor felvette a földről a gumikesztyűs dobozt, hogy aztán felhúzzon egy párat.

– Megteszünk minden tőlünk telhetőt – felelte, de közben egyetlen szó járt a fejében: alibi.

Tibor másnap sokáig aludt. Mikor felébredt, kimászott az ágyból, és elment vécére. Felhajtotta az ülökét, és vizelt. Amikor végzett, öblített, majd átsétált a fürdőszobába, ahol jéghideg vízzel előbb kezét, majd arcot mosott. Megtörölközött, és szétnézett a házban, de Annát nem találta sehhol, ezért kicsoszogott a garázsba, ahol a mosógépet is tárolták. Tibor este az udvaron hagyta a kocsit a nagy hideg ellenére – nem akarta a zörgéssel felébreszteni Annát. Most felfordulás fogadta. Egy kerek polc a helyiség közepén állt, néhány kacat a földön hevert, Anna pedig éppen két, a falnak támasztott matraccal babrált. Az egyik végére fogást talált, és befektette a tér közepére, a polc mellé, majd visszalépett a másikhoz, és rámarkolt.

– Mit csinálsz?

A nő Tibor felé fordult, és elengedte a matraccot.

– Te tudtál erről az ajtóról? – kérdezte a férfitől még mindig meglepetten.

Tibor felhúzott szemöldökkel nézett a feleségére. Anna elemelte a másik matraccot is az ajtó elől, és rápróbált a kilincse.

– Hm?

Tibor a száját rágva bólintott.

– Jól el volt barikádozva. Véletlenül vettem észre a kilincset, amikor a díszeket kerestem. A két matrac közül kukucskált ki. Azt hittem, csak egy kilincs ajtó nélkül. Bár annak nem sok értelme lenne. Amikor megpróbáltam kivenni onnan, akkor jöttem rá, hogy egy ajtó is tartozik hozzá. – Anna csípőre tette a kezét. Az ajtót nézte, majd Tiborhoz fordult. – Tudod, mi jutott eszembe? Hogy most több ajtó lett-e a házban. Mármint... érted. Tudom, hogy hülyeség, mert nem lett több ajtó, de... Tudod, ez olyan, mint hogy sötétben van-e a tárgyaknak színe.

Tibor felnevetett. Ha Anna a férjére néz, észrevette volna rajta a feszültséget, de a nőt sokkal jobban érdekelte a felfedezése.

– Mi van mögötte? – végre Tiborra nézett. – Kincs? Egy aranyhállal barkochbázó kobold? Ha kiszabadítom őket, tuti kívánhatok hármat.

Anna Tiborhoz lépett, aki szemlesütve mosolygott.

– Mit tartasz ott? – a nő Tibor nyakába tette a karját, és várakozón nézett rá.

Tibor végre felemelte a tekintetét. A nő szemébe nézett.

– Csak egy emlékhely. Semmi érdekes.

– Ugyan már! Ha így el van dugva, csak valami nagy dolog lehet ott.

Anna szájon puszilta Tibort. A férfi sóhajtott egyet. Néhány másodpercig csak nézték egymást, mire Tibor belátta, hogy nem térhet ki a válasz elől.

– Ennyi maradt apámból. Miután meghalt, enyém lett a ház.

– Benézhetek?

– Nem.

Anna elkomolyodott.

– Tudod, hogy régen félttem tőled?

– Hogy mi? – Tiborból nevelésesen magas hangon tört fel a kérdés.

– Bizony. Amikor először randizni hívtál, nem is akartam elmenni. De csak rávettem magam, mert tetszettél. Te meg a hülye szövegeid.

– Már nem tetszem? – kedveskedett a férfinak, de Anna lerázta magáról.

– Tudod, hogy értem. Lassan megszoktam, hogy ilyen vagy. Mint aki dinamitmellényt hord, és éppen a másodperceket számolja a robbantásig. Jó, tudom, hogy a légynek sem tudnál ártani – egy kis szünetet tartott, közben átfogta Tibor derekát. – Figyelj, nem akarok turkálni, csak véletlenül találtam meg, és meglepődtem.

A férfi tudta, hogy valamit muszáj mondania, hogy csillapítsa Anna kíváncsiságát.

– Nagyon régen nem voltam bent. Már én is elfelejtettem, hogy létezik. És most így egyszerre sok, hogy megtaláltad. Majd később megmutatom. Már ha megtalálom a kulcsot – Tibor a távolba nézett, és sóhajtott. – Ez volt apám kuckója. Egy szűk kis szobácska, ahova elvonulhatott gondolkozni. Csak egy pár képre emlékszem.

– De hát annyi hely van bent a házban, miért nem alakították át az egyik szobát dolgozóvá?

– A ház régen nem így nézett ki. Amikor megszülettem, sokáig még velük voltam egy szobában. Eléggé motiváltak voltak, hogy pénzt keressenek a bővítéshez. Amikor óvodába mentem, végre elkezdődött az építkezés. Egyébként minden elismerésem. Egyszer sem kaptam rajta őket kamatyoláson. Már amennyire emlékszem.

Anna felnevetett.

– És hány évesen kaptad vissza a házat?

– Jogilag tizennyolc.

– Jogilag? És gyakorlatilag?

– Amikor nagybátyám meghalt. Akkor már huszonöt voltam.

– Róla soha nem mesélsz.

– Nem is fogok. Jobb, ha a nevé sem tudod.

– Jól van, majd ha készen állsz, beszélj róla.

Anna megölelte a férjét, aki elmosolyodott.

– Tudod, mit találtam még? Ezt – Anna egy babaruhát húzott elő a farzsebéből, és a férfi elé emelte. – Egy egész dobozzal van belőlük. Csak arra várnak, hogy valaki végre hordja őket. Mit gondolsz?

– Szerintem már nem jönne nekem rám – felelte Tibor, és mindketten felnevettek.

I D O W A A A A

A nagybátyja, Csaba letette a telefont, és azt mondta, aludjon, vagy mit bánja ő, aztán egyszerűen elment. A kisfiú nem tudta, mihez kezdjen. Aznap még nem mondták el neki, mi történt.

Másnap este jött vissza érte a férfi. Egészen addig egyedül volt otthon. Tévézett. Aludt. Tévézett. Amikor megéhezett, odatolt egy széket a konyhapulthoz, felmászott rá, és vett párat a szeletelt kenyérből. Aztán kivette a hűtőből a lekvárt, és csinált magának lekváros kenyeret. Amikor elkészült, visszament a tévéhez. Mindent összemorzászott, a kapcsoló pedig csupa ragacs lett.

Időről időre az órára pillantott. Ha zajt hallott, ösztönösen felugrott, és az ablakhoz rohant. Várta, mikor jönnek meg a szülei. Aztán besötétedett. Tibor minden villanyt felkapcsolt.

Éppen a vécén volt, amikor meghallotta a kocsiját csapódását kintről. Rögtön könnybe lábadt a szeme. Kézmosás helyett az ajtóhoz rohant, kitérte, és már az anyja nyakába ugrott volna, amikor meglátta, hogy csak a nagybátyja az. Borostásan, mint mindig, de ezúttal nem büzlött az italtól. Tibor megtorpant. Tátott szájjal nézett a férfira. Az komoran visszatessékelte a házba. *Pakold össze a cuccod,* mondta, *megyünk hozzánk.*

Tibor elrakta néhány ruháját és a kedvenc piros T-rxét. Amikor egy kalózos legókészletet pakolt vissza egy hatalmas dobozba, a nagybátyja azt mondta, hogy azt nem hozhatja, sietnek, van más dolga is. Csaba még elcsomagolta neki a fogkefét, aztán lekapcsolt minden villanyt, bezárta az ajtókat, és kocsiba ültek.

Kiürült a ház. Tibor a fekete ablakokat nézte. Még soha nem aludt a nagybátyjánál. Arra sem emlékezett, hogy lett volna náluk egyáltalán. A férfihöz fordult. *Hol van az anyu?* A nagybátyja nem válaszolt azonnal. Beindította a motort, és sebességbe tette a kocsit. Mielőtt kitolatott volna a felhajtóról, megszólalt. *Az anyu már nem jön vissza. Sajnálom. Mostantól mi gondoskodunk rólad.* Gázt adott, és elhajtott. Hónapokig nem mentek vissza.

Anna!, kiáltotta Tibor.

A nő a vízben lubickolt. Valamivel arrébb lányok dobáltak egymásnak egy citromsárga gumilabdát. A nagymedence körül két kisfiú futkározott nevetve. Amelyik elől szaladt, néha hátrafordult. Mögötte nyújtott karral rohant a másik. Próbálta elkapni a barátját, de az mindig rágyorsított, ha túl közel kerültek egymáshoz. Anna éppen akkor fordult a férje felé, amikor az megint a nevét kiabálta.

Anna, nem jössz?, mutatott Tibor a termálvíz felé.

A medence sarkánál, ahol Anna is úszott, az első fiú lelassított, nehogy elcsússzon. A másik majdnem beérte, de mielőtt elkaphatta volna, az első fiú vihogva a vízbe ugrott.

Anna fején hangosan koppant a fiú térde. A nő eszméletlenül merült a víz alá. Tibor néhány másodpercre ledermedt, majd lépett egyet, és még egyet, végül futásnak eredt. Mire a medencébe ugrott, Anna fölött már halványpiros volt a víz. Kihúzta a nőt a partra. A kisfiú rémülten kiabált mellettük:

Bocsánat! Nem akartam! Bocsánat! Bocsánat!

Anna még mindig nem volt eszméleténél. Tibor ellenőrizte, hogy lélegzik-e. Nem úgy tűnt. A férfi igyekezett higgadt maradni, de a keze remegett. A megfelelő szögbe állította Anna fejét, és párszor belefújt a szájába. Utána a nő mellkasára tette a kezét, és hangosan számolva nekikezdett a szívmasszázsoknak.

Halványan mintha azt az illatot érezte volna, amit aznap este, amikor először találkozott Annával. Villámgyorsan pörögtek az emlékek. A nő egyedül ült egy bokszban a Keleti pályaudvar mellett egy kocsmában. Mint később megtudta, előtte a barátnőjét vigasztalta valami férfügy miatt, aztán amikor az elköszönt tőle, ő még ott maradt meginni a sörét. Tibor akkor már jó ideje bolyongott a városban, hogy kitisztuljon a feje, aztán egyik pillanatról a másikra azon kapta magát, hogy rettenetesen kell vizelnie. Bement a legközelebbi kocsmába, kikért egy pohár sört, fizetett, és az italt a pulton hagyva elment a mosdóba. Mikor visszaért, jóval könnyebbnek érezte magát. Nagyot kortyolt az italból, majd körbenézett a helyen, és meglátta Annát.

Öt-hat-hét...

Odasétált, de nem tudta, mit mondjon. Csak állt, és nézte őt. Amikor végre megszólalt volna, megérezte a parfümje édeskés illatát, és csak állt tovább, némán. *Igen?* kérdezte An-

Már egy napja ott állt a nappaliban a fenyőfa. Tibor azt mondta Annának, hogy inkább befaragja már most a talpba, mert ki tudja, hogy szentestéig lesz-e még rá ideje. A garázsban elszöszmötölt vele egy órát. Anna közben bent főzött. Aztán kinyílt a garázsba vezető ajtó, és a fenyőfacsúcs bekukucskált a nappaliba. Annyira abszurd volt a látvány, hogy Anna felnevetett. Arra gondolt, már csak az hiányzik, hogy megszólaljon a leskelődő fa, hogy *pszt, gyere már ide egy kicsit! Mondd csak, nem kell pár toboz?*

A fa megrázkódott, Tibor káromkodott, aztán a fenyő fordulni és dőlni kezdett, és araszolva bemasírozott a nappaliba.

A fa körül díszekkel teli dobozok álltak kis tornyokban. Az egész úgy festett, mint egy lakóteleppel körbelelt felhőkarcoló.

Anna elcsomagolta másnapra az utolsó adag hidegtálat is, aztán átsétált a dobozokhoz. Felkapcsolta a villanyt, és ebben a pillanatban hiányérzete támadt. *A fények,* gondolta, és lehajolt a díszek közé.

– Hol az égősor? – Az járt a fejében, hogy ki kell próbálnia, mert ha nem működik, talán holnap még tudnak újat venni. Átnézte a dobozokat, de sehol sem találta. Felállt, és kísértalt a garázsba. Ott is villanyt gyűjtött. A matracok, a limlomok még mindig összevissza hevertek a neonfényben. Az ajtó hívatlan vendégként ácsorgott. A nő körbesétált, és a kacsatok között turkálva hamar megtalálta, amit keresett. *Csak legyen jó!*, gondolta, *holnap lustálkodni akarok. Ágyban reggelizni, kávézni, sorozatot nézni, aztán tizenegy körül felkelni, és megcsinálni az ebédhez, amit még kell, meg a vacsorának nekilátni, hogy az frissen legyen tálalva.*

Visszament az égősoros dobozzal a nappaliba vezető ajtóig, amikor meglátta, hogy a szennykosárban van még néhány ruha. Egy nadrág, alsóneműk, póló. Felnyitotta a mosógép tetejét, és bedobálta a kisebb darabokat. Aztán benyúlt a nadrág zsebébe. Tibor előszeretettel felejtett a szennyes ruháiban a zsebkendőit. Miután pár alkalommal apró fehér papírcafatok voltak minden kimosott ruhadarabon, Anna megtanulta, hogy minden zsebes ruhadarabot át kell nézni mosás előtt. A jobb zsebben most egy zsebkendőgalacsin volt, a közepén valami ruganyos anyaggal. Kibontotta a golyót, és megtalálta a spermával teli óvszert. Érezte, hogy akkorákat ver a szíve, mintha kalapáccsal csapkodnák belülről a mellkasát. Az arca elé emelte a gumit, és mintha suttogott volna hozzá, mozgott az ajka, de semmit nem mondott. Hirtelen a padlóra ejtette, és öklendezni kezdett. Beviharzott a házba, felkapcsolta a fürdőszobavillanyt is, és hosszan dörzsölte a kezét szappannal a forró víz alatt. Felnézett a tükörbe. Sírt. Elzárta a csapot, és még mindig vizes kézzel leült a kád mellé. Szorosan átkulcsolta a térdét. Újra és újra lejátszotta a fejében a képsort, ahogy megtalálja az óvszert. Aztán elképzelte, ahogy Tibor valaki mással van. Biztos volt benne, hogy a kolléganőjével, Erzsivel. *De az a kurva most költözik külföldre, akkor most mi van, Tibor is vele megy?* Látta maga előtt, ahogy letépi egymásról a ruhát, és vadul csókolózva Erzsi a férfi farkát húzogatja. Minél részletesebben képzelte el a jelenetet, annál dühösebb lett. A végén már a fogait csikorgatta. Megtörölte szemét-orrát, felállt, és visszament a garázsba.

– Apád szobája, mi? – tapogatta át az ajtó szemöldökfájának peremét, hátha megtalálja a kulcsot, de hiába. – A nagy lófaszt, azt!

Addig keresgélt, amíg meg nem találta a pajszert.

– Faszfej! – kiáltotta, és feszegetni kezdte az ajtót. Teljes testével, újra és újra nekifeszült. Az ajtó reccsent párat, majd kiszakadt belőle egy darab. Anna belátta, hogy ezzel nem megy semmire. Ám amikor észrevette, hogy a letört darab miatt láthatóvá vált a zárnyelv, új ötlete támadt. Előkereste a férje köszörűjét, és azzal próbálkozott tovább. A fej először csak a fát reszelte le, aztán belekapott a zárba, és szikrákat hányt, végül a fém megadta magát. A köszörűfej beszaladt az ajtó és az ajtófélfá közé. Anna kirángatta a résből, és a földre hajította a gépet. Egészen kimelegedett, pedig hideg volt a garázsban. Letörölte a verejtéket a homlokáról, és kinyitotta az ajtót.

Teljes sötétség volt odabent. Anna kitapogatta a villanykapcsolót, és megnyomta.

Három hónappal a szülők halála után Tibor elszökött Csabáéktól.

Egyik este takarodó után kiosont a bejárati ajtóhoz. A hátán bepakolt táska lógott. Felhúzta a cipőjét, leakasztotta a szülei házának kulcsosomóját onnan, ahova Csaba három hónappal azelőtt tette. Halkan kinyitotta a bejárati ajtót, majd ugyanolyan csendesen vissza-

csukta. A kerten már gyorsabb léptekkel vágott át, noha a sötétben alig látott. A kapu belső felén egy apró kampón lógott a kapukulcs. Kinyitotta a kaput, az utcára lépve visszazárta, a kulcsot pedig behajította a kertbe.

Az első sarokig olyan gyorsan futott, ahogy csak bírt. Könnyek gyűltek a szemébe. Nem akarta elhinni, hogy sikerült. Azt kívánta, bárcsak visszacsinálhatna mindent ezzel a szökéssel.

Két utcával arrébb kifulladásra állt meg. A lába remegett, majdnem térdre rogyott. Csólódott volt. Minél közelebb ért az utcájukhoz, annál lassabban ment, és amikor végre odaért, és már látta a távolból, ahogy az egyik utcalámpa megvilágítja a kerítést, megállt. Az jutott eszébe, hogy az utóbbi időben csupa szörnyűség történt vele, de nem tudta, miért. Aztán eltűntek a zavaros gondolatok, és már csak a szüleit látta.

De hát én nem is csináltam semmi rosszat, motyogás közben révetegen nézte a kaput, és megindult. *Ez nem ér! Én jó voltam!*, fakadt ki megint, és mire odaért, már csak elmosódott foltokat látott. Elővette a kulcsosomót, és némi ügyetlenkedés után belépett az udvarba, majd visszacsukta a kaput. Nem zárta be.

Tátott szájjal nézett körbe. A körvonalak alapján semmi nem változott. Minden ugyanolyan volt, csak elhagyatottabb. A garázsajtó sötétbe veszett, de a közelebbi ajtóhoz még elért némi fény az utcáról. Tibor ez utóbbihoz ment, és kinyitotta.

Az apja mindig tartott egy elemlámpát a bejárati ajtó mellett. A nagylámpát nem akarta felkapcsolni, nehogy kintről túl feltűnő legyen. Amikor megtalálta a zseblámpát, megnyomta a rajta lévő kis gombot, de nem működött. Rácsapott kettőt, mire két villanás után már rendesen világított. A fénycsóva végigsuhant a tévén, a bútorokon, majd az egyik széken állt meg. Ott készítette az apja a farsangi jelmezhez a sisakot. Sárga kartont használt. A fejétőnél kicsit ügyetlenül, gyűrötten sikerült, de körbe az ellenző tökéletes volt. Még egy kis gumiszalag is került rá, nehogy leessen Tibor fejről. *Na, felpróbálsz?*, kérdezte az apja. Az anyja az asztal másik végén ült a varrógép mögött. Fekete tűzoltóruhára varrt sárga csíkokat, amiket egy láthatósági mellényből vágtak le. *Nézd csak!*, mondta az anyja, *így már visszaveri a fényt! Pont, mint az igazi!*

A fénycsóva átsiklott az ablakon. Odakint megmozdult valami. Tibor riadtan kapcsolta ki az elemlámpát. Csaba a tenyerével ernyőt tartva a szeméhez benézett az ablakon.

Tibi! Gyere ki!, üvöltötte magából kikelve a nagybátyja.

A kisfiú lihegve, négykézláb mászott a garázsba vezető ajtóig.

Tibor, lá... látlak! Azonnal gyere ki!

A garázs üresen állt. Tibor bekapcsolta a zseblámpát, és az apja kis szobája felé sietett. Az ajtó nem volt kulcsra bezárva. Bement, és becsukta az ajtót, majd a belső sarokban álló dolgozóasztal alá bújt, és maga elé húzta a széket. Beletelt pár percre, amíg kissé lenyugodott. A könyökét egyre jobban nyomta a zsebében lévő kulcs. Aztán végigfutott a hátán a hideg: nem hagyta a zárban! Márpedig ha Csaba bácsinál van tartalék kulcs, akkor be tud jönni. Úgy érezte, átverték, pedig csakis az ő hibája volt.

Csaba a garázsajtón át csoszogott be. *Tibike,* mondta, és hirtelen hideg fény szűrődött be a kis szoba ajtaja alatt. *Tibor, ha megtalálá... ha megtalállak, elverem a seggedet!*

Valami csörrent.

Az ajtó kinyílt. Egyre több fény világította be a szobát, de valahogy még mindig sötét volt. Aztán Csaba felkapcsolta a belső villanyt.

Bújócskázni akarsz?, megint csörrent valami, és Tibor már azt is tudta, mi az. Csaba öve. A férfi az asztalhoz akart ugrani, de elesett. Éppen a kisfiú elé zuhant. Találkozott a tekintetük. Csaba vérekes szemmel, vicsorogva nézett rá.

Megvagy! Tibor felsikoltott. Megpróbált kimenteni az asztal alól, de a nagybátyja elkapta. Csabának bokáig lecsúszott a nadrágja. Az ölébe húzta a fiút, és az övvel rávert néhányat a fenekére. A fiú mozdulni sem tudott a rémülettől: a nagybátyjának merevedése volt.

Látod, mire kényszerítesz? Tudod, hogy megijehk..., csuklott egyet, *megijedtünk, amikor észrevettük, hogy eltűntél?* Még egyet rácsapott Tiborra, aztán lerángatta róla a nadrágot az alsójával együtt, és úgy ütötte tovább. A fiú segítségért akart kiáltani, de nem jött ki hang a torkán.

Ez a hely jobban tetszik?, szörcsögte a fogai közül Csaba. *Hát akkor majd máskor is átjövünk játszani.*

Tibor az általános iskola első néhány évében nem sűrűn beszélt. Ha meg is szólalt, azt hosszas unszolás után tette, és akkor is csak suttogott. A tanárok emiatt nem feleltették. Csaba azt mondta nekik, hogy a szülők halála miatt lehet. *Otthon is ilyen kuka*, tette hozzá.

Az első év végén Tibort elhívták az egyik osztálytárs születésnapjára. Még pónit is szereztek valahonnan. Amikor Tibor megérkezett a nevelőszüleiével, az ünnepelt éppen az állaton ült. A szülei és a testvére nevetve állták körül. A póni megmakacsolta magát, nem akart elindulni. A kisfiú azt kiáltozta, hogy adjanak neki a tortából, hogy megtudja, milyen finom, aztán kössenek egy botra egy szeletet, és ha azt lógatja a póni elé, biztosan el fog indulni, mert epertorta van, és az a legfinomabb torta a világon.

Tibor csöndben nézte a családot.

Este megpróbálta lerajzolni őket, de nem sikerült jól. Nem számít, gondolta, azt úgyis csak bemelegítésnek szánta. Valójában magát akarta lerajzolni a szüleiével. Újrakezdte. Lerajzolta magát, ahogy ott ül a lovon, és a háttérben a szülei szélesen mosolyogva nézik őt. Amikor a nagynénje, Juci néni elvételt mellette, Tibor eltakarta a rajzot. Később hallotta, hogy Juci néni azt mondja Csaba bácsinak, hogy lerajzolta hármukat, és hogy ennek Juci néni nagyon-nagyon örül. Csaba bácsi azt mondta, nem gondolta, hogy szereti a lovakat.

Másnap Csaba elvitte egy lovardába a gyereket, és attól kezdve minden hónapban egyszer eljártak oda.

Juci néni elvitte Tibort a szülői házhoz a tizennyolcadik születésnapján. Csaba a garázsajtóban cigarettázott, jobbában egy sörrrel. Néha megemelte, és belekortyolt. Aztán meglátta a fiút, és intett, hogy menjen közelebb.

Csaba bement a garázsba, és amikor a fiú követte, a helyiség közepén egy vadonatúj robogót talált. Az oldalán az állt, IOWA.

Tibor elképedve nézte a kismotort. A nagybátyja megveregette az ülést. *Na? Tetszik?* Tibor nem felelt. Csaba elnyomta a cipője talpán a csikket. *Na mi van, megkukultál?* A fiú nem értette, mi történik. Csabáék annyira erőltették a lovaglást, hogy azt hitte, most kap egy saját csődört. Az állatorvosira is csak miattuk jelentkezett. Újra és újra elolvasta a jármű oldalán a négy betűt. Csaba is odafordult, és bólogatott.

Iowa, mondta gyér kiejtéssel, *magyarul lova. Tibi lova. Érted?*

Ez egy robogó, nyögte ki végül Tibor.

Hát persze, miért, mit gondoltál, hogy kapsz egy pónit?

Tibor elvörösödött. Remélte, hogy Csaba nem veszi észre, de a biztonság kedvéért, a falhoz húzódott, ahova még kevesebb fény jutott.

Talán, csúszott ki a száját, mert túl soká' hallgatott, és semmi egyéb nem jutott eszébe.

Hát, téged sem fognak az eszedért ellopni, nevetett fel Csaba, és magára hagyta.

Pár év múlva Tibor megörökölte Csabáék kocsiját, a robogó pedig a garázs mellé került. Még a kulcs is az indítóban maradt. Éppen csak egy ponyva és néhány ruhadarab került rá, hogy valami védje az esőtől.

A diplomaátadó előtti nap Tibor végre egyedül maradt a szüleitől megörökölt házban. Elővette azt az öltönyt, ami az apjéé volt, és amit már érettségéhez is viselt. Aztán eszébe jutott, hogy a diplomaosztón mindenki nyakkendőben lesz. Márpedig Tibor nem tudott nyakkendőt kötni. A nagybátyja többször is megmutatta neki, hogyan is kell csinálni, de soha nem gyakorolta. Emlékezetből megpróbálta megkötni párszor, de minden alkalommal egy bumszli csomó lett a végeredmény.

Mintha megérezte volna, hogy Tibor rá gondol, Csaba kinyitotta a bejárati ajtót. A hálósobában is hallani lehetett, ahogy tessék-lássék megtörli a lábát, de nem veszi le a cipőt. Az öltönyt akarták tisztítóba vinni, bár semmi szükség nem volt rá.

Na? Mi van már, kész vagy?

Tibor kilépett a szobából. *Mindjárt, csak még van egy kis dolgom.*

Csaba végigmérte őt, aztán vigyorra húzta a száját. *Nem tudod megkötni, mi? Hiába mutatog meg ezerszer, ezeregyedszerre sem tudod.*

A rendezvény után hamar elköszönt mindenkitől.

Hazament, átöltözött, és bement a városba. Azokat a kocsmákat kereste fel, ahova Csaba járt. Megkérdezte a pultosokat és pár vendéget, hogy nem látták-e a nagybátyját. Mindenhol azt mondták, hogy aznap nem.

Te vagy a fia, nem?, érdeklődött az egyik csapos vigyorogva.

Tibor a kocsmába bejárata felé nézett. *A nagy faszt vagyok a fia!*, gondolta. *Nevelt fia*, mondta. Egy darabig bámulta a padlót, aztán elköszönt.

Pár óra múlva hazament, és felhívta a rendőrséget. Bejelentést tett, hogy a nagybátyja előző este elment valahova, és azóta nincs hír felőle. A diszpécser nyugtatta egy darabig, és azt mondta, meg kell várni az első huszonnégy órát, amíg bejelentést tehet. Addig gondolja át, hova mehetett, és szóljon oda, hogy nem látták-e. Tibor azt mondta a nőnek, hogy ezen már túl van.

Nem tehetnének mégis valamit?, faggatta, és maga is meglepődött, mennyire ügyesen játssza a szerepét. A hangja egészen nyugtalannak tűnt, és hiába ismételte a nő, hogy egyelőre nem tehet semmit, csak nem tette le a telefont. *Sajnos egyelőre várnunk kell. Ha nem kerülne elő, az eltűnéstől számított huszonnégy óra elteltével telefonáljon be ismét, és kiadjuk a körözést.*

Körözést? De hát nem csinált semmit!

Persze! Ez csak annyit jelent, hogy eltűntnek nyilvánítjuk, és megkezdjük a keresését. Jobb lenne, ha személyesen menne majd be a helyi rendőrségre. Vigyen magával pár fotót az eltűnt személyről, illetve készítsen róla egy leírást: életkor, magasság, testsúly, milyen ruhában látta utoljára.

Tibor egy darabig hallgatott. A nő már éppen beleszólt a kagylóba, amikor válaszolt.

Rendben, azért köszönöm. Pár óra múlva bemegyek, és bejelentem... Visszahall!

Rendben, nevetett a diszpécser. Érezhető volt a hangján, hogy megkönnyebbült, mert végre megszabadulhat Tibortól. *Viszonthallásra!*

Tibor tovább rótt a köröket a városban. Ki akarta szellőztetni a fejét.

Azon az estén ismerkedett meg Annával.

A szobából nehéz szag ömlött a garázsba, Anna mégsem hátrált ki. Hosszú percekig képtelen volt megmozdulni. Levegő után kapkodva bámult a mumifikálódott holttestre. Aztán megmozdult az egyik lába, csoszsanva tett egy lépést hátra, majd még egyet, és amikor rálépett a pajszerre, felsikoltott, és hanyatt esett. A következő pillanatban már újra talpon volt. Lekapcsolta a helyiségben a villanyt, és behajtott az ajtót. Attól kezdve, hogy eltűnt a szeme elől a holttest, minden felgyorsult. Kapkodva visszadobálta a szerszámokat a helyükre, majd söprűt és lapátot hozott. Amilyen gyorsan csak tudott, feltakarított, és visszatámasztotta az ajtó elé a két matracot.

Fel akarta hívni a rendőrséget, amikor az utcáról motorzúgást hallott.

A kapu!, villant az agyába a gondolat. *Ha nincs áram, kézzel kell kinyitnia.*

Anna kiszaladt az udvarra. A jeges betonon majdnem elcsúszott, de valamilyen csoda folytán sikerült megtartania az egyensúlyát. A faborítású szekrényhez sietett, és lekapcsolta a biztosítékot. A kerítés takarásában visszasietett a házba. Közben hallotta, hogy a felhajtóra érkező jármű motorja leáll. Anna berontott a nappaliba, átfutott a konyhába, és a fiókból előrántott egy kést. Ezután visszaszaladt a nappaliba, és bekushadt az egyik fotel mögé. Odakint nyikordult a kapu.

Munkaidő után Tibor bezárta az állatkórház bejárati ajtaját, majd a kulcsomóval átsétált a műtőhöz. Erzsi egyedül volt odabent. Mikor otthon végzett a pakolással, még egyeztetett a szállítócéggel, hogy az utolsó bútorokat mikor viszik el. A házkulcsa egy másolatát a szomszédjának adta, hogy engedje be napközben a rakodókat. Köszönetképpen átnyújtott egy üveg vörösbort és egy csomag szemes kávé, aztán visszament a rendelőbe, hogy előkészítsen Tibornak mindent az ünnepek közötti kiszállásokhoz. Az új kollégáné csak januárban kezd, és tudta, hogy az első pár napban még inkább kolonc lesz, mint segítség. Az ügyletet sem tudták megoldani arra az estére, ezért a tegnap műtött fekete macskát elkábították, hogy reggelig ne kelljen foglalkozni vele. Miközben pakolászott, fejhallgatóval hallgatott zenét a telefonjáról.

Tibor a nő háta mögül, az ajtóban állva figyelt, kabátját halkán a földre ejtette, és a fejét előntötte a fekete, bűgő úr.

Erzsi mögé sétált. A műtőasztalon fekvő állapot észre sem vette. A nőhöz érve felemelte széttárt ujjú kezét, de mielőtt megfogta volna Erzsi derekát, lélegzet-visszafojtva a nyakához hajolt, és finoman beleharapott.

Erzsi felsikított, és megpördült a levegőben. A lendület kitepte a fejhallgatót a füléből.

– Bazmeg! Ezt meg mi a francnak... – kezdte, de Tibor a mutatóujját a nő ajkai elé tette. Aztán meggondolta magát. A tenyerével tapasztotta be a száját. A másik keze végigszánkázott Erzsi belső combján, majd ahelyett, hogy a nőt érintette volna meg, a makkját kezdte masszírozni ruhán keresztül. Erzsi szólni akart, de az ujjak egyre szorosabban feszültek rá az arcára. Aztán Tibor keze engedett, megcirógatta a nő nyakát, mellét, majd ismét a nyakát, és elidőzött ott. Jobbjával továbbra is magát izgatta, ám a bal keze Erzsi nyakára fonódott. Először éppen csak érintette a nő bőrét, majd egyre szorosabban markolta.

– Ezt ne! – tartotta fel Erzsi a mutatóujját figyelmeztetően. Tibor megenyhült. Megcsókolta a nőt, közben lerángatta a nadrágját a bugyijával együtt, végül a saját sliccét is, és belecusszant a nőbe. A keze visszatért a nyakára. Mozdulatai egyre gyorsabbak lettek, a teste egyre merevebbé vált. Csak a gépies mozdulatok voltak, és egy rég beteljesített bosszú emléke.

A férfi teljes erejéből szorította Erzsi nyakát. A nő úgy érezte, a fejébe tódult vér szétrobantja a szemgolyóját. Az arcán könnyek folytak végig. Biztos volt benne, hogy az utolsó kép, amit életében látni fog, egy elmebeteg férfi acsargó arca lesz, aki a dugás közben észre sem veszi, hogy ő meghal. Megpróbált Tibor könyökhajlatába ütni, csak hogy az ütés könyvedén lepattant róla. Erzsi erre még jobban kapálózott, de minden mozdulata egy kicsivel gyengébb és lassabb lett. Már csak a férfi zihálását hallotta. A csattogást, lobogó papír hangját, aztán az élvezettel teli nyögést. A macska halkán nyervogott. Közben Erzsi egyre nyugodtabbnak és könnyebbnek érezte magát. Úgy tűnt, lassan emelkedni kezd.

Tibornak annyira felgyorsult a szívverése, hogy azt hitte, a masszív izomtömb egyszerűen szétrobban a mellkasában. Jobbjában összeévezett papír zsebkendőket tartott, míg a másik kezével a testét támasztotta. Egy pillanatra úgy tűnt, még így is el fog ájulni, aztán vett egy nagy levegőt. Az oxigén felszaladt az agyába, és rögtön tisztulni kezdett a férfi előtt a kép.

Erzsi felakadt szemmel feküdt alatta. Karja a mellén hevert. Száját ostobán eltátotta. Enyhe szarszag volt a levegőben.

– Erzsi? Erzsi! – Megragadta a nőt, és a vállánál fogva rángatta. A bűz egyre erősödött. Tibor kirohant a vécébe, a zsebkendőket a csészébe hajította, majd térdre rogyott, és hányt.

Erzsi hörögve levegőt vett, közben vadul kapálózott. Felkönyökölt. Piszkosul fáj a gégeje, úgy érezte, képtelen nyelni. A pultnak támaszkodva az egyik fiókhöz tántorgott. Kihúzta, és csörömpölve előkotort egy szikét. Ekkor hallotta meg az öblítést, majd a lépteket. Villámgyorsan megfordult. Tibor állt az ajtóban. Elkerekedett szemmel néztek egymásra. Erzsi lába annyira remegett, hogy inkább lehuppant a földre, de amint megérezte a fenekén szétkenődő meleg fekáliát, elborzadt. Egész testében rázkódott. Tibor közelebb lépett Erzsihez, aki rögtön a sarok felé húzta magát a földön.

– Nehgye... nere... özeleb! – Az ajkát lebiggyesztette, mintha csak duzzogna, és közben feltört belőle a zokogás. – Szeh-méht állat!

Tibor feltartotta a kezét. A feje teljesen kiürült. Fogalma sem volt, mit mondjon.

– Mi-é-é-ért??? – bömbölte a nő, és az orrából lassan szivárogni kezdett a takony. Megpróbált parancsolni magának. Aprókat kortyolt a levegőből, hogy visszanyerje az önuralmát.

Tibor közelebb lépett, mire a nő összerándult, és még merevebben tartotta felé a szikét. Tibor tanácstalanul nézett körbe a helyiségben. Az járt a fejében, hogy ezt elszúrta. Nem akarta ártani a nőnek, mégis megtette. De ez nem az ő hibája. A tekintete a falra szerelt poroltóra tévedt. Odasietett, és leemelte a falról. Erzsi sejtette, hogy mire készül. Kérlelőn nézett a férfira.

– Tibor, neked segítség kell! Én segíthetek... – Felállt a földről, a szikét elejtette, és két karját Tibor felé nyújtotta. A hangja meg-megbicsaklott. – Kérlek! Kérlek! Segítetek...

I
D
O
W
A
A
A
A

Segítetek, visszhangzott Tibor fejében. Az anyját látta maga előtt, ahogy az apja nyakken-dőjét igazítja. A résnyire nyitva hagyott szobaajtón keresztül leste őket. Az anyja megsi-mogatta az apja vállát. Mielőtt az ajtó felé fordultak volna, Tibor elszaladt. A szülők kocsi-ba ültek, és soha többé nem jöttek vissza. Tiborra a nagybátyja vigyázott. Kivett egy sört a hűtőből. *Mázlista egy bátyám van*, dűnnyögte inkább magának, mint Tibornak. Becsuk-ta a hűtőajtót, kibontotta a sört, és egy húzásra kiitta. Az üveget a pultra tette, aztán visz-szament a hűtőhöz, és kivett még egy üveggel. *Nektek aztán megvan mindenetek, mi, öcsi?* Tibor nem válaszolt, csak nézte a nagybátyját, Csabát. A férfi ledöntötte a sör felét, aztán a nappaliba ment. Bekapcsolta a tévét, és jó ideig nem szólt a gyerekekhez. Néhány órával ké-sőbb csörgött a telefon. Csaba már részeg volt, a hatodik sörét itta. Felvette. Halló helyett csak bőfögött egyet, és kitört belőle a röhögés. Tibor a szobájában volt, csak akkor jött elő, amikor meghallotta a telefont. *Éjfél múlt. Hogy mi?*, kérdezte Csaba, és végre letette az üve-get. *És akkor most mi a fasz lesz? Nem úgy értem! A gyerekekkel mi a fasz lesz?*

Segítetek, ismételte magában Tibor. Az autó kettészakadt. Tibor csak ennyit tudott kide-ríteni, meg még azt, hogy az apja fejét harminc méterrel a testétől találták meg. A kiszakadt szélvédő vágta le. Önkéntes tűzoltó. Még fogalma sem volt, mit jelent önkéntes tűzoltónak lenni, amikor már tudta, hogy az apja az, és ezért ő is az akart lenni. Tűzoltó lesz, ha felnő.

Tibor arcára kiült a döbbenet. Amikor észrevette, hogy a nő kezében már nincs ott a szi-ke, letette a poroltót. Megadóan feltartotta a kezét. Erzsi megkönnyebbült. Már elhitte, hogy túléli ezt az egészet. Elengedte magát, és hagyta, hogy elvakítsák a könnyei. A térdé-nek nyomta az arcát. Hallotta, ahogy a férfi pakolászik, de képtelen volt abbahagyni a sí-rást. Amikor legalább a fejét felemelte végre, a férfi éppen felé sétált. Erzsi arcához szorí-tott egy szúrós szagú kendőt. A kloroform azonnal elbódította. Erzsi megpróbálta ellökni magától a férfit, de nem sikerült, ezért inkább magát próbálta elrúgni Tibortól, de a férfi erősen tartotta. Úgy érezte, mintha egy gombot nyomtak volna meg az elméjében. Először a karjából szaladt ki az erő, majd a hallása tompult el, végül sötétség ereszkedett a szemére.

Tibor felhúzott egy gumikesztyűt, majd felöltötte a kabátját. Mielőbb el akar-ta tüntetni a holttestet. És akkor holnap tiszta lappal indulhat. Csak ki kell mennie az er-dőbe, ha addig nem kapják rajta, onnantól már sima ügy. Csabát sem keresték sokáig. Ha Anna felébred, majd kitalál valami mesét.

Az első szemeteszsákot Erzsi fejére húzta. Leért egészen a combjáig. A derekát körbekö-tötte egy vastag spárgával, hogy ne csússzon el a zsák, aztán amilyen szorosan csak tudta, körbetekerte a nő nyakát is. Ezután egy másik zsákot a lába felől húzott rá, és azt is körbe-tekerte. Gyorsan kinyitotta az ablakot, hogy kiszellőzzön a helyiség, és amíg várta, hogy fel-frissüljön a levegő odabent, beadott még egy injekciót a műtőpulton ébredező macskának. Utána aprólékosan letörölgetett mindent, ami nem hozzá tartozott. Kivette az akkumlátort Erzsi telefonjából, és a részeket zsebre tette. A nő táskájából előkotorta a pénztárcát, végül a slusszkulcsot is eltette.

Kisértelt az udvarra, és szétnézett, hogy valaki beláthat-e az utcáról. A köd gyorsan lepte el a várost. Tibor hallgatózott pár percig, és amikor megnyugodott, hogy senki sincs a kö-zelben, Erzsi autójával beállt az udvar végében lévő garázsba. Az ajtót bezárta, és kétszer is ellenőrizte. Végül a saját kocsijával állt be a rendelő bejárata elé. Felnyitotta a csomag-tartót, bement az épületbe, keresztülsétált a sötét előtéren, onnan a műtőbe, menet köz-ben megsimogatta az alvó állatot, majd felkapta a holttestet, és kivitte a kocsiba. Még egy-szer visszament az épületbe. Az ablakokat becsukta, a poroltót visszatette a helyére, és le-kapcsolta a lámpát.

Tibor kisebb utcákon, kerülőúton vezetett hazáig.

Ha otthon égett volna a villany, amikor megérkezik, talán lassítás nélkül továbbhajtott volna. Csakhogy minden ablak sötét szemmel bámulta a ködbe burkolózó utcákat. Tibor megnyomta a távkapcsoló gombját, és a felhajtóra tolatott. Már majdnem a kapunak üt-között, amikor észrevette, hogy az nem nyílt ki. Megállt, elmormogott egy basszameget, és kiszállt a kocsiból. Kinyitotta a kaput, és betolatott az udvarba. A kaput visszacsukta, majd megkönnyebbülve szállt vissza az autóba. *Anna biztos elment valahova*, gondolta, és a ga-rázsig gurult. Ott újra kiszállt, kitérta az ajtót, és belépett. Megnyomta a villanykapcsolót,

de nem történt semmi. Le-fel kapcsolgatta, de még mindig sötét volt. Az utcáról nevetést és kiáltozást hallott. Egy pillanattal később karácsonyi énekeket.

Tibor a hátsó lámpák gyér, vörös fényében is jól látta, hogy a matracok visszakerültek az ajtó elé. Úgy döntött beáll a garázsba, amíg elmegy a társaság, és előszedi a gondosan elrejtett cigarettáját. Inkább dohányzáson kapja rajta a felesége. Megkereste a kacsatok köze rejtett papírdobozt, kihúzta belőle az öngyújtót és egy szál cigit, majd rágyújtott. A két matracot egymásnak támasztotta, de az egyik rögtön a kocsinak billent. Tibor nem törődött vele, inkább megnézte az ajtót. A zár szét volt vágva. Tibor szájából majdnem kifordult a cigaretta. Beejtette a V alakban álló matracok közé a csikket, amennyire tudta, kinyitotta az ajtót, benyúlt a kis helyiségbe, és megfélekedve arról, hogy nincs áram, a kapcsoló után tapogatózott.

Annának tompa nyomás terült szét a koponyájában. Amikor Tibor kinyitotta a garázsajtót, Anna összerendezte, és a földön heverő kés után nyúlt. Fogalma sem volt, mit tegyen. A garázsba vezető ajtóhoz osont, és hallgatózott.

Lenyomta a kilincset, és kilesett.

Tibor vörös fényben állt a résnyire nyitott ajtónál. Anna felsikoltott.

A férfi felkapta a fejét, ragadozó módjára tépte ki magát résből, és futásnak eredt. A nő megfordult, visszarohant a házba, és meg sem állt a bejárati ajtóig. Ott sem fékezett, egyszerűen nekicsapódott. Mielőtt feltéphette volna az ajtót, meghallotta a háta mögött a csatogó, villámgyors lépteket. Nem gondolkodott, csak szorosan behunyta a szemét, megfordult és döfött. Tibor felordított. Megragadta a nő vállát, és megpróbálta földre vinni. Anna kitépte a pengét a férjéből, és mielőtt elterült volna a padlón, megint szúrta, ezúttal a férfi feje felé. A kés most nem állt bele olyan mélyen és stabilan, mint az előbb, ezért hadonászni kezdett vele. A következő pillanatban a padlóra zuhant. A bal könyökét pont az idegnél ütötte be. Egészen a tenyeréig elzsibbadt a karja. Ijedten felkiáltott, de a férfi rávetette magát, és befogta a száját. Ekkora kapta az újabb döfést, ezúttal a torkába.

Tibor vért gurgulázva kirántotta a nyakából a kést, és a falnak támaszkodva leült. Köhintett egyet, aztán még egyet, majd rohamszerűen egyre többet. Megpróbálta elszorítani a sebet, hátha eláll a vérzés. Mozdulatai egyre lassultak, végül elernyed.

Anna az ajtóban ült, felhúzta és átkulcsolta a térdét. Mindene véres volt. Tibor már percek óta nem mozdult, amikor a nő megérezte a füstszagot. A szemközti falhoz simulva úgy oldalazott a garázs felé, mintha kötélén táncolna.

A garázsban a matracok, a polcokon felhalmozott limlomok már lángoltak.

Anna visszafordult, és ismét a falhoz simulva eloldalazott az ajtóig, elfordította a kulcsot a zárban, és kinyitotta az ajtót. Berohant az épület mögé, ahol Tibor az érintetlen robogóját tartotta. Egy elhasznált ponyva, és néhány ócska ruha volt rajta. Ledobált róla mindent. Csak az egyik szakadt köntösön akadt meg a szeme. Lehajolt érte, és beleburkolózott. Kikapogatta a robogó kormányát. A kulcs a helyén volt. Felült a járműre, és megpróbálta beindítani. Azonnal lefulladt. Anna teljes erejével rászorított az indítókarra, és ismét elfordította a kulcsot. A motor hosszan köhögött, aztán megadta magát. ■ ■ ■

■ ██████████ **Ádám Gergő** (1988) Kiskőrösön nevelkedett, Szegeden járt egyetemre, jelenleg Budapesten él.

A gombák forradalma

– És mondd csak, kislány, hol vannak a gombáid?
Varjának nem volt szerencséje: hiába járta az erdőt, üres maradt a kosárcájja.
 – Cudar dolog ám üres kézzel hazatérni – mondta Vlagyimir Iljics. – De ne búsulj, ezen mindjárt segítünk: csiribí-csiribá – fehér gomba, bújj elő hát!
És Varja hirtelen megpillantott egy tölgyfa tövében strázsáló gombát: egy dundi törzsű, húsos kalapú vargányát. Majd még egyet, és még egyet... Seperc alatt megtelt a kosárcájja.
A kislány csodálkozva nézett Leninre.

Szergej Alekszejev *Csiribí-csiribá* című, 1967-es elbeszéléséből

1924. január

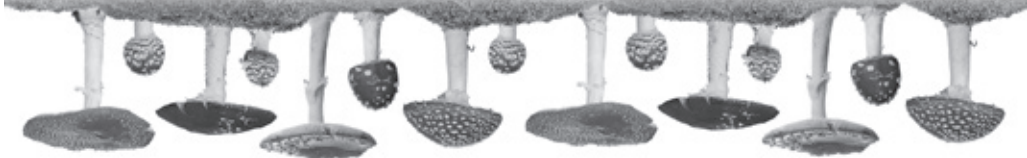
Éltem!

Élek.

Élni... fogok...?

De vajon meddig?

„Elsődleges az anyag” – szólott legfőbb tanítóm, Marx. De mégis, mi a teendő akkor, drága mesterem, ha az ember ellen tulajdon szervezete lázad fel? Mert éberségemet kijátszva testem mostanra a materializmus csődjévé lett, és magasról tesz a történelmi szükségszerűsége. Mire kínkeservesen lefektettem egy boldogabb jövő ideológiai alapjait, én magam teljesen leépültem. Orvosaim növekvő nyugtalansággal figyelik egyre sokasodó nyavalyáimat, konkrét diagnózissal azonban képtelenek előállni ezek a szemfényvesztő, túlfizetett húsmágusok. Fejüket csóválják, találgatnak (Szifilisz?! Jó vicc!), és noha a Központi Bizottságnak napi szinten elküldik jelentésüket vegetálásom aktuális fejleményeiről, engem hagynak kételyek közt hánykódni, jelentéktelen mellékszereplővé lefokozva saját kórtörténetemben. Még azt is a *Pravdából* kellett megtudnom nemrég, hogy szívem az újabb és újabb rohamok hatására állítólag titkon ellenforradalmi álláspontra helyezkedett, véreemben túlsúlyba került a fehér söpredék, gyomromat pedig (renitens bomlasztó, sosem bíztam benne...) reakciós idealizmus fertőzte meg. A vezércikk szerint már az is erősen kérdéses, hogy három szélütéssel sújtott lángelmém mennyi ideig lesz még képes teljesíteni a Párt által megkövetelt szellemi normát; az sem kizárt, koponyám védvonalai mögött már alattomos diverzió-

ba kezdett a demencia, hogy múltamat végképp eltörölje. Valóságos dührohamot kaptam a gyalázatos anatómiai aknamunka leleplezését olvasva, és egy pillanatra még arról is meglepedtem, hogy rólam szól – hiába, a szovjet propaganda objektivitásának nincsen párja. Ez egyszerűen felháborító – azonnal riadóztatni a GPU-t, és kivégezni az áruló szerveket!

A lábamban csalódtam a legnagyobbat. Lógós, liberális végtag. Mióta teljes jobb felemben bénult rezignáció lett úrrá, már csak bal kezemre, erre a bátor sztrájkőrőre számíthatok valamelyest – én, a dicső cárgyilkos, a Romanov-ház végzete, ötvenhárom évesen röghöz kötöttebb lettem, mint holmi középkori jobbágy... Márpedig a politikai harcban a megtorpanás egyenlő a halállal. Ezért aztán először nagyon megörültem, amikor úgy egy éve a londoni elvtársak megleptek egy villanymotoros kerekesszékkal. Fejemben azonnal felgyúlt az Iljics-lámpás: elektromosság + szovjethatalom = kommunizmus! Nosza, gyorsan akadálymentesíteni a történelem országútját, és hajrá – legyőzzük a teret és az időt, a kapitalisták meg csak nyeljük a port. Hamar kiderült azonban, hogy a szerkezet kapcsolója nem a megfelelő oldalon van, így sajnos esélyem sem volt rá, hogy önállóan működtessem. Rögtön átláttam a fondorlatos cselszövésen: szóval jobboldali kormányzást szeretnétek, tetvek?! Azt leshetitek, brit elhajlók. Aztán csak óvatosan a következő Komintern-kongresszuson, jobban teszitek, ha messziről elkerülitek Dzerzsinszkijt és a magas épületeket...

Úgyhogy maradt a lassú döcögés a többnyire feleség-meghajtással működtetett tolokocsival. Szerencsére ősszel még voltam annyira egészséges, hogy alkalomadtán legkedvebb időtöltésemnek, a gombavadászatnak hódolhassak, és az egyik expedíció különösen emlékezetesnek bizonyult. Nágya már órák óta tologatott a közeli fenyvesben, mindenfajta eredmény nélkül, mígnem... Hohó, csak nem egy természetes kucsmagomba lapul annak a fának a tövében? Különös időzítés – elnézte volna az évszakot? Lélegzet-visszafojtva gurultunk oda, nehogy elijesszük: de csak egy kucsma volt, amit még az előző alkalommal vesztettem el, amikor egy csapat pimasz szarka lekapta a fejemről és elszelelt vele. Másnap elrendeltem a Vörös Hadsereg mesterlövészeinek, hogy statuáljanak példát a környékbeli madarakon – most majd megtanulják azok a sunyi szárnyasok, hogy az állami tulajdont tisztelni kell. Azóta sokkal csendesebb a rengeteg... Annál jobb, mert a gombák köztudottan nem szeretik a zajt – de akkor miért nem mutatkoznak? Hol bujkáltok, ti ínycsiklandozó partizánok? Egyre jobban lelombozódtam, már-már kezdtem úgy érezni, hogy az egész NEP fabatkát sem ér – menthetetlen a szovjet gazdaság, ha még Gorki erdejei sem képesek kitermelni néhány nyamvadt tinórut. És akkor a szemem sarkából megpillantottam... A látványtól reflexből összefutott a számban a nyál, mint Pavlov professzornak, amikor megkapta a Nobel-díjat. Elgyengült mellkasomból boldog hörgés szakadt fel: *Ott, Nágya, arra!* Uram irgalmazz... Gombák, gombák mindenütt! Óriás pöfetegek. Nagy öz-lábgombák. Ízletes rizikék. Gusztusos gumók és húsos halmok, ameddig csak a szem ellát. Páratlan felfedezésemnek azonban nem örülhettem sokáig, közelebb érve ugyanis rögvést az a gyanúm támad, hogy a mesébe illő zsákmányt a biztonságomért felelős tiszték ártalmatlanították és deportálták egy helyre, hogy aztán könnyedén rájuk találhassak – sejtésemet a nagyobb kalpagokon tátongó golyónyomok csak tovább erősítették. Nágya azonban ügyet sem vetett a gáláns összeesküvés árulkodó nyomaira, és olyan önfeledten tapsikolt örömeiben, akár egy kisgyerek a fenyőünnepi ajándékozásakor. Erőt vettem magamon, és elégedett mosolyt parancsoltam szégyentől rángatózó arcomra: Uljanov sírhatna, de Leninhez már nem méltók a könnyek.

Édes jó Nágya, elkötelezett harcostársam a nagy eszmében... Micsoda remek teremtés – igazán időszerű asszony! Habár a főztje felér egy merénnyel... Már azért kijárna neki egy alapos fejmosás a Lubjanka pincéjében, amit azokkal a szegény gombákkal művelt... (*Ugye finom lett, Vova? Na, csak még egy falatot a kedvemért! Hammi!*) De ki mondta, hogy a szovjet nőnek a konyhában a helye? Én ugyan nem. Világéletemben azért küzdöt-

tem, hogy asszonyainkat felszabadítsam a háztartás rabigája alól, és a revolúció frontvonalába vezessem őket. Sosem fogom elfelejteni, mekkora ovációban volt részem 1918-ban, a munkásnők I. össz-oroszországi kongresszusán. „A forradalom sikere attól függ, mennyire vesznek részt benne a nők...” – a saját szavaimat is alig hallottam; szónoklatomat mindvégig dübörgő tapsvihar, fütttyögés, kéjes sikoltozás és szerelmi vallomások (*Ilyen férfi kell nekem, mint Vóva!*) kísérték. A teremben összezsúfolódott több száz asszony teljes ekstázisba esett: önkívületben szaggatták kék munkásoveralljukat, a szószéket szinte betérítették a röpködő vörös fejkendők, és amikor beszédem végeztével jegyzeteimet egy laza mozdulattal az első sorok közé dobtam, valóságos tömegverekedés tört ki az értékes ereklyékért. Mindig is ellene voltam a személyi kultusznak, de bevallom, ez tetszett. A Csekának végül úgy kellett kicsempésznie a hátsó kijáraton, elmaradhatatlan simléderes sapkám helyett ezúttal papírzacskóval a fejemen – ha azok a derék, osztályöntudatos bacchánsnők felismernek, elragadtatásukban biztosan darabokra szaggatnak. Voltak persze kevésbé sikeres találkozásaim is a szebbik nemmel: ugyanabban az évben történt, hogy Fanni Kaplan, az az eszement perszóna nyakon trafált a revolverével, elültetve testemben a pusztulás magját... De Lenin nem hátrál meg a nőkérdésben. Előre, szovjet leányok és asszonyok! Vezessék szakácsnők az államot! Akkor talán ehetnék végre egy tisztességes krumplilevest... csiperkével... rengeteg csiperkével...

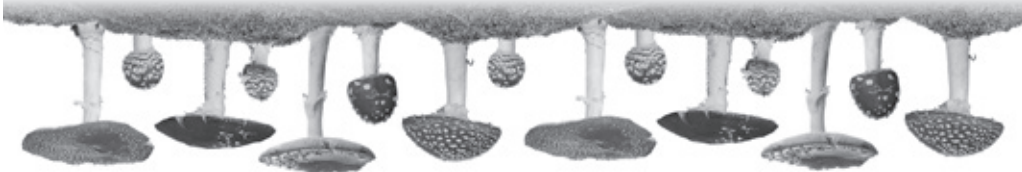
Már kisiúként is rajongtam az erdő szorgos és szapora proletárjaiért. Ismerkedés az ábécével: G mint gomba. Írd le százszor. Leírtam ezerszer. Feledhetetlen portyázások a természet objektív törvényszerűségeinek lágy ölen, az első sikeresen becserkészett selymes susulyka: a kúpos, hetyke kalapka visszafogott eleganciája, a gallér nélküli fehér tönk megindító egyszerűsége, a spóralemezek érdes érintése kíváncsi gyereknyelvemen... Majd még aznap az első ételmérgezés izgalmai... Aztán ott voltak még a mama fenséges fogásai: pirított gombafejek, laskával töltött pirog, leves lilatönkű pereszkeből, és saját specialitása, a kanti *Ding an sich* szaftos megtestesülése, a gombával töltött gomba... Meg persze az esti meséi... Főleg az a bizonyos... Mindösszesen egyetlen oldal, mégis a legtanulságosabb elbeszélés, amivel az orosz irodalom valaha is előrukkolt – hozzá képest még Gorkij barátom (vagy most épp ellenségem? Már nem tudom követni...) egész eddigi életműve is smafu. A címe: *A gombák háborúba mennek*. Ebben a gaz Borsó cár a burzsoá elnyomás további kiterjesztésével fenyegeti a nemzeti flórát, ezért Vargánya elvtárs, az erdő rettenthetetlen főtitkára hozzalát az ellenállás megszervezéséhez, ám a gombák többsége alkalmatlanul bizonyul a társadalmi együttműködésre. A pufók csiperkék elkényelmesedett kulákok, nincs fülük a történelem hívó szavára. A megfonnyadt rizikék földhözragadt opportunisták, rég szem elől tévesztették a magasabb célokat. A nyeszlett szegfűgombák sem jobbak: pacifista naplopók, akik gyenge tönkjükre hivatkozva gyáván kibújnak a hadkötelezettség alól. Vargánya elvtárs azonban nem veszíti el a türelmét, és ahelyett, hogy ott helyben agyonlövetné az összes beszari semmirekellőt, rendíthetetlenül folytatja az agitációs tevékenységet, és láss csodát, a galambicák, az orosz televény vasfegyelmű munkásai végül beadják a derekukat: „Mi, galambicák, összefogunk, ha kell, hát harcolunk!” És itt a vége, fuss el véle – hadd eméssze magát még évekig az ártatlan, zsendülő lélek azon, hogyan is végződhetett Borsó cár és Vargánya elvtárs összecsapása. Vajon a galambicáknak sikerült megbuktatniuk a monarchiát? Megannyi álmatlan éjszakám telt ezzel a kízó kérdéssel, de már gyerekfejjel is eleget felfogtam a világból ahhoz, hogy a szívem mélyén gyökeret verjen a baljós felismerés: itt bizony nem volt semmiféle forradalom. Tovább őrlődtem: ha viszont a gombák kudarcot vallottak... vajon miféle szörnyű büntetéssel sújtotta őket az uralkodó? Ti-

* Rab Zsuzsa fordítása.

zenhét évesen aztán erre is megkaptam a választ: könyörtelenül felkötötte őket, akárcsak Alekszandr bátyámat.

A családunkat sújtó tragédia új értelmet adott létezésemnek; kitartóan fejlődtem, nevelődtem, szerveződtem, és közben mindvégig egyetlen cél lebegett a szemem előtt: hogy egy szép napon a történelem komposztjára hajítom Borsó cárt az egész rothadt zöldségbirodalmával együtt. Végül aztán beköszöntött 1917 ősze, és én testem minden egyes sejtjével éreztem, hogy harminc éven át érlelt bosszúm hamarosan beteljesedhet – és mikor máskor, ha nem a sorsdöntő pillanat küszöbéhez érkeve kellett megtörténnie, hogy életemben először meginogtam a sors által rám helyezett felelősség súlya alatt. Mintha csak tegnap lett volna, olyan élénken emlékszem arra a gyötrelmes aggodalmak közt telt vonatra Petrográd felé, október havának első napjaiban: *Mi a teendő? Mi a teendő?* – mantráztam kétségbeesetten, miközben remegő kézzel morzsolgattam rózsafüzéremet, ugyanis a rám vadászó hatóságok megtevesztésére finn lutheránus papnak öltöttem. Nem mintha a Központi Bizottság által kijelölt feladat ne lett volna a napnál is világosabb: e szerint mindent el kell követnünk, hogy a munkásokat fegyveres lázadásra bírjuk Kerenszkij bandája ellen. Eleinte még reménykedtem benne, hogy az elvtársak meghagynak kényelmes finnországi emigrációmban, és személyesen majd csak akkor kell a tettek mezejére lépnem, ha az események odahaza már mozgásba lendültek. Nánya azonban finoman emlékeztetett, hogy a marxizmus természetlen direktíva marad csupán, amennyiben nem ültetik át a gyakorlat táptalajába – egyszóval leszek szíves elővánszorogni az íróasztalom mögül, és ha a közös ügy azt követeli, a koszos prolik közé merészkedni! Vagy talán úgy képzelem, hogy fehér glaszékesztyűben, lakkozott parkettán fogunk betepegni a szocializmus kapuján? Elégyszer megtapasztaltam már, hogy jobb nem vitába szállnom a feleségemmel, úgyhogy másnap útnak is indultam. Pedig az igazat megvallva nem sok kedvem volt a dologhoz, és nem csak a fejemre kitűzött kétszázezer rubeles vérdíj miatt – mihez kezdek majd, ha például nagyobb tömegek előtt kell felszólalnom? Már a gondolattól is kirázott a hideg, a nyilvános szerepléseket illető korábbi önbizalmam ekkoriban ugyanis romokban hevert.

Mialatt vagonom ablakából az elsuhanó nyírfákat figyeltem, ahogy megsárgult leveleiket hátrahagyva menekültek, fülemben ott visszhangzott azoknak a suttyó petrográdi melósoknak a hisztérikus gúnykacaja – még áprilisban történt, hogy beszédet tartottam a „Krisztus teste” konzervgyárban, és miután két órán át szünet nélkül mennydörögtem a kapitalizmus elkerülhetetlen bukásáról, olyannyira kimerültem, hogy a szó szoros értelmében leszédültem az emelvényről, egyenesen egy kád savanyított tőkegombába. És ezt a faskót sikerült úgy összehoznom, hogy akkor még előadói arzenálom leghatásosabb fegyverei, szűrős kis szakállkám és pengeéles bajuszom is a rendelkezésemre álltak! Mi lesz akkor velem most, csupasz fizimiskával? Reverendám alatt egyre gyülemplő szorongással zötykölődtem tovább a főváros irányába, és szomorú nosztalgiával simítottam végig immáron semmitmondóan sivár ábrázatomon. Újfent be kellett látnom: nem életem legokosabb döntése volt, hogy nem sokkal korábban (szintén álcázás végett) likvidáltattam hűségese arcszörzetemet. (Nincs a világon undorítóbb és félelmetesebb dolog a borbély kezénél – pláne, ha Sztálin mancsában van a borotva! Nem is értem, hogy jutott eszembe pont őt megkérni erre...) Ki fog így komolyan venni engem, a bolsevik Sámson? „Minden hatalmat a szovjeteknek!” – ilyesmiről nem lehet rózsás babapopsi-arccal szónokolni az orosz embereknek, megszakadnának a röhögéstől. Vajon mennyi időm lehet még, amíg Petrográdba érek? Talán, ha minden erőmmel a *Kommunista kiáltvány* gypjas szülőatyjaira koncentrálok, addigra sikerülhet újat növesztenem! Karl és Friedrich – Friedrich és Karl... Nem, érzem, hogy nem fog menni... És ha szereznek valahonnan egy álszakállt? Micsoda eszement gondolat... Hogyan is pótolhatnám azt az utánoszhatatlan harci díszet, mely maga volt a borzas forradalmi dialektika? Ó, az állam szörszálproletárjainak feltörekvő hadoszlopa, felette az értelmiségi bajuszkával, mely egyenes, akár a Párt politikai irányvonala! Szemből nézve egészen olyan volt, mint egy borostás dombocskán trónoló... barnás... gomba.

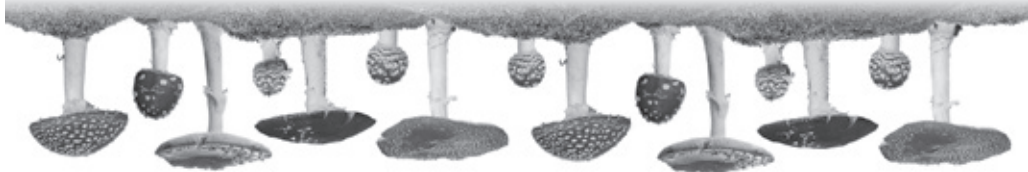

És ekkor ködös emlékeim között hirtelen felderengett a varázserejű galóca. Még Trockijtól hallottam róla ismeretségünk kezdetén, amikor elmesélte, hogy szülőfalujában, Janovkában az ukrán parasztok szentül meg voltak róla győződve, hogy a közeli rengetegben egy őszire boszorkány tanyázik, aki mágikus légyölő galócái révén képes bepillantást nyerni a jövőbe. A helyi mendemondák szerint annak idején még maga II. Sándor is hozzá folyamodott tanácsért a fontosabb államügyekben – olybá tűnik, a jóstehetségű banya elfelejtette figyelmeztetni az aktuális Borsó cárt, hogy óvakodjon a nihilista merénylőktől és a nagyokat durranó pokolgépeiktől. Akkoriban még a hasamat fogva nevettem az abszurd histórián, jelenlegi lámpalázás állapotomban azonban úgy véltem, egy történelmi léptékű leszereplésnél bármi jobb, úgyhogy mihamarabb fel kell keresem azt a jól informált Raszputyinát, már amennyiben nem dobta még fel a talpát. Azzal győzködtem magamat, hogy a kapitalizmus sötét erőivel folytatott küzdelemben a marxizmus nem vethet el egyetlen harci formát sem – ha most jobb híján rontó manókkal, kikimorákkal és egyéb mitikus jöttmentekkel kell szövetségre lépniünk, hát legyen. Fordult farkasok, forduljatok a forradalom felé! Ruszalkák, a pancsikálásnak vége – ne hagyjátok, hogy az Ideiglenes Kormány megússza szárazon! Mesevilág proletárjai, egyesüljete!

Minden korábbi meggyőződésemet sutba dobó képtelen elhatározásomat, miszerint nyakig merülök a miszticizmus ingoványában, és elhivatott ateistaként természetfeletti útmutatásért folyamodom, ma sem tudom mással magyarázni, mint hogy a pánik hatására idegeim átmenetileg felmondták a szolgálatot. A fővárosba érve az állomásról egyenesen Trockijhoz siettem, aki csaknem infarktust kapott, amikor ajtót nyitva egy jól borotvált papot pillantott meg, és ellentmondást nem tűrően közöltem vele, hogy azonnal Janovkába megyünk: egy bizalmas információk birtokába jutott, „Baba Jaga” fedőnevű imperialista ügynököt kell semlegesítenünk. Ezen áll vagy bukik a forradalom sikere, úgyhogy nincs idő bizottságosdit meg szavazókat játszani, muszáj a Párt élharcosainak személyesen intézkedniük, méghozzá a legnagyobb titokban. Miután nagy nehezen meggyőztem, rövid tétel után úgy döntöttem, ideiglenesen felülemelkedek megkopaszításom sérelmén, és Sztálint is magammal viszem. Azok a mucai hoholok teljesen kiszámíthatatlanok, faluvégen bármi megtörténhet – nem árt, ha kéznél van egy törölmetszett grúz haramia.

Utazásunk meglehetősen eseménytelenül telt, mindössze annyi tudok felidézni belőle, hogy Lev Davidovics hosszasan lelkendezett arról, mennyire szereti a vasutat („*A forradalmak a történelem mozdonyai*” – Marx ezzel az egy mondattal örökre megnyert magának!), és amint megvalósítjuk a bolsevik hatalomátvételt, első dolga lesz építtetni magának egy speciális páncélvonatot, ami szén helyett a nép kokszosított ellenségeivel üzemel majd. Jozsif ellenben szinte meg sem szólalt, cserébe egyfolytában azt az ocsmány pipáját szívta, telefüstölve az egész vagon, és ha ez önmagában nem lett volna elég idegesítő, rendre azon kaptam, hogy gunyoros pillantásokkal méregeti szörtelenített arcomat, kihívóan meg-megregeztetve sűrű kefebajszát...

Janovka pontosan olyan lepusztult koszfészeknek bizonyult, mint amilyenre számítottam – a kommunizmus kísértete szemmel láthatóan még nem tévedt erre a hetedhét közigazgatási határon túli vidékre, vagy ha mégis, a vasvillát és feszületet ragadott jobbágyok elkergették. Érkezésünkkor nagyban zajlott az őszi betakarítás: beesett arcú, félholt muzsikok szállították girhes lovak vonszolta szekereken a természettől elbitorolt javakat. Féltre-vontam a dolgozó nép legkevésbé mocskosnak és leginkább babonásnak tűnő képviselőjét, és bizalmas hangon megérdeklődtem, egészen véletlenül nincs-e tudomása egy erdőben rejtőzködő gyanús elemről – nőnemű az illető, gombákkal seftel. Egészen véletlenül volt róla tudomása, de mint azt megtudtam, a szóban forgó boszorkány kunyhóját csak egy nagy erejű varázstárgy segítségével leszünk képesek megtalálni. Tovább faggatóztam, és lassacskán világossá vált, hogy az említett „varázstárgy” egy üveg vodkát takar, amiért cserébe a pofátlan spekuláns hajlandó lenne megjelölni térképünkön a banya pontos tartózkodási helyét. Alkohol ugyan nem volt nálunk, de szerencsére ott lapult a tarsolyunkban egy

másik, hasonlóan nagy erejű talizmán: Sztálin acélos ökle, melynek köszönhetően néhány percen belül készsége útbaigazításban részesültünk.

Már egészen beesteledett, mire megérkeztünk a keresett vityillóhoz; a sötét viharfelhők közül úgy tekintett le ránk a hold, mint valami mindent látó Vij. Hamarabb is célba érhetünk volna, de Trockij féltávon elveszítette a szemüvegét, és onnantól kézen fogva kellett vezetnünk, nehogy elcsámborogjon a helyes ösvényről – Sztálin, becsületére legyen mondva, alig néhányszor próbálta csak viccből az utunkba eső mocsarakba és tüskés bozótosokba irányítani. Gyanakodva méregettem a holtsápadt derengésbe burkolódzó, díszes faragványokkal ékesített faházikót: se csirkeláb alapzat, se csontokból épített kerítés, csak némi ízléstelen, tanyasi rokokó. Miután kopogtatásunkra nem érkezett válasz, benyitottunk: a kandallóban frissen rakott tűz lobogott, de sehol egy eleven lélek. Légypiszkos dunsztos-üvegekbe suvasztott gombatetemektől roskadoztak a polcok, szárazra aszott kalapocskák lógtak vaskos füzérekben a gerendákról, feldarabolt tönkök miriádja oszladozott fonott kosarakban. Lám csak, valaki nagy örömét leli itt a magántulajdon felhalmozásában, és degeszre zabálja magát, miközben Janovka kizsákmányolt parasztjai meg éheznek!

Hirtelen dölgetes penészszag töltötte be a kalyibát, és a hátunk mögül egy síri hang szólalt meg: „Legyetek üdvözölve, vörös vitézek. Már vártam rátok.” Sarkon pördültünk, és egy ránézésre legalább százéves matrónával találtuk szembe magunkat: szinte egész testét elrongyolódott fekete köpeny takarta, csak itt-ott bukkant elő mohos kelések borította kérges bőre. Csőrserű orr, sötét bogyoószemek – kicsit Rosa Luxemburgra emlékeztetett, habár közel sem volt annyira félelmetes. Hatásos belépője azonban így is különös reakciókat váltott ki elvtársaimból: Lev Davidovics reszkető kézzel szarvszerű jelet mutatott, Joszif pedig kivette szájából a pipáját (aznap talán először), és háromszor átköpött a bal váll fölé. Úgy sejtettem, a szemmel verés ellen próbáltak védekezni, ám a boszorkát nem hatotta meg a produkciójuk – ennyi erővel a párttagságijukat is felmutathatták volna neki.

Elérkezett hát az ideje, hogy kiderítsem, tényleg képes-e ez a kulákgyanús banya belekukkantani az orosz történelem leendő fejezeteibe. Sztálinhoz hajoltam, és a fülébe súgтам: „Célszemély beazonosítva. Most nyakon csípjük.” Sajnos egy másodpercre megfeledkeztem róla, hogy Koba először üt, és még utána sem kérdez. „Amennyiben tudni akarjátok, mit tartogat számotokra az eljövendő, előbb meg kell felelnetek három találós kérdésemre. Az első...” – házigazdánk eddig jutott érezhetően jól begyakorolt mondókájában, amikor is Sztálin elibé lépett, rámarkolt a pipájára, és egy lendületes mozdulattal belevágta az anyóka torkába. Szemlátomást nem ilyen válaszra számított: néhány pillanatig csak döbbenten állt, majd korát meghazudtoló fürgeséggel rohagálni kezdett a kunyhóban, körbe és körbe, miközben a nyakából kiálló pipa kékes füstpamacsokat és sűrű vérzivatart eregetett. Olyan volt, akár egy elszabadult, démoni lokomotív – Trockij megbűvölt mosollyal az arcán figyelte az előadást, amit őszintén szólva kissé nyugtalanítósnak találtam. A vén szipirtyó hamarosan belefáradt az intenzív testmozgásba, és erőtlenül a padlóra rogyott – szörcsögve és rángatózva egy kis ideig még elpöfékelt magában, aztán végleg felhagyott a dohányzással. Nos, egyvalamit legalább megtudtunk: vámpír ellen karó, Baba Jaga ellen Herzegovina Flor-bagó való...

Maradt a B terv: rekvirálni azokat a mágikus galócákat. Elvégre, ha egy ilyen rozoga folklór-szőkevényt beavattak az eljövendő rejtelmibe, talán a nagy sikerű *Április elsejei tézisek* (avagy *tréfás taktikák a proletárdiktatúra bevezetéséhez*) szerzőjének is hajlandók meg-súgni ezt-azt... Ismét végigjártam tekintetemet a kunyhóban összecődült tarka gombaseregleten, galócát azonban sehol sem láttam, úgyhogy félretekéltem Sztálint, aki olyan vehemensen rángatta vendéglátónkba szorult pipáját, mintha csak az Excaliburt próbálná kiszabadítani, és undoromat leküzdve átkutattam a néhai boszorkány öltözékét. Egy titkos kis zsebecskében végül egy lélegzetelállító példányra bukkantam: kétségkívül a muhomorok

fajába tartozott, ennek a gombának azonban még a tönkje is pirosas volt, kalapját pedig fehér pettyek helyett csillagszerű, sötétvörös foltok borították. Soha nem találkoztam még efféle galócával. Hát csakugyan a kommunizmus kulcsát tartom a kezemben? Csak egyféleképpen tudhattam meg: lehunytam szememet, Vargánya elvtársra gondoltam, és fogaimat a galócába mélyesztettem...

...a többi pedig már történelem. Ugyan mit számít ma már, hogy tébolyultan üvöltözve kiviharoztam a kunyhóból, és faképnél hagyott elvtársaim csak hajnaltájt találtak rám egy közeli mező kellős közepén, vezető marxistához meglehetősen méltatlan helyzetben: elválaszthatatlan sapkámot leszámítva teljesen meztelenül, derékig a nedves-föld-anyába temetkezve, görcsösen mellehez szorítva a megkezdett gombát... Mire visszaértünk Petrográdba, szívemben már nem volt többé helye szégyennek és kételynek, lényemet színültig kitöltötte az egész birodalmat hamarosan feje tetejére állító titok, melyben egyedül én, a gombák kiválasztottja részesültem. Senkinek nem árultam el, mi mindent pillantottam meg üveges szememmel a kietlen janovkai tájba ágyazódva... Olyan dolgokat, amiket az egyszerű emberek el sem hinnének... Láttam a lángot lövellő Auróra cirkálót a Néván... Gyilkolni kész tömeget az éjben a Téli Palota kapujánál... A régi Oroszország könnyeit a forradalom viharában... Mintha kész szöveggönyt kaptam volna az elkövetkezendő hetek drámai fordulataihoz – végre minden rendelkezésemre állt ahhoz, hogy alaposan felkészüljek a főszerepre, és rendíthetetlen magabiztossággal álljak ki a történelem lángokba borult színpadára. Szó se róla, emlékezetes alakítást nyújtottam. Onnantól fogva valahányszor csak úgy éreztem, elkél némi tisztánlátás az események káoszában, elég volt belekóstolnom a kremli irodám páncélszekrényében őrzött vásárfiába – a gomba sosem tévedett, így nem tévedtem én sem. Galóca-fogyasztásomról részletes kimutatást vezettem: *Breszt-litovszki béke – 1 gramm; Borsó tár polgártárs pusztulásának megünneplése – 1,5 gramm; Stratégiai döntések a polgárháború alatt – összesen 20 gramm* (a mérsékelten sikeres lengyel háború egy félrelyelt falat eredménye volt...); *Új gazdaságpolitika – 0,5 gramm...*

Ám a varázsgomba elfogyott, és hamarosan elfogyok én is, az éhség végleg felemészt... Pedig az évek során mindent elkövettem, hogy nélkülözhetetlenné vált szellemi táplálékomat pótoljam. Legjobb tudásainkat bíztam meg azzal, hogy titokban kísérletezzenek ki egy jövődömondó muhomort, a Cseka által verbuvált önkéntesek azonban még a legigéretesebbnek hitt galócákra sem reagáltak valami kedvezően: ha meg is pillantottak valamit mindazon csodákból, melyek Szovjet-Oroszországra várnak, elmondani már nem volt alkalmuk, ugyanis mind kómába zuhantak, megőrültek, vagy fejjel a falnak rohantak, de olyan is előfordult, hogy a delikvens koponyája magától hasadt darabokra a benne megnyílt történelmi távlatoktól... Szibériai sámánokkal és vajákos asszonyokkal teltek meg a börtönök, de semmi használhatót nem sikerült kihúzni belőlük. (*És Földanyácska bosszút áll a enfarkába harapott Veres Kelgyón, és nem engedé vissza kebelére száz hosszú esztendőjig...*) Még egy speciális különítményt is útnak indítottam Janovkába, hátha maradt ott néhány reneget csodagomba, de a megadott helyen nyomát sem lelték semmiféle kunyhónak. Trockij-hoz is hiába fordultam némi baráti segítségért (*Muszáj varázsgalócához jutnom! Valld be, te kétszínű álszörmörcsög, hogy te is találtál belőle a banyánál!*): szemrebbenés nélkül letagadta mesébe illő ukrainai boszorkánypogromunkat, és váltig állította, hogy miután prédikatori gúnyamban beestem az ajtaján, egy teljes hétig lázas delíriumban hánykolódtam, olyasmiket zagyválva, hogy „vesszen a nemespenész” meg „vörösen izzik már a parázstapló”... Mondanom sem kell, Sztálinnál sem jártam nagyobb sikerrel: elkeseredett könyörgésemre (*Érts már meg, te elcseszett tuskógomba: belepusztulok, ha nem szerzek még egy utolsó adagot! Ki veled, hol rejtegeted a muhomort?*) csak sötéten felnevetett, és mintha ott sem lennék, élvezettel szívta tovább a pipáját – ugyanazt a pipát, amivel annak idején a Baba Jagát megcsapolta... Undorító. És ez a hidegvérű banyagylkos fog az örökömbe lépni? Ő szavától

majd azért, hogy a bőséges szovjet embertermésből csak az ökológiailag tiszta példányok kerüljenek át a kommunizmus kosárkájába?! Mert nincs szükségem látnokgombára ahhoz, hogy tudjam: politikai végrendeletemben hiába intettem óva a Pártot, hogy katasztrófához vezethet, ha Koba veszi át a gyepelőt, figyelmeztetésemnek nem sok fogantja lesz...

De már nem számít... Lényegtelen, színleg kít állítanak a helyembe... Mert én leszek az, aki a síron túlról is utat mutat egyetlen gyermekemnek, a Szovjetunióknak. Magam válok az eljövendő nemzedékek varázserejű galócájává. Elhasznált testem hamarosan megadja magát a bomlás törvényeinek, ám ahol elhal az anyag, ott színre lépnek a gombák, és nincs a világon olyan erő, amely feltartóztathatná őket, amikor felezzmélnek. Burjánzás és szimbiózis – ez legyen jelszavunk! Egy galambica önmagában erőtlens; a galambicamilliók – legyőzhetetlenek. Kössük hát össze gombafonalainkat, terjesszük ki földalatti mozgalmunkat, hálózunk be az egész világot, és egyetlen gigászi tenyészetként rezonálunk az Internacionálé ritmusára. Vlagyimir Iljics meghal, de porhüvelyéből egy múlhatatlan szóma sarjad – Vargánya Vova kollektív ideája, a nép új ópiuma. És aki megízleli vörös kalapját, egy életre belátja – a spórák tanítása mindenható, mert igaz. Előre, elvtársak, egyesüljünk a hallucinogén leninizmus eszméjében! ■ ■ ■

Turi Márton (1986, Budapest) irodalomkritikus, a Helikon Kiadó szerkesztője. Elsődleges érdeklődési területe a XX. századi és kortárs orosz próza. Kötete: *Rejtektak a pusztaságban* (2016, JAK–Prae).

Képek Eufóriáról

– a segéd úr így látja

Megpillantotta élete szerelmét. S már akkor, abban a pillanatban tudta, pontosan tudta, ez sem tart, ez sem tarthat soká. Biztosan nem tart majd örökké. Az elbontott gyerekkor romjain talált törmelékkel felhasználva megpróbálna magából valami alakot összegyúrni? Lesz esélye így élni? Idegen volt saját földjén. Soha be nem fogadott. Emiatt aztán máshová vágyott. Mindig máshová. El innen Dekadenciából, valami nagyobb, étellel telibb, vidámabb és talán arctalanabb, de mozgó és hullámzó tömegekkel együtt élő városba! El innen! Albérleti szobák hidegsége, hétköznapi sorozatlövés elöl elbújni a nagyvárosi tömeg keverékében. Valahol, egy metropoliszban. Mindegy, hogy keleten, északon vagy délen, netán nyugaton, mindegy, csak ne itt! El akart bújni. Olyan helyen, ahol nem keresik, ahol picike, de élő rész lehet, de nem kell az egészet, a nagyot cipelni, holt anyaggá válni a súlyoktól! Kereste az irányt. Elindult. Így lett menekülésből új élete. Inasnak állt egyszer régen a Mester mellé, lett aztán segéd, és így megtanulta tőle, milyen az élet, milyen a munka, milyen a műhelyben és azon kívül a létezés. Nem ácsmester, nem kovács, nem aranymetsző, nem freskófestő, nem tudós, csak egy egyszerű kisvárosi fényképész lett a mestere. Egy műhely várta. Ott jó volt neki. Ott jó.

Valóban létezett volna az a világ? Kitalálta az emlékeket valódi történekek helyett? Emlékgyáros lett. Ó, milyen sokat fog még ezzel egyszer foglalkozni! Messze még a jövő, legalább olyan messze, mint a múlt. És közben egyszerre van minden. Ez volt ő, aki annyira nem tudott, nem mert élni, mert őt annyira nem engedték élni, hogy inkább minden kitalált volt körülötte, benne. Csak így lehetett az övé a világ! Hogy mások életét, emlékeit átáramoltatta magán. Gyártotta az emlékeket. Mint egy teaszűrőn át a drága kioldódó festékanyag, úgy mosódott szét benne a mások érzéseiből, élményeiből, szerelmeiből és csalódásaiból kioldódott életesszencia. Végre lett élete, amiről legalább hihette azt, hogy kicsit az övé. A mások által elszórt morzsákból építkezett, apró vízcseppekből sepregetett össze óceánokat, lavór mosdóvízből óceányi hullámverést. Porszeméből hegyláncolatokat, levélke töredékéből végeláthatatlan dzsungelt. Egy csábosnak vélt pillantásból szerelmi regényt alkotott, egy udvarias kézfogásból kétnapos heves szerelmeskedést, egy idegesebben odavetett szóból hosszú, fásasztó drámát. Csak ezt tudta! Mikrovilágot tágítani galaxis méretűvé. Elhitte az apró dolgok fontosságát. Elkezdte akkor a munkát a műhelyben. Végre, otthonra lett. Egy helyre, ahol a morzsáiból az ő álomvilágában egy másik, teljesen birtokolható világmindenséget építgethetett, csalódások, pofonok, fájdalmak, bánások nélkül. Magánmindenséget!

A rendről, a reggeli kelésről, a rendszerességről korábban sem gondolt mást, most viszont megbizonyosodott a rendszeresség előnyeiről. Ez a napi nyolckor nyitás, a fél nyolckor munkaruhába átöltözve jelentkezés a főnöknél, majd lépcső és műterem takarítása, telen a bejárat előtti friss, ropogós hó elsepregetése, ez jót tett neki. Rendet hoztak az életébe! A fotózáshoz használt hátterek elrendezése, mindenféle kellékek letisztogatása, a műterem régi, de megkímélt bútordarabjainak letörölgetése, ezt szinte élvezte. Finommotorikus feladatok. Meg a laboratóriumi munkák! A titokzatos sók, bugyogó, mérges folyadékok, szúrós szagú vegyszerek kikészítése, a hatalmas fényképezőgépekben akár a végtelent is megcsillogtatni képes, de csupán a műterem méreteihez rövidített gyújtópontú, nehéz üvegből csiszolt hallgatag lencsék szarvasbőrrel való áttörése bizonyos idő után egyféle szertartássá nemesedtek nála. A lencsében fejre állt világ jobban tetszett neki, mint a valódi. Az anyagraktárban már teljesen vakon is eltájékozódott igen rövid időn belül, sőt, bármikor tapintásról is jól felismerte a sima és a raszteres fotópapírokat, bekötött szemmel is hajszálpontosra vágta a méreteket, tudta, hány centi madzagot kell levágni a kész fényképekből összerakott csomagocskák átkötéséhez. A filmek makacsul penderedő celluloidszalagjával igen ügyesen és pontosan bánt alig néhány nap után. A fényképek szárításában, fényszerelésében, körbevágásában, festett és kasírozott háttérkészítésben is igen gyors és ötletes tudott lenni. Mindehhez kellően tapintatos volt, finoman csendes, halk és udvarias, mindig tudta, mikor és miért kell éppen eltűnni a képből. Pláne olyankor, ha bizonyos nőszemélyek látogatták meg éppen a mestert a műhelyben, amit a Mester inkább műteremnek említett mások előtt. A Mester és családja ott lakott a műhely melletti szolgálati lakásban. A család, hát igen! Feleség, három lány, egy kései szülésből világra érkezett igen beteges kisfiú. A feleség egy rossz sztereotípiá lehetne kocsmái beszélgetéseknél, maga a valóságos áldatlan állapot, egy regénybe illő rossz választás. De csak sztereotípiá gyanús. Egyébként egy fájdalmas sorsú, szomorú életű, boldogtalan asszony. Egy golyvás, levert, negyvenöt évnél alig idősebb nő, akit mindig finom likőrillat leng körbe, és állandóan és zavaróan hangosan nevet, miközben egy régi japán legyezővel legyezgeti magát, ha hideg van, ha meleg, de így is csak alig tudja palástolni a kínlását egy ideje tartó változó korának makacs és kezeletlen hóhullámai miatt. A lányok, mint valami orgonasípok. A legidősebb a segéd úrnál is bő öt évvel idősebb, huszonöt éven túl is, magát boldognak mondja, s ezzel dicsekszik fűnek-fának. Ez az, aki már férjzett, két kisgyermek anyja, aki naponta jár látogatóba. Idegesítően vékony hangú, nagy mellű, szőke és piros-pozsgás, jól táplált, és kínosan tiszta ruhákban járó, de mégis úgy tűnik, kissé lompos. Anyatigris. Rögeszmésen kézmosó, percenként a fürdőszobába rohanó nő ez, aki állandóan a rendtelenségre panaszkodik, sápitozva. A középső lány egyetemista, vékony, de csontos testalkatú, apró mellű, barna hajú, nagy tenyere van és szivarozik, szinte folyamatosan, ő hamarosan diplomát szerez, huszonhárom múlt. Van benn valami férfias, talán kétlaki szexusú, de ha így is van, semmit nem látni ebből, mert sem férfiak, sem nők iránt nem érdeklődik, csak és kizárólag a tudomány iránt. Igazából senki nem tudja, mégis mindenki sejteni véli róla, hogy aszexuális. Alt hangja már-már tenorba hajló néha. Ő az, aki eredetileg festőnek készült, aztán matematikus lett. Ő az, aki ritkán van itthon, nyári szünetben pedig régi szenvedélyét kiélve állandóan a folyóparton fest, vagy a tetőtér déli felében lévő kis szobában különleges matematikai feladványokat eleméz. A szoba az ő saját mikrobirodalma. Amellett, hogy nyaranta fest, olykor szobrászkodáshoz való agyagot is használ, mindent kiken ezzel az agyaggal, és rettenetes terpentinnel szagot és rendtelenséget hagy állandóan maga után, amit a szünet utolsó

napiján ő maga ragyogóan feltakarít, elrakja a jegyzeteit. Munka közben, feladatok megoldásakor mindig füttyöl, néha kissé hamisan, de ez nem idegesítő. Egyéniség. Senkire nem hasonlít, mondják, olyan kakukkfőka ő, aki a dédpapa művészhajlamait valószínűleg, de tudni kell, hogy a dédpapa anno járási statisztikusként lett ismert. Aggódni érte a szülők, persze oktalanul. A legkisebb lányka gimnazista még. Jellemzően ebből a lehúzó közegekből nagyon elvagyódó nagykamasz, aki 17 éves korára még olyan kis nyakigláb, még sem mellesleg, sem a fenekének igazi nő formája sincs, minden csak sejtelmes lázasan eleven kezdemény rajta, rendkívül izgató ugyan, de elriasztó is egyben. Olyan csupa kezelébe lányka. Nyurga, picit szabálytalan fogsorú, emiatt szégyenlős mosolyú. Mivel hirtelen megnőtt, hátgerincferdülése van, bal oldalt a nyakánál egy kicsi púpja, ami idegesíti, és ezt takargatná el, ha tehetné, a háta közepéig érő csigagöndör, szinte égően vörös hajával. Mindehhez még rendkívül erősen szeplős is, és átlátszóan sápadt bőré. Tengerzöld szemű, finom ujjú és muzikális, pohárrepszto erősen tud sikoltani, ez néha igen fontos tényező! Énekléskor bájosan szép és tiszta szoprán hangja van, tökéletes hallás jár ehhez a hanghoz. Nagy álmodozó, verseket hangosan olvasó, és holdtöltek a kert fűvén mezítláb, egy szál csalánszövetből készült, combközépig érő hálóingben sétálgató és halkán dudolászó kis boszorika, aki néha hajnalonta fel-felsikít! Talán örömet szerez magának olyankor? Senki nem mer

erről beszélni a házban. Szobája tabu, mindenkinek tilos oda a belépés. Úgy tud nézni azzal a tengerzöld szemével, hogy a barna csomagolás alatt a fényképpapír megbarnul a tekintetétől. Ezt az inas segéd gondolja így legalábbis, mert egyszer még odakerülésekor megbarnult egy doboz fényképpapír, mert a raktárból kifelé jövet a szűk kis folyosón ezzel a kis boszorkánnyal találkozott, aki igen erősen ránézett a dobozra. A szűk folyosón akarva akaratlan egymáshoz kellett simulniuk. A segéd ekkor még a munkaköpenye durva szövetén át is megérezte a lány aprócska melleinek dárdahegyes bimbóit, ágyékánál pedig a kamaszlány csípőjének nyiladozó lepkeformáját. Ahogy először, úgy mindig ezek után is jól leizzasztották a segéd urat az ilyenféle koccanások. Nem ő, de a lány kereszte az alkalmat ezekre a simulásokra. Titkos kis játékok lettek ezek, ilyenkor egymás szemébe bámultak, s ki-ki a maga tengerén hajókázott kicsit. A homlokuk közt ilyen találkozások alkalmával kishíján ívfény gyulladt ki. Mindketten érezték, egyszer majd valami fontos és végzetes történni fog kettejükkel. Ez most, a mesélés pillanatában még a jövő zenéje, de a néhai segéd ma is jól emlékszik a történésekre és ígéri, el is fogja mondani. Előbb még az öcsikéről néhány szót. A kisfiú, ez egy csenevész, beteges gyerek, aki a lehető legtöbb időt a műhely, műterem környékén töltötte. Tanulni nem szeretett, inkább a masinákat tanulmányozta, s a Mester, akinek ő volt a kedvenc gyermeke, néha fotózni is engedte őt. Vékonyka volt, félénk, sok fájdalom égett a szemében, látszatra semmi baja nem volt, de mégis, valahogy tudni, érezni lehetett, ez a korához képest korávn, túl okos, túl rendes kisfiú nem lesz hosszú-életű ezen a földön. Sztereotípiák. Jellegzetes regényszereplő. Meg is hal időben, s ezzel a tragédiák robbantója. Talán még szó esik róla, hiszen az emlékgárban ő is alapanyag. Ott mindenki az.

Itt élt hát az inas, a segéd, ennek a családnak a mozgásterében, a nagy szalon feletti, tetőtérbeli, kicsike, de saját lakosztályban. Ágy, szekrény, mosdó, szék és asztalka fértek el a kis szobában. A zuhany és egyebek a festő és matematikus kisasszony műtermével közös, állandóan terpentín illatú folyosón voltak. Kicsi helyen élt az inas segéd úr, de elég volt ez neki a léthez. Több tán nem is kellett. Elvonulásnak, a világ megtanuláshoz kellő saját magányához elég ennyi hely. Ablak az ég felé. Csendesre kényszerített lépésekkel, lassú, megfontolt tevékenységgel kellett élnie. Alatta, mellette mindenki, ahogy ő is, éjjel, nappal, éberen, álmodva, alva, álmodozva, figyelve, remegve, a másokra valamiért éppen irigykedve élt. A Mester lakása az alsóbb szint-

ten maga egy szép és tágas, nagy lakás, három és fél szoba, hatalmas hall, konyha, élőkamra, fürdőszoba, egy kicsi raktár és mellé egy magán sötétkamra is járt ehhez. Különleges fotók előhívásához, mert igen, ilyenek is voltak. Különleges fotók. Mik ezek? Kik rendelik ezeket? Ki fizeti a révész? A segéd, ha el is gondolkodott ezen, rosszérzéseit inkább elhessegette, és nem kívánt mindenről tudni. A különleges képek ritka alkalmakkor, mindig zárt ajtók mögött, a nagy műterem világításánál készültek. Az ott lévő gondosan takarított és karbantartott súlyos, díszes drapériák, finom bútorok, lágy szőnyegek selymek kavalkádjában elhelyezett mezítelen testeket ábrázoltak, más-más pózban. (A póz! Emlékezz a receptkönyvben lévő képre! Ahogy az, úgy ezek sem amatőr felvételek voltak. Általában hatszor kilences méretűek, szépia színűek, vérlúgsós technikával előhívott és rögzített képek, olyan mestermunkafélék. Jól felszerelt műteremben készültek, a testek szépen be voltak világítva, ízletesen elrendezett, láthatón használt kereteken feküdtek, anatómiai és fényképeszi szempontból igen pontosan beállítva. Minden árnyéknak, homálnak meg volt a maga szerepe. Művészfotók.) Ezeket szerettem készíteni nagy műgonddal a mester, és ezekhez a képekhez keresett gyakran modelleket az éjszakában. Dekadenciában soha, ott a nők, mivel mindenki mindenkit ismer, soha nem merték volna ilyenre adni a fejüket. A mester a szomszéd városokban, Sáncon, Kálváriáson, Várasban vadászott alanyokra, sőt olykor a Keleti Metropoliszig, vagy Vinlandiáig is elutazott, különleges esetekben még a Fővárosig is elmerészkedett fényképezni vágyott testeket becserkészni. Telt, teltebb, még teltebb, gömbölyű és körte alakú fiatal nőket, lányokat keresett. Meg karcsúakat, csontsoványakat, kis és nagymellűeket, szóval mindenfélét. Minek kellett ez neki? Perverzióit élte ki? Mások ferde hajlamait táplálta? Zsarolták? Pénzt keresett vele? Élvezte? Utálta? Nincs válasz ezekre a kérdésekre. Egy a tény, csinálta ezeket a képeket, láthatatlanul gyarapodott, ha gyarapodott, mert kifelé semmi nem látzott abból, hogy ez valami külön kiemelt bevételt hozott volna. Okos volt a mester. És rossz alvó. Ingerlékeny és olykor zavart, különösen akkoriban, amikor már várható volt a fekete autósok érkezése. Járt és vadászott, elviselte a családját, a családja őt próbálta meg elviselni. Titokzatos volt. Sokszor fáradt és szinte hisztérikus, de ugyanennyiszor tombolóan vidám és harsány is. Kétpólusú személyiség. Mint egy tudathasadásos. Vadászott, keresett, felcípített, meggyőzött, vagy utasításra beszervezett és megzsarolt nőket? Ezt sem lehet soha már megtudni. Szenvedélyesen fényképezett. Ha sikerült modellt találnia – márpedig hetente egyet mindig sikerült – akkor a segédet a műterem, műhely elé állította őrségbe. Sok zajt, beszélgetést kénytelen volt a segéd ott végighallgatni. Semmire nem tudott már akár tíz perc múlva sem emlékezni. Csak zsongott a feje ezektől a helyzetektől. Mint ha valami védangyala olyan tehetséget adott volna neki, hogy tudjon, mindenképpen tanuljon meg gyorsan feledni felesleges dolgokat. Ilyenkor egy göndör, vörös, nyaki púpocskát takaró hajfürtre gondolt. Be nem vallva magának a benne lobogó, perzselő érzelmeket. Szabad éreznie az embernek? Érdemes volt-e gondolkodni mélyen, elemézve a lehetséges következményeken, miközben a szerelem égeti az embert? Talán igen, talán nem. A segéd arra emlékezett, amikor magára a fotózásra sor került, sokszor a Mester korábbi utasításának megfelelően szándékosan addig állította, csavargatta a fényeket, rendezgette lassan a drapériákat, míg a fotómodellek el nem kezdtek fájni az amúgy észak felé néző ablakú, elég hűvös műteremben. Ahol tulajdonképpen nem is volt fűtőtest, a tervezéskor így gondolva a nagy lámpák hűtésére és általuk kisugárzott hőre. Hiába, ilyen érdekesen sülnék el a tervgazdálkodás erényei! A Mesternek azonban ez a tervezés segített egyik régi rögeszméje megvalósításában, e szerint a fényképen igen érzéki tud lenni a picit borzongó, a hidegtől peckesen meredő mellbimbójú női test. Szocialista tervgazdálkodás és érzékiség! Micsoda ellentmondás! A fényképezés után nem melleleg aztán igen hálásak voltak azok a lekaptott nők, amikor a fotózás végén a legnagyobb erejű lámpa mellett, annak hőbuborékjában öltözködhettek fel. A nagy fényben jutalomként élték meg a kifizetésre kerülő tiszteletdíjat is. A Mester titkos életének részei voltak ezek a nők. A fura utazásai, néha két vagy három napig tartó távollétei, a bezárkózásai ezek után a kiruccanások után állandó szikrázást eredményeztek a feleséggel. S ha végre haza is ért, ha a család követelte az ő jelenlétét, azt

feleslegesen tette, mert azonnal bevonult a saját kis sötétkamrájába, dolgozni! Oda, ebbe a magánszférába még ő, a segéd is csak akkor tehetette be a lábát, ha takarítani kellett. A Mesternek ez a titkos élete a májára hatott ki végül a legjobban, megjegyzésként annyit, májzsugor vitte el, a rendszerváltás után, de azt a vegyszerek használatának tudta be a boncolása. Szóval az volt, hogy a Mester a hazatérései utáni sötétkamrás munka után ugyanis napokig csak ivott, lehetőleg tömény italt, bár arra figyelt, ha már ilyet vedel, akkor legyen az minőségi. A segéd, ilyen napok után még sokszor talált takarításkor legkevesebb még egy deci minőségi italt magában kotyogtató palackot a titkos laborban, a szeméthalom tetején. Elégett negatívok, felszabdalt fényképpapír csikok kavalkádjának tetejére gondosan odahelyezve, cetlin utasítás, hogy a maradék italt a mester egészségére a segéd úrnak meg kell inni! Akkoriban ivott először Henessy konyakot, meg Martellt, valódi Portó Ricoban erjesztett rumot, lengyel és szovjet vodkát, cseh párlatokat, magyar füttyölős barackot. Legalább mámorosan tudott takarítani! Legalább nem figyelt oda, mert nem akart odafigyelni a szemétre, amit télenyáron a kazánban kellett elégetnie. Ez volt az a hétvégi külön munka, havonta egyszer, ez volt az a bizalmi állás, amiért majdnem ugyanannyi fizetést kapott csak úgy kézből kézbe a mestertől, mint a segédi hivatalos állásáért. Nem tudta, csak sejtette, piszkos dolgokba keveredett a mester, vagy legalábbis valami miatti zsarolhatósága okán belement ebbe a titkos fényképezésbe. Összeesküvéses dolgokon ügyködött volna? Ha igen, akkor érthető az azok a rejtélyes vasárnap délutáni látogatók, akik minden hó utolsó hétféjén a járási székhelyről érkeztek Dekadenciába. Nagy fekete autókkal, igyekezve a lehető legkisebb feltűnést kelteni, vasárnap délután fél öt tájban gurultak be a városkába, s a kocsit mindig a városháza belső udvarán állították le. Kezdetben a nagy Skoda Tudorral, majd Volgával – előbb abból is a 21-es, majd a 24-es került forgalomba a zsaruknál – kerestek helyet a picike városházi udvaron. Még később Tatra 603 és végül a Tatra 613 autókkal érkeztek rendszeresen a bőkabátos, kalapos, bőrtáskás urak, azaz bocsánat, elvtársak! A sofőr meg – az valami lefokozott figura lehetett, büntetésben – mindig lent maradt, vagy ott állt a sötétített hátsó ablakos kocsit mellett, vagy leült az udvaron lévő padra és újságot olvasott fél szemmel, valamint folyamatosan arra a kis udvarból jól látható házra figyelt, amelynek emeletén a Mester műhelye és lakása volt. Ilyen autókkal egyszerű földi halandó legfeljebb akkor utazott, ha szocialista haza ellenes tevékenység miatt bevitték az államhatóságok. Ha ilyennel vitték, az nagy bajt jelentett. Faluhelyen mondták is, az ördög is fekete kocsin jár, mint az urak, pardon, nagyságosék, azaz az elvtársak. Mi dolga volt a Mesternek velük? Vajon mi lehetett? Mi más, mint a nő. Parancsba kapott hamisítás, kompromittálás. Melyre mindig és minden rendszerben volt, van és lesz is igény, míg tisztességes társadalmat nem épít az ember. Sohanapján? Talán. Mert egy „jó” fotó sok mindenre képes. Évekre rács mögé juttatni valakit, vagyoni és erkölcsi teljes tönkretételhez, karaktergyilkossághoz nem kell sok mostanság. Ezért keresték a Mestert. Akinek a segéd megismerte a sorsát. Szerelem árán, magánya, bizalmi állása, a halál, a kevés jó és bőséges szomorúság révén. Mind megélte ezt.

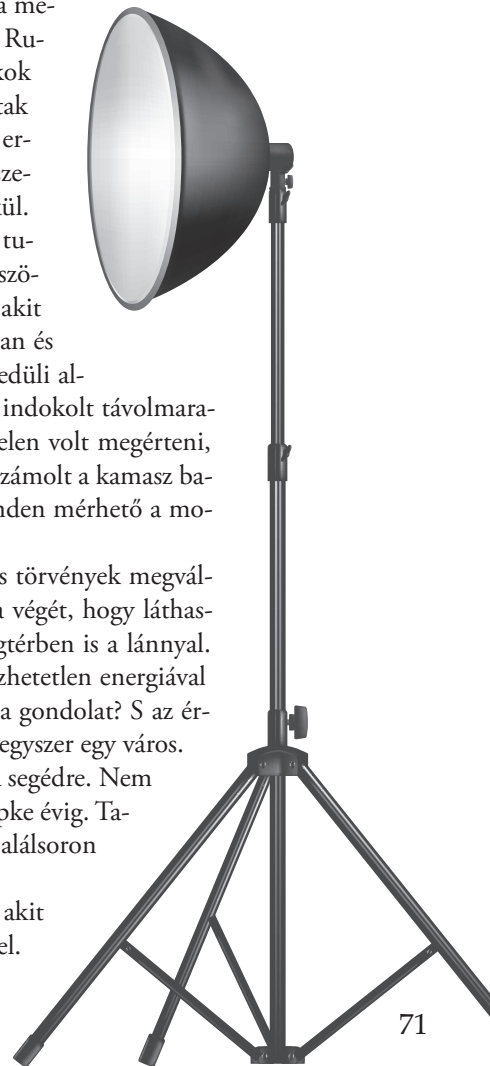
Most kellene következnie a gimnazista púpos kis boszorkány történetének! Vállalkozás a lehetetlenre. Megírni a földöntúlit, a csodát, a megtestesülő szerelmet, a gyilkos gyors halált, a kórt, ami elsorvasztotta őt. Lesznek rá szavak? Milyen egy ember? Kiismerhetlenségében, kitarulkozásában, esendőségében és múlandóságában gyönyörű. Ha létezik az a bizonyos túlvilág, ott magas rangú szellem lehet. Egy lány, aki valamikor egyszer igazán élt, lehet most csupán szellem? Vagy csak emlékezetben újjáéledő álomkép lehet? Nincs menekvés. Ami elmúlt, nincs, aki meghalt, por, aki por, az a múlás időmérője. Hiába maradnak meg a tárgyai, amik körülvették. Hiába lógnak a rendet megtartva a szekrényben a kis nyári ruhái, gondosan összegörgetett harisnyái, tiszta alsóneműi, melyek a test illatát oly könnyedén felvették, s némelyik talán még ma is őrzi azt, hiába a pántok, zsinórok, trikó anyagok, szatének, bársonyok, selymek, atlasz és karton, len és pamut, mindez csak anyag! A viselő test eltűnésével értelmüket veszítették, anyaggá silányultak, formát nem fog-

nak közre, tartalmatlan lett a létezésük. A gyász tárgyi bizonyítékai csupán. Ezt akkor viselte, amikor megismerte őt, ezt olyan könnyedén vette fel magára, s lám emezett egy mozdulattal dobta le, ebből olyan kecsesen lépett, ki, s úgy simogatta le magáról amazt, hogy a tükrök fellángoltak, látva őt. Földöntúli volt? Égen még innen? Valami ritka szép csillagkép peremén sodródó élhető bolygó idepottyantott küldöttje volt netán? Ki voltál, várom alatt homlokon csókolt kislány? Hol sétálsz éppen? Mesélnek rólad. Figyelj! A tiéd is lesz e történet pár pillanata.

Ő volt az, aki valóban ismerte a lapok állását és befolyásolni tudta azok járását is. Egy műhely titkait lehetett vele kutatni, vele, egy kamasz banyával, aki a varázslatai segítségével képes volt minden titkot feloldani. Amikor a segéd odakerült, erős idegenkedéssel fogadta őt a lány. Tizenhét éves volt, nyurga és hirtelen megnőtt, girbegurba hátú lány, aki kemény korzettban járt, ami egészen az álláig ért. Keze, lába vékony, bőre áttetsző fehér, orra körül ezer szeplő, magas homlokára állandóan rakoncátlan, rézvörös göndör tincsek hullottak. Hangja fullasztóan bűgő, de egyszerre taszítóan érdes, körmei vércsekarmok után másoltak, szeme, a szeme kimondhatatlan és leírhatatlan színű, változó, mint egy tenger-öböl, hol mély, zöldeskék és nyugodt, hol tarajos hullámú azúrkék és csillámló, hol bágyadó mély párizsi kék, a mélyén valami dideregtető hideg csillogással. Ő nyitott ajtókat, ő mutatott meg mindent, mi hol található a házban, s kineki hová van jogosultsága belépni, s mi annak a belépésnek a rendje. A Mester műtermébe, a műhelybe, a szolgálati ajtón, a laboratórium felől csak három kopogás után, jóváhagyó, *lépjen be kérem* válaszra volt szabad benyitni. A magánlakásba kétszeri csengetés után kapott vagy nem kapott engedélyt az ajtót kinyitni a belépő. Az ebéd szentsége déli tizenkettő helyett, délután tizennégy óra volt. Hétközben és hétvégeken is. Csak indokolt esetben volt engedélyezett a távolmaramadás. (Ó, az a nyári vihar, amely öt perccel az ebéd kezdete előtt a semmiből támadt! A vihar, amely a mélytengerkék szem villanásától gerjedhetett, hogy kint érje őket egyszer a folyó parti almáskertekben, a beszélő nyárfák alatt, a meséket daloló, kígyókkal beszélgető öregasszony lombkunyhójában. Ruhátlanul feküdtek, s a tavalyi almalevél avar volt a fekhely, a pókok hálóján át nézték a zúduló esőt. A lány szeplői csillagképekké álltak össze, testének pihéi aranyzálakká változtak, ágyéka vörös szőke erdő lett, nyárfák fehérsége, égerfa pirossága. Vércseppet áldozni a szerelemnek. Ártatlanságot a halhatatlanságáért cserébe! Szavak nélkül. Öröktől fogva egymást ismerő, örökkévalóan egymásra emlékezni tudó ölelés. A szemekben támadt vihar villámfényénél megpecsételt szövetség. Hogy soha senki mást nem lehet már úgy szeretni, mint akit először annyira megszeret az ember, hogy tudja, kimondja magában és hangosan is? Nekem ez az ember kell! Az a bűvös nap volt az egyedüli alkalom, amikor mindenki más tudta nélkül elkésték az ebédet. Az indokolt távolmaramadást végül a viharral tudták megmagyarázni. Amit a Mester képtelen volt megérteni, hiszen az időjárásjelentés aznapra felhőtlen jóidőt jósolt. De nem számolt a kamasz banya szemében egyetlen pillanat alatt feltámadó viharral. Nem minden mérhető a modern műszerekkel sem!)

Kicsoda lett itt a segédből? Miféle hely lehetett ez? A kozmikus törvények megváltoztak, az idő hol előre ugrott, mikor nagyon várta már a munka végét, hogy láthassa végre a lányt, hol lelassult, mikor együtt volt, akár csak egy légtérben is a lánnyal. A szerelem. Einstein ezzel a csillagközi univerzálisan erős és legyőzhetetlen energiával biztosan nem számolt az idődilatació számításakor. Milyen gyors a gondolat? S az érzés? Mérhető? Hol van az, aki gerjeszti? Hol van, akit eltalál? Volt egyszer egy város. A hely! Ahol megpillanthatta élete szerelmét! Ez várt akkor régen a segédre. Nem tudta még a végét. Hamar vége lett sajnos. Egy évig élt ott. Egy röpke évig. Tavasztól tavaszig. Egy év. Semmi az, boldogságból szinte semmi. Halálsoron meg végtelen hosszú.

Messzi jövőbe ugorj el, mesélő, hogy egy olyan lélekről szólj, akit a hatalom, a felejtés, a magány, a jövő torz törvényei emésztettek el. Akinek az volt a bűne, hogy senki nem kereste egy évig. Dekaden-

cia bolygón élt, azaz fog élni négyezer év múlva. Talán. Mi a bűne? Ó? Jó idők várhatók, ott bűn lesz az egyedí, a sajátságos. Kiveti a világ magából az ilyen. Mi lesz a bűn? Ha a világhatóság egy évig semmilyen módon, sem postán, sem személyesen, sem hologram televízió, nem keres, és senki gép vagy emberfia egy évig nem tart igényt társaságra, akkor a büntetést kiszabják. Abban a várható rendszerben az ilyen lényt hatóságilag eltüntetik. Felszippantja a lélekbontó! Ki volt ő, miféle ez a rendszer? Azt tudni, hogy kései utódja ez a lény a segédnek. Reinkarnációja is lehetne, de nem az. A segéd emlékeit álmodja. Ismeretlen világot, régiest, szokatlant. Egy ólmozott dobozban képeket talál. A képeken város, árnyék és fény. Mindegyik képen egy lány. Nyurga, vékonyka, fura páncélzatot visel, legalábbis annak véli a kései nézegető. A kép színei megfakultak. Csak a szem és a haj színe látszik élénknek. A szem tenger. A haj szupernova kitörés, egy vörös törpecsillag halálának csillogása. $4,8 \cdot 10^{14}$ Herz frekvencia. Tudományosan mérhető. Ahogy a szem színe is, ez $6,9 \cdot 10^{14}$

Ez is mérhető. Minden magyarázható. A lény, négyezer év múlva. Igen! Ő is! Ő az! Aki eredetileg abból az egyetlen ölelésből származik, amely ott abban a kis kunyhóban történt, amikor vihart támasztott egy kamasz lány a tavaszi napéjegenlőségkor, mert elkéstek az ebédet. A misztikus lány és földi sókkal foglalkozó segéd közt történt ölelés elindított egy energiafelhőt. Négyezer év múlva ér el Dekadencia bolygóra. Meghal egy lény majd. Nem hal meg egy lény. Csak átlényegül. Azt fogja érezni, amit a segéd. Egyetlen egyszeri mozdulatsort, ami minden korábbi dolgot felülír. A pillanatot, amikor végre felismerték egymást ők ketten. Már nem csak megpillantották egymást azok, akik egymásnak voltak rendelve, hanem fel is ismerték a másikat és tudták a dolgukat. Ám együtt nem maradhattak. Más a sors, és másak a vágyak.

Meghalni kell a lánynak, heveny mieloid leukémiában. De még megszüli egyetlen gyermekét, kislányt, aki, mint az anyja, átlátszóan fehér bőrű, és lánghajú, szeplős és tengerszemű. Mint még százhatvan nemzedéken át, azaz négyezer évig minden nő, aki ebből az ágból sarjad. Mind fiatalon halt is meg, s mind halála előtt megszülte utódját. S egyszer vége kell, hogy legyen a fájdalomnak és a gyásznak, és a legrosszabb korban ugyan, de akkor megérkezik majd egy fiú. Az átok folyama megszakadna? Így lesz! Ő az, aki megszólalásig hasonlít a segédre. De sem ő maga, sem őse, a segéd mit sem sejtene ezekről a hasonlóságokról. Egy a biztos, álmodnak egymásról, s a nők, akiket szeretnek, azok róluk álmodnak. Egy világot raknak össze a sok foszlányból. Képeket gyűjtünk Eufóriáról! Most lehet! Az emlékgár már működik! ■ ■ ■

Szászi Zoltán (1964) költő, író. Legutóbbi kötetei a *Szokott helyen hatkor* című regény (Kalligram, 2015) és a *Bábukák – kisvárosi pantoptikum* című novellagyűjtemény (Madách, 2016). Zeherjén él.

Határ

Rád vetül az autók fényoszórója,
imádkozol, hogy tenger legyél.
Homokkővel rakod tele a cipőd,
így nem kell elmenekülnöd,
így nem dönthet fel a hullámverés.
Tested a tölgyek szilárdsága,
szívedre csöndes bagoly települ.
Ilyenkor nyitja kertjeit az ősz,
ilyenkor fekszenek beléd a sziklák.
Mutass irányt,
gyűjts barlanglámpát.

Amikor keltegetni kezdik

És akkor kellene szabadulni.
Vértől, fénytől, a lángtól, amit
asszonyok keltenek. Az embert
megtanítják helyesen viselkedni
és megtanítják rosszasága
következményire is. Dajkák adják
szájába a tejet, ami elpárlik, mint
lediktált szabály. A mütők szaga,
a szülőágy kényelme. Csak ott
lehet igazán aludni. Nem muszáj
az ébredés sem, ki lehet bírni
egy levegővel is. Csak amikor
az embert keltegetni kezdik,
akkor kellene szabadulni, futni, el
amilyen messzire csak lehet,
gyenge csontú gyerekként
mégsem képes rá, később
már felesleges.

Fordul

Valahol mindig megkeményedik a bőr, valahol tényleg nem lehet simára reszelni. Hegycsúcsaimat próbálom megmutatni, de mindig völgyeim keresed. A közlés, talán, vagy valami más jelentéktelen egység, valami, ami fontosságának hiánya ellenére sem hagy megnyugodni. Most kellene leválni a csontokról, most kellene a hártyszerű bőrt elemelni a hústól. Még időben lenne.

A tájat nézem, nem segít, hiába szép. Kifotózok ablakomon, hogy könnyebb legyen emlékezni, de a képeken sosem ugyanazt látom. Amit idáig kerestem, már korábban megtalálták, amit valaha őriztem, elrabolták az egyetlen álommal töltött éjszakán. Most elképzelni próbálok, de amit lehetett, már mind elképzelték. A hidegtől félek, meg a varjaktól, hogy szavukra megkeményedik testemen a bőr, nem lehet soha puhára reszelni. Mégsem a felkarcolás zavar, csak hogy nem tudlak vele majd többé betakarni.

Ophelia

Vörös szalmaszálakat kever
magába a sodrás.
A mező ősszel kihányja virágait.
Nem tudom, elbírja-e a folyó,
nem tudom, kell-e még zápor.
A víztükörben fekszik a fény,
medre napsugarakat fürdető
halotti ág. Álmukban
átfordulva a veszett kutyák
levetkőzik férgesüket.
Jönnek a dögkeselyűk.

Koszorú lebeg magában az ágyon,
hátára feszül a királyi árnyék.

Horváth Florencia 2002-ben született Celldömölkön. Az ELTE magyar szakos hallgatója, verseket ír. Publicisztikai munkájáért Aranytoll kitüntetésben részesült. Számos író táborban és pályázaton vett részt és nyert díjat. Verseket, kritikákat, cikkeket publikál.

Semmi sem az

A Túró Rudi. A hársfa illata. A balkáni gerlek hangja. A téli napsütés és a sötét nyári éjszakák – sorolták a hiánylistát a többiek. Még jó, hogy épp kikértem egy újabb kólát, volt mivel matatni, és pont akkor belekortyolni, amikor valaki felém pillant. Kevésbé érzem kínosan magam, ha nem látják, mennyire kínosan érzem magam. Kortyolgatni kell tehát, lassan, de céltudatosan, eljátszani, hogy jelen vagyok ezekben a tökéletes kortyokban. Illeszkedni. Asszimilálódni. Nem különbözni. Időt nyerni – csak ki tudok nyögni én is valamit, mire kiürül a pohár.

Már bántam, hogy eljöttem. Éreztem előre, hogy nem lesz ez jó, de hagytam magam meggyőzni. Jaj, de klassz, ujjongott Kriszti barátném, amikor beszámoltam neki a tervezett programról, egy kicsit megint magyarok között lehetsz, mondta, olyan lesz, mint egy oázis, ki ne hagydl, én pedig néztem, hogyan hullik darabokra az arca, kis Kriszti formájú mozaikok ugráltak előttem, próbáltak értelmezhető egységbe rendeződni, egészen, mintha élnének, mintha tartanának valamerre, nem csak el valahonnét. Trükközik a térerő, mondtam, és kiléptem a videócsetből.

Szóval ő beszélt rá, hogy eljöjtek az Izlandon Élő Magyarok aktuális találkozójára. Nem volt nehéz becsapnom magam, és elhinni egy rövid, lelkesítő pillanatra, hogy e sorsközöségben majd egymásra felelnek félelmeink-vágyaink, majd egyként dobban a messzi földre transzplantált magyar szív, hogy majd ők érteni fogják, ők majd igazán, mit is jelent az otthontalanság magánya. Mégis olyannak tűntek most, mint egy arctalan massa, egymásra bólogatták az egyennyűgüket, kis csápokkal tapogatták körbe egymás egyenfájdalmát, és az egyennehézségek és egyenkacarázások között én csak még távolabbinak éreztem magam, még elveszettebbnek. Valahogy olyan súlytalannak tűntek, mintha egzakt terveik és céljaik cölöprengetegéből nem alapot ícsoltak volna az istenek, hanem könnyed léghajót, amin csak előnyös ballaszt a hiány. Mindannyian tartottak valamerre, a gyermekük boldogabb élete felé, a lakáshitel végtörlesztése, a kedvezőbb nyugdíjalap, a szakmai tapasztalatszerzés felé, vagy egyszerűen csak fiatal éveiket akarták kalandos emlékekkel feltölteni. Mindannyian tartottak valamerre, én pedig csak azt tudtam, mit akarok magam mögött hagyni.

Hogyan mondhatnám el nekik, töprengtem a kólát szorongatva, hogy engem nem érdekel a Túró Rudi, hogy teljesen jól érzem magam akkor is, ha nem kel fel a nap, hogy nekem inkább a sirály nevetése, mint a gerle turbékolása, hogy utálok Budapest fényeit, ki nem állhatom az Alföld pusztaságát és gyűlölöm a hegynek nevezett buckákat. Igen, gyűlölöm, hogy otthon semmi sem az, aminek hívják, hogy hegy a bucka és tenger a tó és lehetőség a korlát, hogy eper a szamóca és áruló, aki más. Gyűlölöm annak az országnak minden négyzetcentijét, gyűlölöm minden szavát. A Túró Rudi meg különben is orosz.

Hozok még egy kólát, mondtam, és úgy csaptam le a pultra az üres poharat, hogy majdnem széttört. Majd én megmondom nekik, milyen az igazi honvágy, gondoltam, mert nem az, hogy kolbászt ennénk szárított hal helyett, vagy hogy a Balatonon csónakáznánk, nem egy gleccsertavon. Nem az, hogy nem mész haza, holott mehetnél, hanem hogy nincs már

ott senki, ahol vagy, hogy te lettél az utolsóinak maradó vesztes idióta, mert rég Berlinben vannak a barátaid, és a családod is Londonban, de te kitartasz, mert azt reméled, hogy hazajönnek majd, és inkább összehúzod magad egy lepukkant pesti társbérletben, és odaadod érte a fizetésed nagyját, és várod, hogy újranyissanak a művészmozik, és hogy kevesebb turista legyen a ligetben, hogy a körúton üzletek legyenek üres kirakatok helyett, a bankfiókok helyén meg könyvesboltok, vársz, pedig tudod, hogy semmi sem lesz már ugyanolyan, aztán végül csöndben eltemeted apádat is, késve ért ki a mentő, megesik az ilyen, és ahogy kullogsz a gyászmenet szélén abban a kurva hársfaillatban, eldöntöd, hogy te is lelépsz innen, aztán csak a cipőd kopogására koncentrálsz, és igyekszel egyenletesen lépni, kop-kop-kop, visszhangozza az üres lépcsőház, és azt képzeled, hogy minden koppanással távolabb kerülsz a veszteségtől, kop-kop-kop, még jó, hogy itt mindenki edzőcipőben jár, vagy papucsban, nincs is értelme mást hordani, mert csak elhasalnál a jégen, még jó, hogy itt senki sem kopog, én sem fogok soha többé, soha, soha, gyűlölöm a cipőm kopogását, annyira gyűlölöm, hogy összeszorul tőle a gyomrom, majd én megmondom nekik, milyen az igazi honvágy, még a poharat is hozzájuk vágom, hogy megértsék. És vissza is fordultam az asztal felé, de szembetaláltam magam azzal az ötvenes hölgygel, akinek tavaly elárverezték a házát, ő pedig kedvesen rám mosolygott, és megkérdezte, hogy nekem mi hiányzik a legjobban. És akkor kifutott az erő a tagjaimból, és lesütöttem a szemem, és azt feleltem, hogy a kopogás, az hiányzik a legjobban. A cipőm kopogása. Aztán hagytam, hogy átöleljen, és hagytam, hogy úgy bőgjen a karjaiban, akár egy kisgyerek.

Hiánypótló macska

Két fontos dolgot volt érdemes tudni König úrról. Az egyik, hogy negyvenkilenc éves kora ellenére mind ez ideig elkerülte az életközépi válság. A másik pedig az, hogy szívből gyűlölte a macskákat. Ízléséhez mérten túl szeszélyesek és öntörvényűek voltak, a tisztas ragaszkodást és hűséget hírből sem ismerték, ráadásul előszeretettel vadászták le a kertben tébláboló madarakat. Beláthatjuk tehát, hogy König úr irántuk érzett ellenszenvé méltán kiérdemelt volt.

Ami az életközépi válságot illeti, valóban nagyon szerencsésnek mondhatta magát. Soha, egy pillanatra sem ingatta meg a kétely, nem feszítette mellkasát bizonytalanság, nem kérdőjelezte meg életmódjának helyességét, gondolatainak igazát, létének értelmét. Stabil munkahelye volt (versenyképes fizetés, kulturált körülmények, fiatalos, lendületes csapat), rendezett családi élete (odaadó feleség, három egyetemista gyermek, kétszáz négyzetméteres ház a budai agglomerációban) és egészséges életmódja (változatos táplálkozás, rendszeres reggeli futás, káros szenvedélyektől való mentesség). Elégedett embernek tartotta magát – leszámítva természetesen a macskákat.

Azon a könnyed, tavaszi napon, amelyen a cégtulajdonos behívatta irodájába, hogy megköszönje sokéves, áldozatos munkáját, egyszersmind sajnálattal tájékoztatni kényszerüljön, hogy a gazdasági válság az ő szektorukat sem kímélte, és így a leépítés elkerülhetetlensége és az átszervezés szükségessége, ugyebár, de ne aggódjon, tisztas végkielégítést kap, csak most azonnal legyen szíves összepakolni a dolgait, szóval ezen a tavaszi napon König úr úgy érezte, eddigi rendezett élete egycsapásra összeomlik. Megtörtén kullogott haza, és a következő hetekben felváltva bújta az álláshirdetéseket a számítógép előtt ülve, illetve bambult ki felé a kertbe a nappali ablakából, mely tevékenységek eredményeképp ugyan egyetlen interjúra sem hívták be, a növények viszont szépen cseperedtek. Egy hónap múltán azonban König úr kényszerpihenője drámai fordulponthoz érkezett.

A tétlenség kínjait enyhítendő, épp az ablakkal szemközti japán birs bomló szirmait fixírozta kitartóan, amikor is a kerten átszaladó kóbor macska megtorpant, és provokatív szándékkal visszasandított König úrra. König úrnak se kellett több, *hogya az a...!* kiáltással kiszaladt az udvarra, és egészen a kert végéig kergette a pimasz macskát, ahol az, egy hiányzó kerítésléc nyújtotta tágas résen át kiszökkent a kertet határoló erdőbe. König úr nem adta fel, maga is átbújt a résen, és elszántan követni kezdte a macska nyomait. Alig haladt azonban néhány száz métert, megtorpant, meglepetésében nagyokat pislogott. Egy ősz férfi ült a fák között, hajában tülevelek, lábainál virágok, az ölében a macska. És az öregember megszólalt:

– Elnézését kérem, lenne néhány perce, hogy elbeszélgessünk a platóni filozófia kései egzisztencializmusra gyakorolt hatásáról? De beszélhetünk arról is, hogy miért ilyen sivár az élete.

– Nem sivár az életem.

– Valóban? Ezek szerint önt nem zaklatja fel a fogyasztói társadalom pazarló életmódja? Nem zabálja fel lelkét a kapitalista métely?

– Nem értem, miről beszél.

– Valóban. Tehát sosem érezte még úgy, Tillmannt idézve, hogy az eseményekre hasadt világ az ember gyengülő érzékelőképességének, romló érzékenységének egyik következménye?

– Mit akar ezzel mondani?

– De a természet erejének és az élővilág sokszínűségének csodája csak ámulatba ejtette már, nem igaz?

– Gyűlölöm a macskákat.

– Ó, a gyűlölet! Mélyünkben rejtező apadhatatlan harag, mondd, minő formában áhítod tárgyadat? Közepesen cirmos? Nagyobbacska macska? Vagy egy apró, csacska?

– Mindegy. Ki nem állhatom őket.

– A forma tehát üres? Vagy az üresség lenne forma? Így léssen ember embernek macskája! De a macska nem fog legyeket. És egy macska nem csinál nyarat. A hazug embert viszont hamarabb utoléri, mint a sánta macskát! – Ez elgondolkodtatta König urat. Úgy döntött, másnap is visszajön majd, ha már az öreg ennyi mindent tud a macskákról.

Teltek-múltak a hetek, és ő minden délután kisért a kert végébe, és átbújt a kerítésen, hogy az erdőben ücsörgő férfival találkozzon. Először a macskákról beszélgettek, majd a macskák szimbolikájáról. Később az irodalomról és a filmművészetről, Hesse és Sorrentino munkásságáról. Beszélgettek a klasszikus zene rejtelméről, az építészet szakrális geometriájáról. Társadalmi és politikai kérdéseket feszegettek, történelmi összefüggésrendszerben vizsgálva az aktuális viszonyokat. A vallások és a vallások előtti mítoszok keletkezéséről és ezek emberi pszichére gyakorolt hatásairól csevegtek, a generációról generációra továbbörökített káros hiedelmekről, a tudat teremtő természetéről, elfojtásokról és archetípusokról. Beszélgettek a feminizmusról és a homoszexualitásról, és beszélgettek az elfogadásról és a felebaráti szeretetről is. Szóba került a fenntartható gazdaság, a természetvédelem és a nemnövekedés teóriája, megvitatták a világ jelenségeit, a jelenségek okát, a problémák megoldása felé vezető utak nehézségeit. Az idő relativitásáról értekeztek, és elmerültek a kvantummechanika elméletében. Végül eljutottak az egyetemes metafizikai igazságokig is. König úr előtt kinyílt a világ, úgy érezte magát, mint aki mély álomból ébred. Arca kismult, az évek óta észrevétlenül benne munkáló feszültség oldódni kezdett. Szemeibe fiatalos csillogás, tagjaiba megújult lendület költözött.

Mintegy fél évvel első találkozásuk után König úrnak állást ajánlottak egy nagynevű cégnél. Versenyképes fizetés, kulturált körülmények, fiatalos, lendületes csapat. Munkanélküliségének utolsó napján a szokott időben kisért a kert végébe. Megvizsgálta a kerítés tartószerkezetét, kicsit megrángatta az oszlopait, hogy megbizonyosodjon róla, stabilan áll. Egyenként végigmította a deszkákat, megkönnyebbülten nyugtázta, hogy sehol egy törés vagy rothadás. A kerítés tövéből gondosan kigyomlálta a gatz is. Aztán gyors és határozott mozdulatokkal a helyére szögezte a hiányzó léceket, hogy soha többé ne juthasson be a kertjébe az a kurva macska.

■ ■ ■

Ivánovics Beatrix (1985) élete nagy részét Budapesten töltötte. Volt rendezőasszisztens, kézműves, hangoskönyvkészítő. Jelenleg első regényén dolgozik.

Via dolorosa

Via dolorosa

– **N**em akarok többé a Franciamamáéknál dolgozni! – mondta Béla, és szórt még egy kis porcukrot a mézes-lekváros tésztájára – Jól sikerült az ebéd – dicsérte Ani szakácművészetét. Szerette az édességeket, bár jólesett volna előtte csirkepörkölt nokedlivel, de nem lehet mindent. Szegény asszony már így is három végén égeti a gyertyát a sok munkája végett, és Béla inkább a bonyolult ételekről mondott le, mint arról, hogy az ő gyertyája végét Ani gyűjtogassa.

– Miért? Nem akarnak fizetni? – tudakolta Ani, aki mézes mandulát kanalazott kávésbögréből, és brióst harapott hozzá, amit vastagon megkent vajjal.

– Nem az. Hanem mindig hallgatom, ahogy szidják a Pálinkás nénit.

– Az melyik?

– Tudja, a Jókai utcában az az öregasszony, akinek a kutyája mindennap várja a postást. Kidugja a fejét a kapurácson, és mozdulatlaná dermed, amíg a kihordó meg nem simogatja.

– Ja, tudom melyik kutya az! Mackó. Amikor az utcában laktam, gyakran betört a kertbe, és megfürdött a tóban. Az én kutyáim hörögve ugatták, a szomszédban meg a nyaralók, tudja, valami pestiek, acsarkodtak a kerítésnél, hogy nem tudnak a kutyaugatástól aludni.

– De a Mackó sosem mozdul ki otthonról, amíg a postás oda nem ér dél körül – csodálkozott rá Béla.

– Délben is lehet olyan, hogy nem tud aludni az ember.

– Ja. Aztán maga mit csinált ilyenkor?

– Félrehúztam a kerítésen a drótot a babérmeggy rejtekében, a Mackó átment a szomszédba, akkor a kutyáim elcsitultak. Viszont kijött a szegény megboldogult férjem, aki épp homeoffice-ban sziesztázott az ebédszünetben, és átkiabált a szomszédba, hogy „Mi ez a sikítózás már megint, nem igaz, hogy az ember a saját párnáján nem szenderülhet álomra, örökké a veszekedéseket kell hallgatnia!”. Mert a fürdőablakot mindig nyitva tartottuk, és azon át bejött a perpatvar.

– Hát miért nem csukta be az ablakot? Hogy tudjon az a jó ember pihenni, Isten nyugosztalja.

– Mert a szennyvízvezeték el lett rontva, és feljött a bűz időnként. A szomszéd Krisztinának még rosszabbul jártak, mert többször arra jöttek le nyaralni, hogy bokamagasságban áll a szar a fürdőszobában.

– Ez a baj a Franciamamáéknál is. Meg a Pálinkás néninek sem dolgozom többé.

– Nála is bokáig ér a szennyvíz?

– Nem. Hanem ezek szomszédok, és a két öreglány nem állhatja egymást. Ha az egyikhez megyek, az a másikat szidja, ha a másikhoz megyek, az meg az egyiket szidja. Elvárják, hogy én is szidalmazzak velük, de nekem semmi bajom sem az egyikkel, sem a másikkal, hacsak az nem, hogy szidják egymást.

– De mi bajuk?

– A Franciamama világos házat akart, a hosszúházat végigrakatta ablakokkal, aztán nem állta meg, hogy állandóan a Pálinkás néni kertjébe leskelődjön. Tavaly nyáron jövök, aztán behív a házba a Franciamama, pedig csak térkövezni készültem. Nem ijedtem meg, mert helytállók én az ilyen idősebb korosztálynál is, és a Franciamamának szép, telt, erős alkata van. De amikor láttam, hogy a Franciapapa is otthon van, már megszorult bennem a lélegzet. Végigmentünk az egész hosszúházon, a végébe volt a hálószoba. Ki kellett nézнем mind a tizenkét ablakon, aztán a Franciamama a végén azt mondta, tudja, olyan franciás akcentussal, hogy: „Nézd meg, Bélukám! Végigrakta faszokkal az ablakomat az öregaszony, ezt kell nézнем egész nap!” Én meg sajnálkozva bólogattam. Mert mit is csinálhattam volna? Való igaz, hogy akárhányszor kinéztem, hatalmas hímtag látványa fogadott.

– Hogyan? Tizenkét vibrátort belógatott?

– Ááá. Nincsen neki ilyenre pénze! Előbben, ahogy a Franciamama elpanaszolta, csak valami kakasheréket aggatott föl, azokat beköpte a légy, úgyhogy leállt velük. Aztán papírokra rajzolta a hímtagokat piros filccel, és felragasztotta az ablakokra, ábrával befelé, a papírokat. De azokat a Franciapapa könnyen lekapkodta. Akkor az unokáját hívta segítségül. Tudja, segédem is volt a kis Pityu, szóval tizenkét oszlopot jól bebetonozott a telekhatárra, szépen az ablakok elé. A Pálinkás néni fekete táblákat szerzett, és arra felfestette a hímtagokat fehér fényvisszaverő festékkel. Sötétben is jól látni.

– Egyformák?

– Nem. Különböző állapotúak. A hálószoba felé haladva nőnek, tizenkét stációban. Hát ez van, kicsi babám, és azóta már kölcsönösen utálják egymást.

– Pedig a Pálinkás néni olyan szelídek tűnt. Egyszer segítettem neki a kutyatápos zsákot hazatolni a biciklijén. Megmutatta, milyen szép kakasa van.

– Vad boszorkány az, egyébként. Pedig legjobb barátnök lehetnének a Franciamamával.

– Sokan haragszanak a Franciamamára, mert ételmaradékot dobál ki az utcára, macskatetés ürügyén. A kutyája meg megharapta a kutyakozmetikust.

– A Pálinkás nénit is. Itt kezdődött a viszály, pedig közös gyászuk lehetne. Egy évben halt meg mindkettőnek a fia. A Franciamama elmesélte, halálra fagyott a fia az Alpokban.

– Hegymászó volt?

– Nem. Ment haza autóval, hóviharba került, eltévedt. Meg kellett állnia, aztán járatta a motort, hogy meg ne fagyjon. Nem találták meg, kifogyott a benzin, megfagyott.

– Miért nem hívott segítséget?

– Olyan nagy az az Alpok, mit tudom én!

– És a Pálinkás néni fia?

– Ő csak egyszerűen meghalt, rákban.

– Aha – nyugtázta Ani, és eszegette tovább a mézes mandulát, meg a brióst – Nem értem.

– Én sem. Bolondok ezek, mondom, és én nem akarok velük együtt megbolondulni.

Szilágyi-Nagy Ildikó író, Veszprémben született 1978-ban, most Fejér megyében él. Szépirodalmi írásai 1998 óta jelennek meg. Kötetei: *Valami jó testnyílás* (elbeszélések, 2007), *Emma Ovary: Hatszor gyorsabban öl* (regény, 2008), *A bazsarózásá sampion: Kísértethistória* (regény, 2018). Az *oroszlán tapintása: 365+1 történet* (öröknaptár, egyperces novellák, 2019). Bemutatott műve: *Változó játékok/Changing games* (Pilvax Players, New York, USA, Trans Art Area Gallery, 2011) Az irodalom mellett egészségfejlesztéssel is foglalkozik. Ez az elbeszélés a *Béla és Ani* című novellafüzér része.

az ananászok nem hülyék

Nelj ki magadból, ne pislogj ennyit. Legyél nyugodtabb. Leesett az orrod, igen, teljesen magától, de ezen lehet segíteni. Mit bámulsz így? Igen, vissza lehet varrni. Na, ne vágj a földhöz. Megértem, hogy ideges vagy, de remegő kézzel nem lehet mit kezdeni a helyzettel. Ül le, és igyál meg egy teát. Vagy nem azért forraltad a vizet? Szeretnél inkább egy kávét? Legyen. Adj magadnak húsz percet.

Kezdjük azzal, hogy visszateszel a pultra. Finoman ültess le, mint egy úrihölgyet. Nem szeretem az erőszakot. Ha ezzel meg vagy, akkor kérek igazítsd meg a hajam. Olyan összevissza áll, mint az életed. Vagy te még nem vetted észre? Nem érzed azt, hogy átvette helyetted egy nagyobb erő az irányítást? Ez lehet, én vagyok, bár az ananászok nem diktátornak valók. Elégedjünk meg annyival, hogy hozzád beszélek. Figyelj egy kicsit, segítek.

Kapcsold be a tévét, nézzük meg a híradót. Megtörténhetett már mással is. Nem nagy ügy. Igaz, szököévente egyszer, de ez nem fontos. A lényeg, hogy figyelj, bámuld ezt a kék fényt. Jó, nem történt ilyen, ne pánikoljunk. Vedd elő a mobilod, keressünk rá. Hiszek benne, hogy ez egy ártalmatlan baleset. Nem találtál semmit, ez sem baj. Arra gondoltál már, hogy lelki eredetű lehet? Emlékszel még, mielőtt elhagyott a barátod azt mondta, hogy ebben a mocskban nem tud veled élni. Az nem lehet, hogy bekattant valahol mélyen, és emiatt történt? Mellesleg hozol nekem folyadékot? Kiszáradok.

Miért gondoltad azt, hogy vízre van szükségem, ugyan már, kérek, még az ízet sem szeretem, alkoholt hozz. Siess, mert nem fog elmúlni a remegés. A boltba rohansz, tegnap mind megittad, ami itthon volt. Persze hogy várok, mi mást tehetnék. Kérdezd meg az eladót is, hátha látott már hasonlót. Nem fognak hülyének nézni. Azt hiszed, hogy itt hagylak? Aranyos vagy, hogy aggódsz, de nincsenek lábaim. Szóval ne aggódj, itt megvárlak.

Megjöttél. Mondanám, hogy örülök neked, de orr nélkül nem szerethetlek. Honnan tudtad, hogy szeretem a sört, nagyon köszönöm. Na ne fecsegjünk, dologra, barátom. Ha így folytatjuk, végzünk hatig. Akarom, hogy jól nézz ki a randin. Újrakezdés meg jövő, ilyen szavaktól nekem is leesne az orrom, apám.

Milyen könyveid vannak, lássuk csak. Tolsztoj, Hrabal, Dosztojevszkij, hm. Hiába keresek ezek szerint Kafkát. Nem értem. Bölcsész vagy, de nincs egyetlen köteted sem tőle. Na jó, nem ma kezdek ítélni feletted. Pocsék napod van, lássuk be. Jó lesz nekem Hrabal is, hozd ide. Amíg olvasok, nyugodtan foglalj el magad. Ne feszengj, egyél valamit, addigra én is kész leszek. Aztán visszatérünk a betegségedhez.

Megszakítás az olvasásban. Nem veszem át tőled ezt a hangnemet. Rengeteget olvasol, és mégis otromba módon beszélsz velem. Tudhatnád, hogy kellenek a könyvek, hogy okosabb legyek. Milyen szakra jártál? Nem hibáztatom az oktatókat, te nem vagy képes tanuló. Ahelyett, hogy egy igényes étteremben foglalnál asztalt, most is itt nyomkodod a telefonodat, hogy nézegesd, meki vagy Burger King. Nem fog szeretni, nem azért hagyott el, mert utálja a rendetlenséget. Nem folytatom, tudod te magadtól is.

Azt hiszed, hogy az idő húzom, pedig nem. Kell a műtét előtt egy zuhany. Kérlek hozd ide a lavort, és fürdess meg. Ne haragudj, de rühellem a koszt. Nem várhatod el tőlem, hogy miután ledobtál a földre, magamon viseljem a rád száradt piszkot. Igen, előbb is eszembe juthatott volna, de nem törődtem vele. Rád koncentráltam, neked akarok jót, oké?

Nem tudom milyen szappant használtál, de nem egészséges a héjajnak. Elveszítem a rostjaimat, mindegy, túlélem. Foglalkozunk a te gondjaiddal. Menj, hozz egy jéggel teli tálat. Elfelejtettem mondani, hogy le kell hűteni a levált testrészed. Nincs még veszve, csak tedd bele. Esküszöm, ez egy festmény. Nem akarsz lefesteni így az orrodat? Híres lehetnél. Az újszerű látásmódodat nagyra becsülnék a kritikusok.

Vedd elő a varródobozt. Rendben, ülj le egy kicsit. Mondtam már, remegő kezekkel nem tudunk dolgozni. Szedd össze magad. Precíznek kell lenned, és pontosnak. Csak így tudod visszatenni a helyére. Miért nézel így rám? Akkorák a szemeid, mint egy kaméleonnak. Jaj, azt hitted, hogy én műtelek meg? Dehogy. Nincsenek kezeim, de elvégeztem az orvosit, amolyan féldoktor vagyok. Megint csapkods, idegesít, mikor ilyen vagy. Hagyd abba, megfájdul a fejem. Különb is, sietnünk kell. Elkéssel a randiról, nem hiányzik neked egy mérges exbarátnő, ugye?

Nagyon ügyes vagy. Így kell csinálni, még több határozott mozdulattal dolgozz. Hol van a telefonod? Levideózom. Bármelyik egyetemen lehetnél gyakorlati tananyag. Ez csodálatos, előrelépés az orvostudományban. Büszke vagyok rád. Menj, és vegyél fel egy inget. Ne csináld, hogy nincsen. Nem hiszlek el. Legalább vegyél fel egy normális pólót. Ne legyél egyszínű srác, sokkal jobb vagy ennél.

Szerinted borotválkozni nem kell? Rohanj vissza, és csináld. Jól látom, hogy az egy lyukas zokni? Látszik, hogy nincs senki a háznál, aki gondoskodik rólad. Ha nő lennék, biztos, hogy nem tudnád elviselni. A menekülés a volt barátnőd részéről tényleg nem volt jó döntés, hiszen most is azon agyalsz, hogyan szerezhetnéd vissza. Ha igazán el akart volna hagyni, bele sem kezd a kapcsolatba. Elszúrta, mindig a nyakán fogsz csüngen, mint egy másik, haszontalan fej.

Pislogsz, és leesik az orrod. Lehet, hogy ez a baj. Ne pislogj, tedd gyorsan a jegek mellé. Késel kicsit, nem nagy dolog. Meg fogja érteni, hogy ez mindent elsöprő probléma. Ne törd össze a poharakat, vagy azt szeretnéd, hogy ezeket a szilánkokat taposva csókolózzatok? Minden vagy, de szadista nem. Szóval hagyd abba, vegyél mély levegőt. Összpontosíts. Csí, csakra, meg hasonló baromságok, tudod. Miért kell az asztalt felborítani? Idegbeteg vagy, kell neked egy pszichológus. Kevés vagyok már ehhez.

Miért pislogsz? Nem vetted észre, hogy mikor ezt csinálod, minden alkalommal leesik a kezéről egy szőr? Ne tedd, keress egy fogpiszkálót, és támaszd ki vele a szemed. Te sem akarhatod, hogy azt higgye a barátnőd, mikor meglátja a szőrt, hogy egy macskáé. Pontosan tudod, hogy allergiás rá. Nem nézné jó szemmel, ugye?

Itt bámulsz rám meggyipiros fejjel, miközben a keziddel tartasz. Vehetném fenyegetésnek is, de nem teszem. Nyugodt maradok, nem húzom fel magam. Őszinte leszek. Nem tudom, hogy mire számítottál. Nézz meg alaposabban. Én csak egy jólfészült, érett ananász vagyok. Még ha minden órán ott ültem is a barátnőddel az egyetemen, akkor sem vagyok több.

Nem hiszem, hogy nem tudod, ebbe a gumicsizmába nem férek bele. Nem mersz kétévágni, igaz? Szánalmas vagy, és unalmas. Örülök, hogy nem sikerült a randid. Azért egy sebésszel nézsd meg az orrod. Hozzátok rendbe, mert így, barátom... nem viszed semmi-re. Egyet meg kell hagyni, ügyes vagy. Beletuszkoltál. Letesz a földre, na és? Belém rúgysz, mint egy labdába. Most már értem, hogy mit szeretnél. Repülsz. Élvezem, hogy ez a gumicsizma a szakfanderem. Elképzelem, hogy már az űr legmélyén járok, ott, ahol már semmi nincs, csak csend meg égett szag. Nem gondolok a valóságra, hogy a szomszéd trágája mellett fekszem.

ementáli

Tamás dudál, azt hiszi, ettől előbb elindulnak. Anna reszeli a körmét, sóhajtozik. Rómába indulnának nyaralni. Kiszáll, próbálja megszabadítani az utat. Hagyom, hogy próbálkozzon. Néhol szurkolok neki, hogy ne így legyen, ne ragadjon belém. Nincs kedvem gyilkosnak lenni, undorodnék a halott testétől. Édes, ahogy itt ugrál, meg a levegőt püföli. Szegény Tamás. Nem tudja, hogy mi vár rá.

Több hónappal ezelőtt a szupermarket tejtermékei között ültem. Utáltam nézni, hogy körülöttem elfogynak a sajtok, hogy őket hazaviszik az emberek. Órákig egyedül voltam, még az eladók sem foglalkoztak velem. Nem toporzékoltam. Tűrtem a csend nehéz lélegzetvételeit. Hittem benne, hogy egyszer engem is elvisznek magukkal.

Abban a műanyag neonfényben határoztam el. Író leszek, nem érdekel, hogy mit gondolnak az emberek. Egy sajtoknak nincs keze, nincsenek gondolatai, nincs agya. Ekkora hülyeséget is csak ők tudnak kitalálni. Szerinted most mivel írok?

Egyébként apámnak mindig igaza volt. Ő mondta, mielőtt eladott, hogy lehetek bárki, csak ne legyenek korlátjaim, mert akkor nem jutok semmire. Mi van, ha én más akarok lenni? Kéne egy műtét. Átoperálhatnának bármivé. Lehetnék akár hold is, az elég könnyű lenne a sebésznek. Nem tudtam menekülni a gondolattól, mi vagyok. Rendeltetésem van, feladatam. Nem tudnak megváltoztatni.

Tetszeni akartam az embereknek, mindent megtettem, hogy egyben maradjak, ne romoljak meg. Arrébb csúsztam, hogy a kezükbe vegyenek, és véletlen engem tegyenek a koszarukba, de nem jártam sikerrel. Mindig észrevették, és visszaraktak a polcra. Többé nem akartam megfelelni senkinek. Majd csak lesz valaki, aki engem szeret.

Bámul. Felém nyújtja a kezét. Megfog. Egy kosárban ülök. Rám pakolja a tejet, szalámit, kenyeret. Nem vagyok tévedés. Az eladó beolvassa a vonalkódom, csípig a szkanner. Kifizet. Táskába tesz. Nem látom, hogy hova megyünk. A busz összerázza a gyomromat, remélem, nem romlok meg.

A konyhájuk szép. Hamar a hűtőbe kerültem, hidegebb volt, fáztam. Próbáltam jártatni a szám, hogy ne fagyjak meg. A brokkolik nem szeretnek csevegni, a kefirek nem tudnak. Nem gondoltam volna, hogy pont egy kefir nem tud megszólalni. Magányos szerzetesek. A sör artikulatlanul beszélt. A húsokkal tudtam csak csevegni. Kifejtették a nézteiket, gyűlölik, ha megrágnák őket. Nem értik, hogy miért szükséges a fogaikat erre használni. Miért nem lehet gyöngyosor a szájukban? Ha nem használnák őket, nem romlanának el, könnyebb lenne a húsoknak is, mert egyben maradnának. Nem kéne gyomrokban keresniük önmagukat.

Nem értem a paradicsomokat. Hiába szólítgatom őket, nem figyelnek. Csak egymással foglalkoznak, kiszorítanak a körből. Úgy elmondanám az egyiknek, milyen szép, hogy belé tudnék szeretni. Vigyen magával, szökjünk meg messzire. Oda tudom adni magam egészen. Pedig jó páros lennénk, az asztalon is nagyon jól nézünk ki, még ha nem is tesznek egymás mellé. De hiába mondanám el, csak pislogna azokkal a gyönyörű zöld szemével. Éretlen.

Készültem a vacsorára. Beszölt nekem a bor, minek szépítgetem itt magam, csak pót-lék vagyok, mellékszereplő. Milyen kifinomult stílusban, kipirult arccal közölte ezt velem. Igaza van, de nem sajnálom. Mellékszereplőnek jobb lenni, mint egyáltalán nem szerepelni. Izgatott voltam, nem akartam, hogy ne érezzenek finomnak. Minden rendben lesz, ne aggódj annyit, szólt hozzám egy tej. Mindig is irigyeltem, hogy milyen nyugodt természetűek. Nem izgatná még az sem, hogy megromlott. Mindegy neki, hogy tejként kezelik, vagy aludttejként.

Asztalra tesznek, és hozzálátnak a vacsorához. Arról beszélgetnek, hogy a tacsó már megint megevett valamit, amitől véres a széklete. Sosem kedveltem a kutyákat, mindig attól félttem, hogy megesznek. Nem akartam a vacsorájuk lenni, nemesebb vagyok ennél. A bor tényleg főszerepet játszik. Mi csak köretek vagyunk, egy összetevő a szendvicsemben. Mielőtt belém harapna, a barátnője kiabálni kezd. Miért vett megint ementálit, nagyon jól tudja, hogy utálja. Még a szagától is rosszul van. Anna feláll, elment az étvágya. Becsapja a hálószobaajtót. Tamás kivieszi a szendviczből a sajtot, az asztalon hagyja. Készít egy rántottát, hogy a barátnője ne feküdjön le üres gyomorral. A bor elfogy, de Tamás nem dülögél. Még józan.

Nagyon mérges lettem. Nem tehetik meg velem, hogy az asztalon hagynak. Hát nekik ennyit számít egy sajt? Nem érdekel titeket, hogy megromolhatok? Érzem, hogy olvadni kezdek. Lefolyok az asztalon. A nyitott ablakon kijutok, a város határáig nyúlok, körbeölelem, mint egy plüssmackót. Nem engedem ki az embereket addig, míg nem kapnak büntetést.

Legközelebb majd odafigyelsz, nem hagyod kint a sajtot az asztalon, mert reggelre megromlik. Hűtőben kell tárolni. Nem olvastad el a címkét sem? Felelőtlen vagy. Tudnod kellene, hogy kényesek vagyunk. Így tudunk egészségesek lenni, figyelem nélkül nem megy. Én különlegesebb vagyok, mint gondoltad. Még nem halok meg. Még ideges vagyok. Van valahol egy orvos? Hagytál volna a boltban, mindketten jobban járunk. Így meg az egész város napját elcseszted. Gratulálok, Tamás, minden elismerésem a tied.

Még visszazállhattok, még menekülhettek a barátnőddel együtt. Még elértek egy repülőt. Sajnálom, hogy nem tudok helyettetek cselekedni. Máshogy alakult volna, senki sem ragadt volna belém. Szóval hiába dudálsz. A rendőrök megérkeztek érted. Olyan fejet vágasz, mint az állatkertből szabadult állat, akit újra elfognak. Nem kéne így haldokolnom. Most már nagyon kéne egy orvos.

A rendőr vakarja a fejét. Ki tudja, mit fog tenni. A helyében fogdába vinném őket, többet nem bánhatnak el így egy ementálival. Várom. Vajon ki harap belém először? ■ ■ ■

Oláh Péter (1999) a Károli Gáspár Református Egyetem magyar szakos hallgatója, szövegeit többek között a KULTer, az Irodalmi Szemle Online, a Tiszatáj Online, a kolozsvári Helikon, a Pannon Tükör, az Új Forrás, a Prae közölte. Első kötete a FISZ-nél jelenik meg, *A delfinek nem alszanak* címmel.

Változatok tehetségre

Vallomás és emlékezés

Tavaly, 2020 februárban kezdtem – kezdtünk – dolgozni Balla Árpád Zoltán székelyudvarhelyi fotográfus élet- és pályarajzán. Árpád a nemzedéktársam, két évvel idősebb nálam, ami ebben az életkorban már nem jelentős különbség. 2015-ben találkoztam vele először, egy kiállítás megnyitóján, ezt aztán sok találkozás és egyre személyesebbé váló beszélgetések követték. Érdekesnek találtam fotós látásmódját, azt, hogy ellentétben sok pályatársával, nem a pillanatot igyekszik megragadni, nem is a zsánerek érdeklík, hanem érzelmi nyomatékokat visz bele a megörökítendő tájba, tárgyba.

Felkeltette érdeklődésemet az életútja is, azon belül a tehetség megőrzésének, továbbfejlesztésének, elvesztegetésének dilemmái. Fiatalkorában Árpád szenvedélyesen fotózott. Nyilvánvalóan tehetséges volt, erről tanúskodnak a korai képek. Mégsem tudta tehetségét kibontakoztatni: szülei kívánságára olyan szakmát tanult, amelyet nem szeretett, olyan munkát végzett, amelynek nem látta értelmét, aztán családot alapított, aztán, 1990 után vállalkozó lett. Addigra már rég abbahagyta a fotózást. Aztán, a 2008-as válság után az ő élete is válságba jutott, üzletileg is, családirag is. Aztán – ez volt számomra érdekes – kapott egy külső impulzust, és újra elkezdett fotózni. Elsajátította a legújabb technikákat, és egyre több leleménnyel, egyre magabiztosabban használta ki a bennük rejlő lehetőségeket. Nem kopott el, nem szürkült el, mint annyi sokan; fiatalkori alkotói energiája negyed évszázadnyi szünetelés alatt nem sorvadt el: megőrződött, sőt fel is gyülemlett.

2019 őszén felvetődött, hogy Árpád képeiből önállóan is megjelenhetne egy válogatás. Arra kért: ha ez a kötet megjelenhet, én írjam hozzá a szöveget. Életem során egyszer már szembejött velem egy fotós feladat: 1998-ban Ács Irén fénykép-gyűjteményéhez találtam ki egy narratív struktúrát. Ebből lett az *Árnyas fűtca*, amely viszont irodalmi fikció volt, olyannyira, hogy Ács Irén képanyaga ki is került a szövegből. Most azonban nem akartam fikciót írni: az volt a cél, hogy Árpád valóságos képi világa legyen jelen, az alkotó életrajzi személyével együtt. Kézenfekvő volt, hogy ő maga mesélje el az életét a saját szavaival, és az legyen benne a kötetben. Igen ám, de Árpád nem a szavak embere. Kérdezgetni kell, akkor megnyílik, de akkor is csak fokozatosan.

A közös munka úgy zajlott, hogy esténként felkerestem Árpádot és feleségét, Annamariát újbudai otthonukban. Hol kérdeztem, hol inkább hagytam Árpádot beszélni. Diktafont vagy más hangrögzítőt nem használtam, helyette jegyzeteltem. Aztán másnap délelőtt laptopba írtam legfrissebb jegyzeteimet, majd elküldtem Árpádnak, aki helyenként pontosította vagy kiegészítette. Saját kérdéseimet, közbevetéseimet kihagytam, ilyen módon folyamatos monológok jöttek létre.

Amikor a munkafolyamat lezárult, rájöttem, hogy féloldalas a kompozíció. Valami hiányzik belőle. Azaz valaki. Én magam. Úgy vettem észre: akkor lesz ez a szövegcsoporthoz íróilag hiteles, ha én is ott vagyok. Nem mint magánszemély, hanem mint egy észjárás hordozója, akit érdekelnek a tehetség belső ellentmondásai. Elhatároztam, hogy Árpád életút-stációihoz bevezetéseket írok, amolyan szubjektív esszéket. Így is történt. Sok minderről szó esik ezekben a szövegekben, például Hölderlin hatyúiról vagy a Feneketlen-tó feneketlenségéről, továbbá néhány olyan barátomról és nemzedéktársamról, akiknek egyszerre kellett küzdeniük tehetségük fejlődéséért és létjogosultságáért. Három miniportré olvasható az alábbiakban: az egyik Truong Đang Dung vietnami költőről és irodalomtudósról, a másik Christian Thanhäuser osztrák fametszőről és könyvkiadóról, a harmadik Kamondi Zoltán magyar filmrendezőről szól. Sorsuk, főleg Árpádé felől nézve, igen tanulságos.

Szerettem volna egy negyedik portrét is írni, méghozzá Kardos Tiborcról (az ő neve mellé nem illik semmilyen mesterség megjelölése, leginkább performer volt – Ruszt József tanítványa volt a kecskeméti színházban és környékén, aztán mégsem lett színházi ember, hanem a pesti bölcsészkarra és környékére járt), de nem vagyok képes rá. Egyrészt nem tudok eleget az amszterdami évekről (1984-ben emigrált, vagy ahogy akkor mondtuk, „disszidált”), és amit mégis tudok, az annyira szörnyű, hogy leírhatatlan; másrészt, ha megközelítőleg is hiteles portrét vázolnék róla, az olyan sötét lenne, hogy nem tudnám érzékeltetni régóta halott egykori barátom időnkénti csillogását, sőt ellenállhatatlan varázsát.

A fényképekkel kirakott életút címe *Tövises képsor*; ez utalás Árpád egyik fotósorozatára. A könyv előreláthatólag ősszel jelenik meg, a csíkszeredai Bookart Kiadónál.

VII. 12., vasárnap

Ma délelőtt kezembe akadt egy puha fedelű könyv, elsárgult lapokkal, fedőlapján égő gertyával, piros fejkendős lánnyal, és ezzel a felirattal: Morix Gicmon (azaz Móricz Zsigmond), Dúa tré mó coi (ez pedig olyasmit jelent, hogy „egy árva kislány igaz története”). Fella-pozom. „Binh minh trén tháo nguyen. Mát troi gay gát vá muón thuó moc giua trói vá dát nhu quá trúng non của con gá dán dón. Ánh sáng dó vá vãng ó at trán váo suóng mú xanh lúc binh minh.” Vagyis: „Hajnal a pusztán. A kemény és örök nap úgy ébred az ég és a föld színén, mint az idéetlen tyúk éretlen tojása. Vörös és sárga fények ömlenek át rajta, ropogva a hajnali kék ködbe.”

Az Árvácska vietnami fordítójának neve: Truong Đang Dung. Így ejtendő: Csong Dang Dzong. Negyvenöt évvel ezelőtt ismerkedtem meg vele, én gimnazista voltam, ő magyar szakos egyetemi hallgató. Árpáddal nagyjából egyidős, és valamilyen módon neki is meg kellett váltania magát. Ő a magyar nyelvben és kultúrában talált menedéket. Az *Árvácskát* az 1980-as évek elején fordította, amikor egy ösztöndíjjal ismét hosszabb időt töltött Pesten: Arany Jánosról szóló kandidátusi disszertációjához gyűjtött anyagot.

Lefordította Móricztól a *Hét krajcár* című híres novellát is, ebből azonban kellemetlensége támadt: ráfogták, hogy a fordítással arra akarja felhívni a figyelmet, hogy Hanoiban

hiánycikk a szappan. Megmenekült a legrosszabbtól („átnevelő-tábor” – ugye, sejtjük, mi volt az), de a regény vietnami kiadása így is elhúzódott: az *Árva kislány igaz története* végül 1987-ben jelent meg. Az *Árvácskában*, mint tudjuk, nem „fejezet” van, hanem „zsoltár”: ezt Dung a „thánh ca thú” kifejezéssel adta vissza, ami, felvilágosítása szerint, bajbajutottakért mondható buddhista szent éneket jelent.

Megyek a Bartók Béla úton, amely Horthy Miklós út volt annak idején, és amelynek kávéházaiban, kisvendéglőiben Litkei Erzsébet heteken át mesélte gyerekkora irtózatos történeteit Móricznak. Dung nem volt árva, mint Móricz Csibéje, viszont gyerekkorára rányomta bélyegét a nyomorúság és a háború. Mesélte, hogy éjszaka időnként elhallgattak a tücskök, és ez annak volt a jele, hogy közeledik a bombázó-kötelék. Mesélt egy amerikai pilótáról, aki a kigyulladt repülőgépből ejtőernyővel kiugrott, a falubeliek pedig célba lőttek rá. Neki is fegyvert adtak a kezébe, ő is lőtt az ereszkedő emberi testre. Fialat szőke férfi volt, ő pedig kedvesnek látta az arcát, amikor élettelenül földet ért. Gyerekként nem is értette: hogyan láthatja kedvesnek azt, aki ellenség?

Mesélte, hogy egyszer a falut elmosta a víztározó, amikor az ellenség szétbombázta a gátat. Mesélte, hogy az óvóhelyen az anyja háttal ült a bejáratnak, mert azt remélte: így a repesztől a testével meg tudja védeni a kislányát, Dung húgát. Mesélte, hogy gyerekkorában szobrász akart lenni, agyagból formázott bivalyt és tigris. A tanító rajtakapta és megverte, majd arra kényszerítette, hogy a többi gyerek előtt tapossa szét az állatfigurákat. Ez egy olyan tanító volt, aki nem tanított, hanem a mezőgazdasági munkát felügyelte, Dung pedig, a tanító megítélése szerint, az agyagállatok létesítésével szabotálta a rizs betakarítását.

Tizennyolc éves korában elküldték Moszkvába filmrendezést tanulni, majd közölték vele, hogy tovább kell utaznia Budapestre, ahol magyar nyelvvel és irodalommal kell foglalkoznia. Így aztán költő, műfordító és irodalomtudós lett belőle. A világirodalmat magyarul olvasta, Baudelaire úgy lett a kedvenc költője, hogy a Szabó Lőrinc, Tóth Árpád és Babits Mihály által írt versszakokat és rímeket szerette meg, és magyarul olvasta a gondolkodók műveit is, Platónról Tocqueville-ig, Cioranról Heideggerig.

Ha séta közben építkezést látott, kavicsshalommal és betonkeverővel, így szólt: „Rend van az országban, gazdagodik a nép.” Ha a postai borítékban érkező, kartonpapír vastagságú (állagában égett bicikligumira emlékeztető) szárított polipot a gázláng fölött pirította, nem mulasztotta el megjegyezni: „Lakmározzunk az éhezők nevében is.” Amikor megtakarított ösztöndíjából, befektetési céllal vásárolt egy motorkerékpárt (azzal kívánta megalapozni otthoni egzisztenciáját), és azt helyhiány miatt egy közös ismerősüknél tárolta, időnként meglátogatta a hasznos jószágot, letörölgette, cirógatta, beszélt hozzá. Azt is mondta, hogy tetszik neki a kálvinizmus, mert ő is úgy látja, hogy az embernek ott kell helyállnia, ahová helyezte az Isten vagy a Sors.

Kollektivista kultúrában nőtt fel, de a magyar közegben individualista lett. A látszatát is kerülte a lázadásnak, de minden feltűnés nélkül megteremtette belső szabadságát. Két egyidős férfi, Árpád és Dung: sohasem találkoztak, nem is hallottak egymásról, de az én lelki szemeim előtt egymás mellett állnak.

Majdnem elfelejtettem, pedig ide tartozik: Dung nemcsak Móriczot fordított, hanem József Attilát is. Úgy veszem észre, hatott is rá J. A. költészete. És ha már itt tartunk: kiváló költő, a versolvasóknak szívből ajánlom a költeményeit, amelyek Háy János átültetésében olvashatók magyarul.

VII. 13., hétfő

Aznap két fontos telefonbeszélgetésem volt. Perczel Enikő dramaturg arról tudósított, hogy a székesfehérvári Vörösmarty Színház újakezdi *Az ember tragédiája 2.0* című dráma próbáit. Tavasszal volt egy képernyős olvasópróba, de aztán mindenki belátta, hogy színpadi jelenlét nélkül nem fog összeállni a produkció. A színház négy rendezője még évekkal ez-

előtt elhatározta, hogy színpadra állítják Madách remekművének legújabb kori folytatását, és felkért négy szerzőt, köztük engem is, hogy írjanak egy-egy jelenetet. Az áprilisban esedékes próbafolyamatot elkaszált a járvány első hulláma, de július közepén azt remélhetjük, hogy augusztusban folytathatjuk a közös munkát.

Beszéltem továbbá Christian Thanhäuserrel, aki elmondta, hogy április óta növényeket rajzol, vagy a Böhmerwald tisztásain, vagy a Duna árterében, és most már jókora gyűjteménye van. Christian is nemzedéktárs, egy évvel idősebb Árpádnál. Grafikus, tipográfus, könyvkiadó. Ugyanúgy hívják, mint a középkori lovagköltőt, aki aztán Wagner-hőssé avanszált, csak egy kicsit másképpen írja a nevét (amely fenyőre vagy fenyvesre utal). A művésszé válásért keményen meg kellett harcolnia, mint Árpádnak, sokáig úszott az árral szemben, mint Árpád, és ő sem szakított a környezetével. Pedig sok szempontból könyvebb lett volna az élete, ha megteszi, és – ha már saját kezébe vette a sorsát – elköltözik, lehetőleg jó messzire.

A Thanhäuserek sok emberöltő óta élnek egy Linztől nyugatra eső, Duna-parti kisvárosban, Ottensheimben. Apja, nagyapja, dédapja kereskedő volt, jól menő üzletet vittek a városka közepén. Őt is beírták a linzi kereskedelmi iskolába, de ő nem a felmenői foglalkozását akarta művelni (noha a gyakorlati érzéke és a józansága meglelt volna hozzá), ő rajzolni akart.

Neki már fiatalkorában voltak segítői és bátorítói: írók, könyvdizájnerek, antikváriusok, művészek. Név szerint említendő Hans Carl Artmann (1921–2001), aki fiatalkoromban rám is nagy hatással volt. Összes hozzáférhető művét elolvastam, néhányat le is fordítottam. Artmann létfontosságú támasza volt Christiannak, elsősorban azzal, hogy hitt a tehetségében. Christian viszont már egészen fiatalon felolvasásokat szervezett neki. Ismeretlenül meghívta, ebből aztán ismeretség, majd barátság lett. Később kiadta és illusztrálta a műveit.

A másik legfontosabb segítő a felesége és gyerekei anyja, Irmgard volt, aki akkor is eltökélten mellette állt, amikor a család és a kisváros közvéleménye Christian ellen fordult. Christian ugyanis az 1980-as évek végén, első gyereke születésével nagyjából egyidőben, úgy döntött, hogy nem veszi át a családi üzletet, egyszersmind megalapította ma is működő könyvkiadóját, az Edition Thanhäusert. A család és a közvélemény ezt – hadd fogalmazzak óvatosan – hibás döntésnek tartotta, és erkölcsileg is elítélte. Az édesapa el volt keseredve: egy bérlőnek kellett kiadnia a szívének olyannyira kedves boltot, élete értelmét és célját ahelyett, hogy a fiára bízhatta volna.

Christian ekkoriban országúton töltötte ideje nagy részét, ahogyan Árpád is, és sorra felkereste az ausztriai nyomdákat, ahogyan Árpád az üveg- és porcelángyárakat látogatta. A nyomdák ekkor tértek át a számítógépes szedésre, és kidobálták régi betűkészleteiket. Ezeket vásárolta össze Christian. Beszerzett és felújított néhány kézisajtót is. Kitanulta a könyvkötészetet. Kedvence a „japánkötés”. Mutatta, hogyan kell csinálni: a gerinctől egy ujjnyira négy lyukat fúrt, és azokon oda-vissza átbújtatott egy selyemfonalat. Saját kezűleg szedett, saját fametszeteivel illusztrált bibliofil könyveket adott ki nyolcvan-száz példányban. Utóbb, amikor már nemcsak becses ritkaságokat adott ki, áttért a linószedésre. Egy másik kisvárosban, a cseh határ közelében van egy nyomda, ahol – egyedülként Ausztriában – még működik a linószedés. Megvan még a régi nyomdagép, és megvan az öreg gépmester, aki ért hozzá.

Christian nemcsak a grafikában mester, hanem az utolsó mohikánok felkutatásában is.

Mesterember módjára leleményes művész. Gyűjtőszennvedélye nemcsak betűkészletekre és rovarokra, hanem grafikusai és technikai furfangokra is irányul. Folyamatosan kísérletezik: melyik fafajtából milyen nyomódúc készül. Többnyire körte- és nyárfával dolgozik, de próbálkozott ő már Duna-parti uszadékdeszkával, parkettlécével és letört fűzfaág körszeletével is. Egy időben óriási méretű metszeteket készített, óriási dúcraól. Hogy a többméteres dúcokat ő maga ácsolhassa össze, beletanult az asztalosságba is. A nagyméretű dúcokhoz eleinte odaragadt a papír, és lehúzás közben gyakran elszakadt. Christian rájött, hogy zsiradékot kell keverni a festékbe. Különböző zsírokkal és faggyúkkal kísérletezett – sertés, liba, kecske, sőt, a mormotahajat is kipróbálta –, végül rájött, hogy legjobban a lózsír használható. Talált a passauai országút közelében egy lómészárszékot, onnan szerzi be a nagyméretű fametszetek nyomódúcainak síkosításához nélkülözhetetlen lózsírt.

Aztán, lassacskán kiderült, hogy Christiannak volt és van igaza. Hogy egy művészi pályát ugyanúgy meg lehet alapozni és tovább lehet fejleszteni, mint egy üzletet, csak tehetség, továbbá helyzet- és emberismeret kell hozzá. Meg lehet élni, három gyereket szépen fel lehet nevelni belőle. Christiant otthon csodabogárnak hitték, de a nagyvilágban (sőt, a tartomány fővárosában, Linzben is) nagyra becsült, jeles művészként tartották számon, sikereiről és hírnevéről pedig előbb-utóbb az ottensheimi közvélemény is tudomást kellett, hogy szerezzen.

Egyébként Ottensheimben is megváltozott az élet. A kisváros határában felépültek a plázák, a régi üzletek pedig tönkrementek vagy tengődnek. A dunai teherszállítás elveszítette jelentőségét, a régi iparágak (élelmiszer-feldolgozás, kerámia) megszűntek, megművelt földekből egyre kevesebb. (Ottensheim határában kezdődik az Eferdingi-medence, Felső-Ausztria legnagyobb termékeny területe.) A városka mindinkább a Duna-parti biciklistákból és a böhmerwaldi turistákból él. Azaz élt egészen tavalyig, mert idén a járvány elmosta az idegenforgalmat. Elmosta: ez a találó kifejezés. A főtér alatt, a parti sétányon áll egy régi ház, amelynek sarkán vonások mutatják a nagyobb áradások szintjét. Némelyikük ijeszítően magas. A víz mellett olykor tűz is előfordul: láttam fényképeket az 1899-ben porig égett utcákról. A Böhmerwald tövében az ilyesféle csapások sorába illeszkedik a járvány is. A helybeliek tudják: el kell szenvedni, menteni kell a menthetőt, aztán megy tovább az élet. Christianra is jellemző ez a mentalitás: elszenvedte és túlélte a helyi közvéleményt, miközben megvalósította terveit. Állta a sarat, és (ami pedig kézenfekvő lett volna) nem menekült el, nem települt át sem Linzbe, sem Bécsbe, sem Berlinbe. Ma már ő Ottensheim büszkesége.

IX. 15., kedd

Árpád a múltkor emlegette Nyikita Mihalkovot. Én is szerettem korai filmjeit, a *Gépzongorát* és az *Oblomovot*. A későbbiek már nem annyira. A még későbbiek nem is láttam. Addigra már elment a kedvem Mihalkovtól, különböző közéleti megnyilvánulásai miatt. Mihalkov egyik filmes nemzedéktársa Szabó István. Az ő korai filmjeit is kedveltem, aztán tőle is elment a kedvem. Ő is lejáratta magát a közéletben; fölösleges elmondanom, hogyan és miért, könnyen utánanézhetsz, aki esetleg nem tudja. Különben sem ezért neheztelek rá, hanem egy viszonylag rövid, talán harminc vagy negyven percig tartó jelenet miatt, amely 1988 kora tavaszán zajlott, az Objektív Filmstúdió Lumumba utcai irodájában. Négy személy volt jelen: Szabó István, Kamondi Zoltán, egy fiatal lány – talán a stúdió művészeti titkárnője, nevezzük Andreának –, valamint M. L.

Szabót aligha kell bemutatnom. Akkortájt volt alkotói ereje teljében, tekintélye és dicsősége csúcán. Már nem emlékszem, hogy formálisan milyen pozíciót töltött be a stúdióban, de nagyrészt rajta múlt, hogy a stúdió támogatja-e a benyújtott filmtervet vagy sem.

Kamondi velem egyidős volt; néhány rövid vizsgafilmen kívül még nem kapott forgatásra lehetőséget, és nagyon sok filmterve volt. Első nagyfilmes forgatókönyvének megvalósításáért küzdött; előrebocsátom, reménytelenül. A forgatókönyvet én írtam, és azért kaptunk audienciát Szabótól, hogy legyen esélyünk meggyőzni: álljon mellénk.

Nehéz ma már felidézni, fiatalkoromban mennyire felnéztem Szabóra, nemcsak tehetségéért, hanem humanizmusa és erkölcsi integritása miatt is. Ezért is éreztem a Lumumba (ma ismét Róna) utcai beszélgetést különösen kiábrándítósnak.

Szabó mindjárt az elején kijelentette: szó sem lehet róla, hogy a stúdió támogassa a filmtervet. A forgatókönyv nem egyszerűen rossz, hanem alapvetően el van hibázva, morálisan elfogadhatatlan. Már csak azért sem készülhet film belőle, mert azzal a stúdió a fiatal nemzedék nihilizmusát bátorítaná.

Ha ezek után ajtót mutatott volna, rendben is lett volna minden. De ő nem elégedett meg ennyivel. Tett egy utalást – nyomdafestéket nem tűrő szavakkal – Kamondi idős aszszonyok iránti beteges vonzalmára, amely, megítélése szerint, jól tettenérhető a *Kiki és a hí-*

mek című vizsgafilmben, amely egy Kosztolányi-adaptáció volt, és amelynek képsorain a címszereplő (Törőcsik Mari) gimnazista fiúkkal udvaroltat magának, a férj (Gelley Kornél) asszisztálása mellett.

Ezt követően behívta az imént említett Andreát. Ráparancsolt, hogy üljön fel az íróasztalra. Így Andrea csinos arca a magasba emelkedett, mint Szabó István testet öltött fölöttes Énje. Rövid szoknyás, füstszínű harisnyás combjai viszont szemmagasságba kerültek. A világhírű filmrendező azt a kérdést intézte Andreához: ha kapna egy olyan forgatókönyvet, amelynek lapjain szemeteskukában turkáló, alkoholmámorban fetregő, kemény drogoktól puhult agyú, embernek látszó véglények pusztítják magukat, és néha úgy tesznek, mintha szeretnék egymást, de ez persze hazugság és színlelés, akkor vajon Andrea adna-e pénzt ennek leforgatására? Andrea jóérzésű, rendes lány lehetett. Zavarban volt, szégyellte magát. Végül így felelt: attól függ, milyen művészi színvonalat képvisel az a hazugság és színlelés. Az Objektív ura megdicsérte: „Tűpontos válasz, Andrea! A színvonal! Ezen múlik a lényeg!” Ma is fülemben cseng a „tűpontos” szó, mert elhangzásakor éles fájdalmat éreztem a bordáim között. Mintha megszúrtak volna egy tűvel. Pedig nem szúrt meg senki. Legalábbis tűvel nem.

Csak a teljesség kedvéért mondom: a filmterv egyik szereplője sem turkált szemeteskukában, drogot sem fogyasztott. Valamit dadogtam a radikális szemléletmódról, továbbá arról, hogy hasonló szemlélettel Godard és Makavejev milyen remekműveket hozott létre. Ez a kijelentés nem volt egészen korrekt: Godard filmjeit láttam, de Makavejev munkáit akkor még nem, csupán mendemondákat hallottam *Az organizmus misztériumáról* és a *Sweet Movie*ről. Szavaim így is megtették hatásukat: Szabó elsápadt, összeszorította a száját, és haragtól eltorzult arccal sziszegte: „Ezek teszik tönkre a filmművészetet! Beleszarnak a néző arcába! Ti is ezt akarjátok csinálni, de mi nem engedjük!” Nem kellett kérdeznem, ki áll a többes első személy mögött, mind a négy jelenlevő tudta.

Kamondi alkotói pályája jó példa a magabiztosság és a belső bizonytalanság együttlétére. Jelentős tehetség volt, de képességeit csak fel-felmutatta, kihasználni nem igazán tudta őket. Volt egy másik ötletünk, annak a forgatókönyvét is én írtam. Arra Zolinak sikerült a televíziótól pénzt szereznie, és elkezdhette a forgatást. Aztán elapadt a pénz, félbemaradt a munka. Zoli az elkészült muszterekből összevágott egy háromnegyed órás művet, ami egy normál nagyfilmnek éppen a fele. *Tudatalatti megálló* címmel vetítették néhányszor. Valahol most is megvan, hacsak el nem kallódott a kópia.

Aztán elváltak útjaink. Huszonöt éven át nézőként követtem Zoli munkásságát. Az 1990-es években sok színházi rendezése volt; leleményesen integrálta a filmes eszközöket a színpadi mechanizmusba. A rendszerváltás után leforgatta első nagyfilmjét, az ezredforduló körül két másikat, néhány évvel később egy harmadikat, ez összesen négy.

Nem örültem neki, hogy indulatos újságcikkben állt ki Szabó István mellett, amikor lelepleződött a nagy ember ügynökmúltja. Zoli az egész filmszakma nevében kikérte magának, hogy a mestert, aki soron következő filmbemutatójára készül, holmi idejétmúlt semmiségekkel vegzálják. Én erről mást gondoltam és gondolok. Mégpedig azt, hogy a mégannyira idejétmúlt semmiségekkel – ha ugyan semmiségek, és ha idejüket múlták – igenis számot kell vetni. Lehet, hogy Zoli elfelejtette, de én emlékezetben tartottam és tartom, hogy annak idején Szabó István – éppen ő! – oktatott ki minket humanista erkölcsből.

Aztán 2013-ban ismét összehozott minket a munka. Zoli megkeresett azzal, hogy szeretné megfilmesíteni az egyik novellámat. Megírnám-e a forgatókönyvet? Megírtam. Aztán írtam egy másik változatot. Harmadikat. Negyediket.

Hónapokig jártam Zolihoz, aki a Remete-hegy alján lakott egy még el nem készült, de már romos házban. Az egyik ajtóra egy név volt kiírva, egy híres színészné neve, pedig a híres színészné már évek óta nem lakott, nem is járt abban az épületben. Az ablakból látszott a kiscelli romtemplom, látszottak a hajógyári sziget fölött köröző egerészölyvek, nyári délutánokon a közeledő zivatarcellák.

Megírtam az ötödik változatot. A hatodikat. Törtük a fejünket: hogyan lett Pócs Gáborból mozdonyvezető? Vajon Pócsné (az egyik főszereplő) és Marcsi (a másik) mikor tegeződnek össze?

Zolinak nem volt pénze rezsire; az elektromos áram a villanyórát kikerülve jutott be a házba. Rettegott, hogy ellenőrzés jön, és lebukik. Ismeretlen személyeknek nem nyitott ajtót. Nem volt jogosítványa, mert elvették, viszont olyan helyen lakott, hogy autó nélkül nem tudott volna kimozdulni hazulról. Ezért a kertek alatt, poros mellékutcákon vezetett, és hol attól félt, hogy megállítja egy járőr, hol pedig attól, hogy az agyonstrapált kocsit felmondja a szolgáltatást, és ő nem tudja kifizetni az alkatrészcsereit.

Nem mesélem a részleteket, nem akarok hosszabb lenni a kelleténél. Eltelt egy év. Eltelt még egy év. Már nem én voltam a tényleges forgatókönyvíró, az újabb változatokat már a „fejlesztő bizottság” által delegált személyek írták. De azért továbbra is feljártam Zolihoz, és mérlegeltük a cselekmény fordulóit.

Egy alkatilag hedonista, ugyanakkor elbizonytalanodott és megtört ember ült a Kiscellre néző ablaknál, aki már hosszú ideje nem forgathatott, színházban sem rendezett, jövedelem híján máról holnapra élt, és úgy sejtette, hogy ebből a filmből soha nem lesz semmi. Ahogyan előző terveiből sem lett.

Aztán – teljesen váratlanul – jött a hír: megvan a pénz, kezdődhet a forgatás. Zoli pedig forgatott. A casting volt az egyik erőssége: most is nagyszerű színésznőket és színészeket válogatott össze, akik ráadásul erősítették egymást a jelenetekben. A másik erős oldala a helyszíneresés volt; ez is megmutatkozik a filmben.

A film tudniillik elkészült. Az lett a címe: *Halj már meg!* Létrejött egy véglegesnek tekinthető, készre vágott változat. Jó hangulatú szakmai vetítések voltak, több is. A jelenlevők, Zolival együtt, azt mérlegelték, melyik fesztiválra mikor kell benevezni a filmet.

Tényleg jó lett a film, tanúsíthatom, Zolinak talán a legjobb munkája.

Mindenkinek minden tetszett a vetítéseken. Csak a film címe nem aratott osztatlan tetszést. Emlékszem, Koltai Lajos megkérdezte: nem lehetne más címet választani? *Halj már meg!* – ez egy kicsit baljósan hangzik. Nem is kicsit. Zoli azonban ragaszkodott ehhez a címhez. Hogy ő mindig is szeretett volna egy olyan filmet, amelynek felszólítás van a címében.

Hát jó. Akkor maradjon ez a cím.

Az utolsó szakmai vetítés után alig néhány nappal jött a hír: Zoli meghalt. Egy megbeszélésre várták, de nem jött. Pedig pontos szokott lenni. A mobiltelefonját nem vette fel. Odamentek hozzá a Remete-hegy oldalába, rátörték az ajtót. Ülő helyzetben találták, az asztalra borulva. Szívrohamot kapott, mint a filmben a mozdonyvezető.

Engedelmeskedett saját felszólításának. ■ ■ ■

■ **Márton László** (Budapest, 1959) író, műfordító és esszéista. Könyvei a Kalligramnál: *M. L., a gyilkos* (2012), *A mi kis köztársaságunk* (2014), *Faust I-II.* (műfordítás, 2015), *Hamis tanú* (2016), Walter von der Vogelweide: *Összes versei* (műfordítás, 2017), *Két obeliszk* (2018), *A Nibelung-ének* (műfordítás, 2020).

„A’ TEHETETLEN

Vörösmarty Mihály: *Zalán futása** KOR JÖTT EL”

Nem egységes az irodalomtörténeti megítélése Vörösmarty első nagy művének, a *Zalán futásának*. Mert megfigyelhető ugyan a mű korszakfordítónak minősítése is, de a szakirodalom szkeptikusabb része legföljebb irodalomtörténeti jelentőséget tulajdonít neki, s egy műfaji hagyomány – kicsit megkésett – megvalósítójának tekinti.¹ A honfoglalási eposz 18. századi tradíciója felől nézve² valóban elemi kérdések és kételyek merülhetnek föl a *Zalán futása* kapcsán. Beteljesítése-e ez az eposz egy hagyománynak vagy inkább radikális megtörése? Hiszen már a címadás, illetve az abban megnyilvánuló fókusz is sajátos döntés, ha a honfoglalási eposzt tekintjük célkitűzésnek: Vörösmarty ugyanis a vesztést emeli ki, s nem Árpádot, a honszerző vezért. Ez pedig akár a követett tradíciók szempontjából is jelentéssé lehet: ezzel a mű mintha a „vesztesek eposzá”-nak, Lucanus *Pharsaliájának* a hagyományát idézné fel – s alighanem igen fontos lenne, hogy a *Pharsaliát* mint a *Zalán futása* lehetséges előzményét egyszer számba vegye a kutatás.³ Ezt a lehetőséget azonban itt most csupán felviláncolom, s inkább azokra az elemekre kívánom felhívni a figyelmet, amelyek formabontónak látszanak ebben az eposzban. A *Zalán futásánál* ugyanis megfigyelhetők olyan megoldások is, amelyek idegenek atól az őstörténeti koncepciótól, amely a Vörösmartyt megelőző magyarországi eposzi tradícióban és az ennek az alapjául szolgáló történetírói hagyományban megfigyelhetők; ám ezek az elemek egészében alá vannak rendelve egy erős tematikus kötöttségnek, s így az egész eposz többé-kevésbé képes volt beteljesíteni azt

a várakozást, amely a reprezentatív honfoglalási eposzt környezte. Persze ezt a benyomást meg lehet fogalmazni más hangsúllyal is, s akkor már egészen mást jelent: a *Zalán futása* csak többé-kevésbé volt képes beteljesíteni a várakozást.⁴ Az eposz újabb értelmezői közül így látja ezt Gere Zsolt,⁵ Fried István pedig korábban egyenesen azt állította: Vörösmarty a nemzeti eposzt tekintve kudarcot vallott.⁶ A *Zalán futása* ugyanis nem felelt meg teljesen a nemzeti eposz kritériumainak – persze ezeket a kritériumokat egykorúan sem tudták normatív módon megfogalmazni, s utólag sem nagyon lehet egységes elvárásrendszerként elvonni az ide sorolható művekből. Ahogy ezt a legutóbb Csonki Árpád paradoxonként megfogalmazta: „Az őt [ti. Vörösmartyt és a *Zalán futását* – Sz. M.] megelőző Árpád-töredékek épp azért maradtak töredékek, mert a magyar mitológia hiánya, a mondai alapanyag töredezettsége miatt szerzőik belátták, hogy műveiket lehetetlen befejezni. Ebből a nézőpontból az, hogy Vörösmarty befejezte eposzát éppen nem betetőzésnek tűnik, hanem inkább normasértésnek.”⁷

Az eposzt éppen ezért érdemes azon erényei felől szemlélni, amelyek a szöveg poétikai újdonságát jelenthetik, s nem a hagyományos elemek kötelező fenntartásának iránya felől. Ezek közé tartozik a kettős hősközpont tipológiája, amely a honfoglalásra érkező magyarokat jellemzi – merthogy Zalán ellenében a magyaroknak nem egy vezérük van Árpád személyében, hanem a hősi funkciók megoszlanak közte és Ete kö-

* Részlet egy megjelenés előtt álló, Vörösmartyról szóló pályaképből.

zött. Ennek részben a honfoglalásra vonatkozó források sajátos szerkezetében rejlik a magyarázata: a magyar krónikahagyomány ugyanis nem tartalmazta Árpád feleségének a nevét.⁸ Pedig a kérdés kulcsfontosságú lett volna, hiszen feleség (és örökös) híján nem lehetett levezetni az Árpád-házat mint törvényes uralkodói dinasztiát Árpádtól. Ez a Vörösmarty számára is adottságként jelenlévő hiány nem ösztönözhetett arra, hogy Árpádot mint szerelmezt mutassa be az eposz – s a *Zalán futása* ebből kiindulva sajátos poétikai szerepet tudott kialakítani a hősköltés tipológiájából. Amíg Árpád vezérként tűnik föl (a krónikás hagyomány szellemében), addig a fiktív Ete lesz az, akit a szerelem konvulziói bántanak, s akinek személyes, érzelmileg is megalapozott feladata egy nő, Hajna megmentése – s akinek végsősoron az Árpádtól megteremtett haza benépesítése is a feladata lesz. Legalább szimbolikusan, hiszen a magányosnak mutakozó Árpádtól semmiféle gyermekáldás nem várható (ez élesen ellentétben áll egyébként Zalán ábrázolásával, aki valóságos hölgykoszorú körében, több feleség kíséretében menekül el az országból).⁹

Az eposz tündérvilága volt az a pont, amely miatt Arany János nem szerette a *Zalán futását*, hiszen számára a honfoglalási eposznak és a tündéreknek a közös szerepeltetését nem hitelesítette semmiféle néphagyomány.¹⁰ Vörösmartynál azonban nem figyelmességéről vagy önkényről van szó, hanem az ábrázolás kulcsmomentumáról. Toldy Ferenc számára, aki a hagyomány töredezettsége miatt inkább általános esztétikai elvekből fakadó, teremtő költői erő következményeként fogta föl a művet, a tündérvilág keleti eredetének bizonyítása után a kereszténység keleti eredetének állításával megoldottnak is vélte a választott tradíció szerzőségét: „Első szemre azt vélnéd, hogy a' költő a' középvilági Európának romantikájába tévedt-el. De, kérem, mellyik földrésze az a' máguszi kosmológia? az a bájoló tündér-világ? Nemde napkeleté; nem napkeleti e' a' keresztényen vallás is, nem az é ennek egész angyal-országa?”¹¹ Vörösmartynál azonban ennél többről van szó, s ezért nem csupán a tündérvilág jogosultságának az empátikus tudomásul vételére van szükség, hanem ennek poétikai jelentésére is érdemes felfigyelni. Az ember és tündér szerelme Vörösmarty évekig tovább görgetett témája lesz, gondoljunk csak a *Csongor és Tündére*. Itt azonban van egy külön jelentése is, hiszen itt nem a halhatatlanság és az időbe szorítottság konfliktusa lesz hangsúlyos. Ez éppen az erotikus ábrázolás lehetőségét szabadíthatja föl: ha egy szerelmespár egyik fele tündér (azaz nem ember), akkor a szerelmi vonzalom erotikus töltete is megjelenhet az irodalmi ábrázolásban. Vörösmartynak az ezzel a témával való küszködéséről leginkább az 1830-as évek, fantasztikusnak tekinthető művei tanúskodnak, mint például a *Szél úrfi*.¹² Ám már a *Zalán futásában* is van er-

re példa. Bors vitéznek és az őt a harctérről elcsábító tündérnek a kettősében a következő leírást olvashatjuk a lány képében megjelenő tündérről:

... 's földetlen gyenge leány lett. [...]
Balról által volt szögszín haja vetve előre,
Mellyet baljával pihegő mellének alatta
Tart vala, 's térdiglen befödé ágyéka' szemérmét.¹³

Az eposzban azonban nagy teret kap ennek a lehetséges kapcsolatnak egy másik változata is, amikor a tündér a férfi. A Délszaki Tündér és Hajna szerelme egy már befejezett, s csak a tündér számára eleven kapcsolat ábrázolása, mindazonáltal amikor a Bodrogban fürdő Hajnát meglesi a Tündér, ott is hasonlóan erotikus töltetű leírást olvashatunk a vízből kikelő, menekülő, meztelen lányról.

Melle földetlen még, csak félig van szövevényben
Szép emlői körül, azt is lebbenve kibontja
A' suhogó szellő, 's le-lehuzza, ha érheti, róla.¹⁴

Hajna számára azonban az egykori kapcsolat nem folytatható s nem újítható fel. A Tündérral való korábbi viszony egyszerre jelenti a térbeli távolságot (az őshaza világát mint közeget) és az időbelit (a gyermekkor, a felnövekedés előtti állapot emlékét).¹⁵ Hajna ugyanis így válaszol a tündérnek, amikor az ismét bevallja a szerelmét:

... Hogy érttem
Illy tova bujdosnál, szép tündér, szánlak; azon kor,
Mellyet imént mondal, játékunk, 's könnyü siralmad
Hátra maradt őseim' honnában, Volga vizén túl.
Itt fölserdültem, hidegek már énnekem a' te
Karjaid, és öleléseket is megtiltja szerelmem;¹⁶

A tündérség mibenlétéről – egyszerre csábító és elretentő jellegéről – Bors vitéz epizódja árulkodik: miután ő megsebzti a tündért, annak bosszúja iszonyú lesz, amely megrendíti a környező tájat, s Bors vitéz életét is örökre megváltoztatja. A Délszaki Tündér önfeláldozása képezi ennek az ellenpontját: a halhatatlan lény az öngyilkosságnak egy sajátos válfaját alkalmazza saját magára, hogy megmentse Hajnát. Az, hogy megakadályozza a világ normális működését, s késlelteti a hajnal eljövételét, legalább annyira végzetes és rettentő viselkedés, mint amelynek Bors vitéz lesz az elszennvedője, aki ettől kezdve örök időre be van zárva abba a tündéri másvilágba, ahonnan nem vezet út kifelé.¹⁷ Látványos tehát a tündérek világa nem bizonyul szépnek és vonzónak: inkább egy démonikus, emberellenes létezésről van szó, amely Hajna esetében nem is csábít az elfogadásra, sőt, egy hozzá méltó férfi, Ete szerelme vonzóbbnak számít, Bors vitéznek pedig kifejezetten a halállal lesz egyenértékű. Ez a vonás a későbbiekben még inkább felerősödik, gondoljunk a kiséposzok közül a *Tündérvölgyre*, ahol a tündér szerelme a halált je-

lenti, végső stádiumként pedig a tündértematika nagy betetőzésére, a *Csongor és Tündére*.¹⁸

A tündérvilág egyik fontos rekvizitumának tekinthető az a kürt, amelyet Lehel kapott gyermekkorában egy ősz tavi tündértől. A kürt tehát eredetileg tündérsíp volt, amely a természettel harmóniában működött és a természeti jelenségeket dicsőítette. Lehel azonban később, felnövekedvén harci játékokba fogott, s a tündérnek Lehel kérésére harci kürtté kellett alakítania a sípot: a természet állapota helyett a természettel ellentétes harci erényeket kellett zengenie:

'S kéré a' tündért, hogy változtassa keménynyé
Síjja' szelid hangját. Búsult; de nem állhata ellent
A' tündér, 's hadi kürtté lett a' gyenge dalú síp.
Harsány most, és rettenetes hangjával, az égi
Dörgésként zeng táborokon, 's vérharci mezőkön:
Szívet emel, majd szívet alá a' bajnok ajakról.¹⁹

Ez a legendaként elhangzó történet már a múltat képviseli: Lehel halála és a kürt utolsó felhangzása után hangzik el a történet a honfoglalás jelenidejében. A kürt az élet helyett immár a halált képviseli, de egykori megszólaltatója is sírba szállt, így nincs, aki meg tudná zendíteni. A betéttörténet jelezte változás ilyenformán a gyermekkorból a férfikorba, a természet ciklikus világából a gyilkolás egysíkú és mozdulatlan világába vezet, s egyúttal a tündérvilág leáldozásáról is tanúskodik. A tündérsíp motívuma a továbbiakban is felbukkan Vörösmarty világában: látni fogjuk, hogy milyen szerepet tölt majd be a *Délsziget* című kiséposzban.²⁰

A Hajnát megmentő Délszaki Tündérnek van egy megfelelője az emberi világban is, aki pedig saját halálával Etét váltja meg. Az Ármánytól kimondott átok ugyanis a honfoglalók legkényesebb pontját érinti: annak kellene meghalnia a győzelem érdekében, aki a leginkább akar élni.

A' ki leginkább vár, 's vágyódik boldog időre,
A' ki ez életet, és javait buzgóbban ohajtja,
Vesse ki minden ohajtását egyszerre szívéből,
Szánj magát neki harczában, és veszszen el: akkor
Megszünik ő, 's rohanó hadainkat nem viszi kárba!²¹

S mivel a magyarok komor és férfias világában egyedül Etének van reménye a házasságra és a boldogabb jövőre, ez az átok kifejezetten az ő számára jelenti végzetet, mégis ő vállalja magára esküvel az átok beteljesítését. S ezzel persze veszélyezteti a honfoglalás egyedüli értelmének tűnő, jövődőlő családalapítást, mert hisz ennek Etén és Hajnán kívül senki más lehetséges résztvevője nem lehet. Ezért is lesz fontos a szerelme halála miatt életunt Laborczán áldozata: ő is magára vállalja az átkot, s helyettesítő áldozatként lép Ete helyére. A halálra szánt férfi abban a pillanatban hal meg, amikor újra élni akar, meglátván Antipater harcosnak öltözött feleségét, akibe egy pillanat alatt beleszeret:

Még egyszer pillant a' hölgyre, 's levette halalos
Képzületét, örömet forral szín-csalta szívében.
Lelke lebeg kardján, kezeit vágyása vezérli.
Élni kívánna... Szegény! mikor élhete, veszni ohajtott,
Most már élni kíván; de bolond fogadása kiveszti.²²

Laborczán halálával lehetőségessé válik ugyan Ete és Hajna szerelme, viszont megkérdőjeleződik a túlélés értelme, hiszen a vágyott jövődőlő elérhetetlen lesz (legalábbis Laborczán számára). S a helyettesítő áldozat, éppúgy, mint a Délszaki Tündér esetében, nélkülözi mind a heroizmust, mind a közösségi tudomásul vételt, vagy akár csak a személyes hálát is. Ahogyan Hajna sem mutat részvétet a tündér iránt, Ete sem érez ilyesmit Laborczán miatt (mi több, nem is tud Laborczán sorsáról), a tündér áldozataról sem értesül, noha a Délszaki Tündér önfeláldozó cselekedete kell ahhoz, hogy az éjszaka meghosszabbítása révén Ete megmenthesse Hajnát a támadó pórseregtől.²³

A *Zalán futása* egyik legfontosabb mozzanata az időhöz való viszony ábrázolása: Szörényi László ezt a „forgó kerék” metaforájával fejezte ki, s avatta elemzésének központi kategóriájává.²⁴ Az idő szerepe egyrészt jelentheti az eltérően múlt időt is: erre egyetlen példa van, a hadszíntérről távozó Bors vitéz története, akinek a tündéri világban való jelenléte más ritmusú időben történik, s aztán majd teljesen le is válik a honfoglalás jelen idejéről, s így Bors örökre ott reked egy olyan térben és időben, ahonnan nincs visszaút. Az idő kezelésének hangsúlyosabb része azonban a jövő lehetőségeinek a fölsvillantása, amely szinkron módon egymás mellé tett állapotok egymást tükröző viszonyai révén valósul meg. A magyarok jövőjének lehetősége ilyenformán ellenfeleiknek az ábrázolásában mutatkozik meg. A legfontosabb párhuzamot a Zalán segítségére siető görögök párhuzama rajzolja ki: az eposz klasszikus tradíciójának a földidézése révén is, tehát műfajpoétikai jelleggel is így jelenik meg az eszménynek tekintett ősi görög dicsőség egyfelől, az elődökhöz méltatlan utókor másfelől. Az elkorcsosulás veszélye ily módon a történelem törvényszerűségeként, a honfoglaló magyarok kontrasztjaként s majdan következő jövőjeként láttatik. A szembeállítás a görög múlt és az eposz jelenideje között a következőképpen fogalmazódik meg, tömören felsvillantva az elkerülhetetlen sors irányát is:

Mert immár elmúla dicső korod, Epaminonda,
Miltiades, véres Marathonnak hőse, öröklő
Lelkek! Azon kor már elmúlt, melly híreteké volt;
Régi dicsőségtek' szikrája aluddogal, és vész.
Óh mert a' hosszú nyugalom' henyesége lerontja
A' nagy nemzeteket, 's a' sas' fia gyáva galamb lesz;²⁵

Máshol ez a következő tömör szembeállításban olvasható: „Most Marathon' mezején a' gyávák' nemze-

te tévelyg.”²⁶ S hogy ez nem csupán felsejülő, odaérhető párhuzam, azt a szöveg nyilvánvalóvá is teszi, az egyik görög harcosnak a magyarokhoz intézett szavaival: „Most gyengék hadaink: titeket teve a' sor erőssé.”²⁷

Éppen emiatt lesz jelentősége annak, hogy a görögök között is vannak olyan, erényes és bátor hősök, akik méltók a származásukra (ilyen például Schedios), ám ők sem tudhatják megfordítani az idő kerekét: személyes kiválóságuk nem képes újra nagyvá tenni a nemzetüket, csupán haláluk válik tragikusabbá (a görögök közül kiemelkedő Schedios saját embere öli meg véletlenül, s Ete siratja meg).²⁸

A másik, a nemzetre leselkedő veszély ennél lappangóbb romlás: a más népekkel való keveredés révén előálló erkölcsi vetemedés. Erre Zalán egy másik szövetségese a példa, a bolgárok. Ők ugyanis rokonságban állnak a magyarokkal, de a más népekkel, az „idegenek”-kel való összeházasodás megrontotta eredeti erkölcsüket.

'S a' nép, melly nyomokat kíséri, kevert faju bolgár:
Töre magyar; de vegyült szomszéd idegennel, azért is
Két nyelvűk, az erősb s győző magyarokra kajánok,
Hittelenek, bérért katonák más nemzet' urának,
Drága rokon vérben zsoldért gázolni nem átlók
És hadi zsákmányért, mellyért gyúl farkasi szívök.²⁹

Nem véletlen, hogy közülük már nem kerülnek ki személyes erkölcsük révén kimagasló harcosok, sőt, éppen morálisan elmarasztalható figurák jellemzik őket, mint amilyen például Viddin. S hogy a homályos származás az egyén szintjén is miképpen magyarázhatja az erkölcsileg kétszínű viselkedést, azt Csorna példázza,³⁰ akinek állandó eposzi jelzője a „fattyú”.

A harmadik veszély a cselekvénybe beépítve jelenik meg, s ugyan sikerül úrrá lenni rajta, de a fenyegettség oka ezzel nem szűnik meg: ez pedig az elfoglalt új haza őslakóinak az ellenséges érzülete a hódítók iránt. A „szürkankós” csoportot a II. énekben látítja fel Ármány, s a fellázadt pórokat, akik már a honfoglalók családjait veszélyeztetik, a IX. énekben veri le Ete (s ezzel a központi csatát jelentő alpári ütközethez méltó haditettet hajt végre, s így lehet valóban Árpád mellett a magyar sereg legnagyobb, központi hőse). Az ebben az ábrázolásban benne lévő baljós jövő Vörösmarty reakciója és historizált válasza saját kora pánszláv fenyegetésére, amelynek az életműben számos egyéb nyoma is van.³¹

A felemelkedő, illetve a leszálló, pusztulásra induló népek tömbjeinek a szembeállítására azért is lényeges, mert a küzdelem duális isten-panteonjában a látszólag a magyarok főisteneként meghatározható Hadúr is kétarcú, a könyörülettel egyáltalán nem jellemezhető transzcendens erő: a győzelemre képes, gyilkoló népeket pártolja, azokat, akik a tőle irányított történelem aktorai.³² Azaz nem tekinthető állandó és védelmező főistennek, s ha megszűnnek azok a harcias erények,

amelyek a honfoglaló magyarokat jellemzik, akkor véget érhet a transzcendens támogatás is. S ilyenformán nem a Hadúr ellenpontjaként működő Ármány az egyetlen, legyőzendő erő. Erre a kettős istenfelfogásra már Toldy is külön kitért az *Aesthetikai levelek*ben, s ő ezt a megoldást nem elsősorban valamiféle történeti rekonstrukció érdekében látta indokoltnak, hanem esztétikai és poétikai jelentőségét hangsúlyozta: „A' szitya-magyar nemzet' mythológiáját nem ismerjük, mert annak Európába jövele után az elhatalmazó kereszténység azt csak hamar elfojtotta – milly következesekkel a' nemzeti életre és poésisra? azt itt nem vizsgálom. A' költőnek tehát, ki a' históriából nem meríthete, szükséges volt, azt az emberiség' (humanitas Herderi) philosophiájából kifejtetni.”³³ Ezért lehet annyira baljóslatú a *Zalán futása* végéről visszagondolva az I. ének expozíciója, amely nem is a múzsáknak szóló invokációval kezdődik, hanem isteni támogató helyett a „réggi dicsőséget” szólítja meg. Hiszen itt az eposzban felidézett kor és a mű megírásának idejét szembeállítva, rögzítve van az utókor méltatlansága. Ahogyan a legújabb egyetemi tankönyv fogalmazott: „Zalánnak és birodalmának elsüllyedésében nem annyira Árpád és a honfoglaló magyarok ismerhetnek magukra, hanem az elbeszélés implikált (19. századi) olvasói.”³⁴ A *Zalán futása* bevezetésének legárgulakodóbb része így szól:

A' tehetetlen kor jött el, puhaságra serényebb
Gyermekek álltak elő az erősebb jámbor apáktól.³⁵

Azaz az egész, látomás-ként felidézett eseményt nem példaként mutatja fel az eposz, hanem visszahozhatatlan, egyszeri eseményként, amely után a romlás időszaka egyszer s mindenkorra lezárta a nagy tettek idejét. Ahogyan ezt néhány sorral lejjebb olvashatjuk:

Óh hát halljátok, ti hazának gyermeki! szómat,
Későn hangzik már; de magában hordja halálos
Harczok' fergetegét, 's hű a' haladékony időhöz.³⁶

Szörényi László nem véletlenül szentelt figyelmet a „haladékony” jelzőnek, amelyet hapax legomenonnak nevezett (alighanem joggal, mert azóta sem tudunk olyan adatról, amely ennek a szónak a felbukkanását rögzítette volna Vörösmartynál korábbról).³⁷ Ennek a különleges képzésű, speciális hangulatú szónak a konnotációi közé beletartozik a 'feltartóztathatatlan, mindig változó körülményekre forduló, sohasem állandó' jelentés is, s mint az 'idő' jelzője, magába sűríti az előbb vázolt, ciklikus korszakfelfogást is. Innen nézvést a *Zalán futása* látomásossága újabb dimenzióval bővíthet: mivel nem mindenki számára hozzáférhető a honfoglalás emléke, sőt, az utókor eleve a feledés állapotában van, kiemelt jelentősége van annak a költői szubjektumnak, amely mégiscsak képes megjeleníteni az egykor lefolyt, soha vissza nem térő eseményt. Még akkor is, ha az eposz világában

a szubjektív lírai kitérők szerepét Vörösmarty vissza-szorítja, s ezt a megnövelt lírai ént a leírások szuggesztivitásában kívánja feloldani. (Ugyanakkor viszont az eposz világában is jelenvalóvá teszi az emlékezés folyamatát, amikor a szereplők közül egy-egy költőnek tekinthető figura egy betéttörténet elmondásával idézi fel a korábbi mítoszi eseményeket, azaz az irodalmi szöveg megjelenítette emlékezés és az erről való elfeledkezés lehetősége már a honfoglalás időszakában is aktuális dilemmának bizonyul.) Ez az én-konstrukció azonban eleve az ossziáni költőmodell tipológiájához köti az eposzt, újabb termékeny feszültséget hozva létre: hiszen az ossziáni alapállásból eleve nem következik egy győztes csata leírása, Osszián mint költőelőd és tipológiai párhuzam eleve a vereség és végső felszámolás helyzetéből születő művet hitelesíti. Márpedig a győztes honfoglalásról egy ossziáni hangulatú elbeszélő költemény a vállalkozás végső kudarcát hordozza már kiindulásában is – s ezt poétikai jelzéseként már a mű expozíciójának sajátos megoldásai is világossá teszik az ezt dekódolni képes olvasó számára.

A honfoglalás nagy kérdése a női szerepek értelme ennek a sorsfordító eseménynek a közegében. Hiszen az eredendően férfias, harci erényeket igénylő csaták után a békés honteremtés, a házasság és a gyermekek felnevelése lehet a záloga a jövőnek. Vörösmarty néhány női sors felvillantásával képes érzékeltetni a történelemnek ezt az aspektusát is. A *Zalán futásában* központi helyen álló szerelem, az Ete és Hajna közti viszony ugyanis azáltal kapja meg a sajátos dimenzióit, hogy néhány más női sors is környezi. Ete és Hajna zárt, kizárólagos kapcsolatának az egyik ellenpontját a nők koszorújában megmutatkozó Zalán képezi, aki számos felesége ellenére nem bizonyul a jövő letéteményesének. Már nem képes a családalapításra, számára a nők csupán kellemes társaságot jelentenek. Hajna hivatása ennél sokkal nagyobb. Csakhogy az Etének való elkötelezettsége ellenére az igazi áldozatot érte az a Délszaki Tündér hozza meg, akit Hajna már nem szeret, s ezt el is mondja neki. A kölcsönös önfeláldozás példája ilyenformán egy másik ellenpontot teremt Hajna és Ete párosa mellett: ez pedig Antipaternek és feleségének a története. Mint láthatjuk, ez is a másik táborban kirajzolódó női sors: Hajna megmarad az egyetlen és tipikus női honfoglaló példájának. A görög Antipater felesége oly annyira ragaszkodik a férjéhez, hogy a háborúban sem akarja elhagyni, ezért inkább férjruhát ölt, s mellette indul a csatába. Szépsége így is elárulja őt, s ez lesz a veszte először az őt megpillantó Laborczánnak, akit megöl Antipater, de ez okozza majd magának a házaspárnak is halálát: az asszony kilétét fölfedező, s rá vágyakozó Csorna orvul öli meg Antipatert, saját szövetségességét, s az ölele elmenekülő asszony szintén meghal egy almafa tövében.³⁸ Holttestét egy névtelen ifjú temeti el. A férj és feleség egymásért, egymás után be-

következő halála egy nagy szerelem képét rajzolja ki – Ete és Hajna viszonya viszont nélkülözi ennek az érzelemnek a megvallását és megmutatását.

Az éjszakát meghosszabbító, a hajnal bekövetkeztét késleltető Délszaki Tündért Hadúr szétszaggatja.³⁹ Hajnáért hozott áldozata azonban a jövő egészének is szól. Egyáltalán nem véletlen, hogy cselekedetének, sajátos öngyilkosságának, olyan kulcsszava van ('hajnal'), amely anagrammatikus módon összefügg Hajna nevével. S nemcsak ezzel: a mű végén Árpád Zalán után kiáltott utolsó szavai a honfoglalás értelmét a „hajnal ölü hölgyek” termékenységében látja. Ebben pedig nemcsak Hajna neve foglaltatik benne, hanem közvetve a Délszaki Tündér áldozata is, akiről immáron mindenki megfeledkezett, emléke sem él, ami pedig az eposz világának a hírnéven alapuló jellegében a teljes pusztulás állapota. Maga a Semmi. A tündérségnek el kell enyésznie, hogy a nemzet élhessen: a történelem világa nem párosulhat a tündéri létezéssel (jusson csak eszünkbe, hogy a *Csongor és Tünde* cselekvénye is a történelem idején kívül, a „pogány kúnok” idejében játszódik – bár a vonatkozó szöveg hely „idejéből”-t tartalmaz, amely akár másként is értelmezhető...)⁴⁰

Szörényi László úgy fogalmazott: „Az ő [a Délszaki Tündér – Sz. M.] szemszögéből tekintve az egész eposz egyetlen mítosszá válik: a Hajnal szekularizálásának a mítoszává.”⁴¹ Ennek a mondatnak – s Szörényi ezt megalapozó fejtegetéseinek – az is a tanulsága, hogy lehetséges a *Zalán futását* a Délszaki Tündér felől értelmezni. Ennek a honfoglalási eposznak az egyik legszabálytalanabb eleme talán éppen ez: a mítosz logikája ugyan felmutatható, de az nem működhet a történelem törvényei között (vannak természetesen olyan eposzok a világirodalomban, amelyekben e kettő összefér, például Tasso vagy Camoens műve, de a Vörösmartyé nemhogy nem ilyen, hanem poétikai értelemben éppen az össze nem illést állítja). Mi több a *Zalán futásában* éppen a mítosz semmisül meg a történelemben. Ez az eposz mintha ennek a folyamatnak a metatörténete lenne. A nemzet születésének a kérdése ugyanis csak így, ebben a kettősségében, egyszerre mítoszi és egyszerre történeti kérdésként fogható fel, de ha ez utóbbinak a módjára kívánjuk elmondani (s az eposz műfaja és az ezt övező várakozások erre ösztönöznek), akkor az utóbbi megsemmisíti a mítosz lehetőségét. S ebben az értelemben a *Zalán futása* központi szereplője nem lehet más, mint a szétszaggatott Délszaki Tündér. ■ ■ ■

Szilágyi Márton 1965-ben született Gyulán. Irodalomtörténész, az ELTE Bölcsészkarán a 18–19. századi tanszék vezetője. Vörösmartyról szóló könyve megjelenés előtt áll a Kalligramnál.

- 1 A kutatástörténeti előzmények összefoglalását lásd Adamik Tamás, *A Zalán futása* szerkezete és üzenete I., *Magyartanítás*, 47. évf. (2006), 4. szám, 6–12.
- 2 Erre lásd Szörényi László elemzéseit a 18. századi, magyarországi latin nyelvű, jezsuita hősi epikáról: Szörényi László, *Hunok és jezsuiták: Fejezetek a magyarországi latin hősepika történetéből*, Bp., AmfipressZ, 1993.
- 3 Lucanus hatásáról megemlékezik ugyan, de részletes elemzéssel ezt nem támasztja alá: Adamik Tamás, *A Zalán futása* szerkezete és üzenete II., *Magyartanítás*, 47. évf. (2006), 5. szám, 10.
- 4 Ennek kapcsán Borbély Szilárd tanulmánya figyelemre méltó szempontokat fogalmaz meg: Borbély Szilárd, Horvát István és Vörösmarty Mihály: történeti és irodalmi fikció találkozása = Vörösmarty és a romantika, szerk. Takács József, Pécs – Bp., Művészetek Háza – Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, [2001], 111–126.
- 5 „Vörösmarty alkotása mai perspektívából legtermékenyebben talán úgy értelmezhető, mint erre a hiányérzetre adott politikai, esztétikai választ, s a hagyománnyal történő kapcsolatteremtési kísérletnek főleg a romantika paradigmája által meghatározott változata.” Gere Zsolt, *Sezbeh idők: Vörösmarty epikus korszakának rétegei*, Bp., Argumentum, 2013 (Irodalomtörténeti füzetek 174.), 91.
- 6 Fried István, *A magyar emberiségköltemény felé*, Palócföld, 21. évf. (1987), 1. szám, 31.
- 7 Erről Csonki Árpád, *Elveszett eposzaink: Vörösmarty Mihály és a naiv eposz műfaja = Rejtőködő Kalliópé: Tanulmányok Arany János Naiv eposzuk című írásáról*, szerk. Csonki Árpád, Bp., reciti, 2018 (Hagyományfrissítés 6.), 111.
- 8 Ezt a kérdést Toldy Ferenc is érzékelt *Aesthetikai leveleiben*: „Az én véleményem, kedves barátom, egészen különbözik a’ tiédétől, mely szerént te Árpádnak szerelmet tulajdonítottál volna.” Toldy Ferenc, *Aesthetikai levelek Vörösmarty Mihály’ epikus munkájiról*, Pest, Eggenberger és Müller, 1827, 39.
- 9 A kettős hősalkotás kompozíciós jelentőségéről részletesebben Szörényi László, „... s hű a’ haladékony időhöz”: Kompozíció és történelemszemlélet a Zalán futásában = *Uő., „Multaddal valamit kezdeni”: Tanulmányok*, Bp., Magvető, 1989 (JAK füzetek 45.), 43–44.
- 10 Arany és Vörösmarty eszefelfogásának a viszonyáról lásd Csonki Árpád i. m.
- 11 Toldy Ferenc i. m. 65.
- 12 Erről a jelenségről bővebben: Zentai Mária, *Túlvilági képek: A fantasztikum alakváltása Vörösmarty műveiben az 1830-as években = Álmodók, Vörösmarty: Tanulmányok* (Az 1999. december 10–11-i kolozsvári konferencia anyaga), s. a. r., az utószót és a jegyzeteket írta Egyed Emese, Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-egyesület, 2001 (Erdélyi Tudományos Füzetek 238.), 22–23. Zentai itt párhuzamként felhívja a figyelmet a 19. századi, viktoriánus angol irodalom hasonló jelenségeire is.
- 13 Vörösmarty Mihály, *Nagyobb epikai művek I.*, s. a. r. Horváth Károly – Martinkó András, Bp., Akadémiai, 1963 (Vörösmarty Mihály Összes Művei 4.) [a továbbiakban: VMÖM 4.], 122.
- 14 VMÖM 4. 63.
- 15 Szörényi László ezt így fogalmazza meg: „Földrajzilag a Donon túli őshaza, történelmileg a honfoglalás előtti kor, az egyéni lét szempontjából a gyermekkor az ő [ti. a Délszaki Tündér – Sz. M.] világa...” Szörényi László i. m. (1989) 50.
- 16 VMÖM 4. 64.
- 17 A Délszaki Tündér áldozatának értékéről lásd Gere Zsolt i. m. 101–104.
- 18 Németh Antal úgy fogalmazott: „A Délszak-tündér – Hajna korreláció [sic! – Sz. M.] előfutárja a *Csongor és Tündének*.” Németh Antal, *Vörösmarty: Jegyzetek egy megíratlan tanulmányhoz*, Debreceni Szemle, 8. évf. (1934), 3. szám, 101.
- 19 VMÖM 4. 59.
- 20 Vörösmarty egyik lehetséges mintájáról, Wieland *Oberon*járól lásd bővebben: Fried István, *Vörösmarty Mihály és az Oberon = Uő., ... örömem poklokkal határos”: Vörösmarty Mihály költői indulásának néhány kérdése*, [Balatonfüred], Balatonfüred Városért Közalapítvány, 2019 (Tempevölgy könyvek 32.), 167–179.
- 21 VMÖM 4. 82.
- 22 VMÖM 4. 98.
- 23 Vö. Szörényi László i. m. (1989) 47.
- 24 Szörényi László i. m. (1989) 42.
- 25 VMÖM 4. 76.
- 26 VMÖM 4. 194.
- 27 VMÖM 4. 181.
- 28 Róla lásd Toldy elemzését: Toldy Ferenc i. m. 51–52.
- 29 VMÖM 4. 75.
- 30 Sajátos, hogy Toldy öt folyamatosan és kizárólag Csernaként emlegeti: Toldy Ferenc i. m. passim
- 31 A kérdésről bővebben Szörényi László i. m. (1989) 76–82.
- 32 Vö. Szörényi László i. m. (1989) 62.
- 33 Toldy Ferenc i. m. 60. A Herderre tett utalás hátterét Főrizs Gergely tanulmánya tárta fel: Főrizs Gergely, *A kétszemű Küklöpsz: A Zalán futása ősmagyar mitológiájának igazolási kísérlete Toldy Aesthetikai leveleiben = klasszikus – magyar – irodalom – történet: Tanulmányok*, szerk. Dajkó Pál – Labádi Gergely, Szeged, Tiszatáj Alapítvány, 2003 (Tiszatáj könyvek), 309–329.
- 34 Szilágyi Márton – Vaderna Gábor, *Az irodalom rendi intézményrendszerétől a polgári intézményekig* (kb. 1830-tól kb. 1905-ig) = *Magyar irodalom, főszerk. Gintli Tibor*, Bp., Akadémiai, 2010 (Akadémiai kézikönyvek), 504. A vonatkozó rész Vaderna Gábor munkája.
- 35 VMÖM 4. 51.
- 36 VMÖM 4. 52.
- 37 Szörényi László i. m. (1989) 36–37.
- 38 Érdekes, hogy Toldy az *Aesthetikai levelekben* többször is úgy utalt Antipater feleségének halálára, hogy az egy kígyómárásba hal bele, miközben a szövegben semmi ilyesméről nincs szó: „Elvesze felelem és bánat-szerette bajában.” VMÖM 4. 110. Vö. Toldy következő megfogalmazásával: „Azonban a’ vadonban megpihenő hölgy egy mérges kígyó által elvesz.” Toldy Ferenc i. m. 20.
- 39 Sajátos párhuzam az életművön belül, hogy a Délszaki Tündér alakja visszatér majd Vörösmarty egyik, 1837-es novellájának, a *Szél úrfi*-nak (az alcím szerint: „Tündér regge”) a címszereplőjében, aki égi jelenségből emberré lesz, családot alapít, majd ismét szellé változik: Vörösmarty Mihály, *Beszélesek és regék – Ezeregyéjszaka I. füzet*, s. a. r. Solt Andor, Bp., Akadémiai, 1974 (Vörösmarty Mihály Összes Művei 13.), 129–137.
- 40 VMÖM 9. 6.
- 41 Szörényi László i. m. (1989) 50.